

Отвъд вратата на смъртта

д-р Морис Ролингс

*На собствения ми кръст,
причината за моето заличаване и поводът за
моето спасение.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Има ли нещо по-важно от собствения ти живот? Смъртта край ли е на живота ти, или начало на нов живот? Знае ли някой какво става след смъртта? Бил ли е някой там? Какво чувства човек?

Всеобщият интерес към тези въпроси расте непрекъснато, тъй като все повече хора преодоляват смъртта чрез съвременните възстановителни способности, наречени *ресусцитация* (от лат. глагол „ресушито“, което значи отново възбуждам, съживявам), включващи изкуствено дишане на пациента и поддържане сърдечния му пулс, докато той възстанови нормалните си функции. Някои от тези пациенти ни дават поразителни описания на някакъв непосредствен „живот отвъд“. След такива приятни преживявания жертвата често изгубва своя страх пред смъртта.

Много хора изразиха учудването си защо публикуваните досега сведения се представят изключително като добри преживявания. Те питаха защо преживяванията след смъртта не представят и нещо неприятно или лошо.

Като кардиолог, занимаващ се с пациенти в критично състояние в отделенията за сърдечно-болни в няколко болници, съм имал много възможности да *ресусцитирам* (използува се в англо-немската медицинска литература; реанимирам), хора, изпаднали в клинична смърт. Установил съм, че един разговор непосредствено след съживяването на пациентите разкрива както добри, така и лоши преживявания. Именно тези наблюдения доведоха до замисъла на тази книга, която ще се занимае с преживяванията на няколко пациента след тяхната смърт и ще представи както добрите, така и лошите преживявания на преценката на читателя. Ще се позовавам също така и на моя личен опит на преподавател, и на изследванията на Американската асоциация по кардиология, за да представя нови технически способности за възстановяването на живот.

Тъй като бях включен през 1976 г. към Националния преподавателски състав на Американската асоциация по кардиология, имах необикновената възможност да разговарям с лекари, медицински сестри и персонал на „Бърза помощ“ в много страни, включително Холандия, Финландия, бившия СССР, Централна и Южна Америка. Освен това имах привилегията да чета лекции в няколко медицински училища в САЩ и пред много колективи от лекари, зъболекари, медицински сестри и медицински техници. Доста от тези хора бяха любезни да ми предоставят голямо количество сравнителен материал от техния личен опит с пациенти. Несъмнено преживяванията на пациенти, върнати от смърт, се докладват навсякъде по света, откакто спешните медицински служби започнаха да използват новите ресусцитативни технически способности и напреднали подкрепителни мерки.

Подновеният интерес към феномена „смърт“ и сродните теми стана международна тенденция в медицинската професия. Този предмет се популяризира сега и ангажира мислите на американската публика. Провеждат се много семинари и публикации, занимаващи се със смъртта, процеса на умиране и живота след смъртта.

Преди да събера материала за тази книга, лично аз смятах повечето преживявания след смъртта за фантазия, предположения или въображение. Повечето от случаите, за които бях чувал или чел, ми изглеждаха като *евфористични* (гр. ез. означава безпричинно весел, присъщ на душевно болни хора), пътувания на *аноксичен* (лишен от кислород) мозък. Но една вечер през 1977 г. ресусцитирах един ужасен пациент, който ми разказа, че е бил наистина в ада. Той ме помоли да го изведа от ада и да не го оставям да умре. Когато разбрах напълно колко истински и дълбоко изплашен е той, аз също се изплаших. Следващите случаи, при които имаше също ужасяващи преживявания, ме натовашиха с чувството, че трябва да побързам да напиша тази книга. Сега аз съм напълно сигурен, че има живот след смъртта и не всичко от него е нещо добро.

В следващите глави ще бъдат разгледани подробно сведенията за ресусцитативни случаи. Ще се постарая да създам у читателя лично познание за един друг свят, към който бях тласнат случайно. Чрез това непреднамерено изложение ще се опитам да пресъздам преживяванията на пациенти, преминали през клинична смърт, като ще се опитам да класифицирам и обясня някои от различните видове смърт, включително случаите на възвратимост и невъзвратимост.

Наличната преценка и размисли на читателя ще бъдат предоставени данни, включително и някои древни преживявания на живот след смъртта с илюстрации на сходни случаи от съвременното за сравнение.

Забележително по своята повторемост, протичане на събитията и паралелните преживявания в напълно несвързани помежду си случаи,

очевидно изключва възможността за каквото и да било съвпадение или влияещи обстоятелства по време на това съществуване извън тялото.

Докладите за тези случаи ще съдържат и някои смушаващи сведения за припомняне на специфични събития, станали действително в ограниченото пространство на помещението през периода на клинична смърт. Някои видни личности от миналото са разказвали подобни преживявания, въпреки че нагледната литература е оскъдна.

Размишленията за смъртта ще бъдат тема, разгледана отделно. Необходимо е този предмет да бъде разграничен от действителното изпитване на смърт. Хората, когато бъдат информирани за предстоящата им смърт, може да преживеят различни видения, мними опитности или емоции, които понякога е трудно да преценим обективно, въпреки че такива преживявания могат да бъдат документирани подробно. От друга страна, записаните преживявания след смъртта имат големи сходства във външната верижност на събитията и очевидно се поддават на сравнителен анализ.

Целта на тази книга следователно е да опише преживяванията на хора, преминали през клинична смърт и върнали се към живота, за да ни разкажат за нея. От възвърнатите от смъртта лица чрез възстановяване на сърдечния пулс и дишането само около 20 на сто разказват доброволно за преживявания отвъд смъртта. Тези пациенти се връщат, за да ни кажат, че смъртта — една смразяваща мисъл за обикновения човек — не представлява край или забвение, а едно преминаване от един живот към друг, едно съществуване, което понякога удовлетворява, а в други случаи ужасява. Когато преживяването е приятно, такива хора ни уверяват, че процесът на смъртта е сам по себе си безболезнен — един обикновен припадък, прескачане на сърдечния пулс — нещо като заспиване.

Макар че смъртта е определена за всички нас, човек все пак отказва да приеме неизбежността ѝ. Той не остава доволен от тази заплаха за възприетото от него безсмъртие — едно потвърждение, че на него може действително да му липсва сигурността за друг живот.

ДО АДА И ОБРАТНО

Все повече от моите пациенти, които се възстановяват от сериозни заболявания, споделят с мен, че има живот след смъртта. Че има небе и ад. Винаги съм смятал смъртта за безболезнено угасване. Бих се обзаложил с живота си за това. А сега трябваше да преценя своята участ, за да разбера, че тя не би била добра. Установих, че наистина не би било безопасно да умра!

Повратният момент в собственото ми мислене дойде поради онова събитие, за което споменах преди. Бях помолил един пациент да извърши т.нар. „тест на натоварване“, за да окачества оплакванията му от болки в гръдната област. При този тест ние упражняваме пациента и едновременно отчитаме сърдечния пулс. Един механизъм, задвижван чрез ходене, определя скоростта на упражнението на пациента, който бавно преминава в тръс, а след това в бяг. Ако отчитането на сърцето (ЕКГ) „полудее“ по време на упражнението, обикновено сме сигурни, че болките в гръдната област на пациента се дължат на сърцето, което обяснява произхода на неговата „ангина пекторис“ или болка в гръдния кош.

Пациентът, за когото става дума, бе 48-годишен бял мъж, по професия селски пощальон. Той бе с нормално телосложение, тъмнокош и въобще бе една много приятна личност. За нещастие той представляваше един от онези редки случаи, при които ЕКГ не само „полудяваше“, но сърцето въобще спираше. Сърцето му спря и той падна мъртъв в моя кабинет. Вместо да получи спазъм сърцето просто бе спряло. Той се строполи безжизнен на пода.

Поставяйки ухо на гърдите му, не чух никакъв сърдечен удар. Прокарвайки ръка по адамовата му ябълка, не можах да напипам никакъв пулс. Той въздъхна един-два пъти и въобще спря да диша. Забелязах на различни места по тялото мускулни спазми, а после се появиа конвулсии. Постепенно започна да посинява.

Макар в същата клиника да работят като сътрудници още шестима лекари, те бяха заминали за други болници, където трябваше да направят вечерните си визитации. Бяха останали само медицинските сестри. Но те знаеха как да постъпят и тяхната намеса беше похвална.

Докато правех външен масаж на сърцето, упражнявайки натиск върху гръдния му кош, една сестра започна изкуствено дишане „уста в уста“. Друга сестра намери кислородна маска, което улесни

раздвижването на дробовете му. Трета сестра докара количката за спешни случаи, на която имаше съоръжение за възбуждане на пулса. За нещастие сърцето не искаше да поддържа своя пулс. Беше се получило пълно блокиране на сърцето. Възбудителят бе нужен, за да преодолее блокирането и да увеличи сърдечния пулс от 35 удара в минута на 80 или 100 удара в минута.

Трябваше да поставя един кабел на възбудителя в голямата вена под ключицата, която отвежда право към сърцето. Единият край на този електрически кабел бе манипулиран през венозната система и оставен да трепти вътре в сърцето. Другият край бе прикрепен към акумулаторче, което регулира сърдечния пулс и превъзможва блокирането на сърцето.

Пациентът започна „да идва на себе си“. Но щом посягах към инструментите или прекъсвах по някакъв начин компресията върху гръдния му кош, пациентът пак губеше съзнание, обръщаше очи, извиваше гръб в бавна конвулсия и умираше пак.

Всеки път, когато възвръщаше сърдечния си пулс и дишане, пациентът изпищяваше: „Аз съм в ада!“ Той изразяваше ужас и ме молеше да му помогна. Самият аз бях изплашен до смърт. Всъщност този епизод *буквално* породи у мен страх за ада! Той ме ужаси дотолкова, че реших да напиша тази книга.

Тогава пациентът ми отправи една странна молба: „Не спирайте!“ Трябва да кажа, че първото нещо, което ми казват повечето пациенти, които ресусцитирам, е: „Махнете ръцете си от гърдите ми! Причинявате ми болка!“ Аз съм едър мъж и моят метод на външно масажирание на сърцето понякога чупи ребра. А този пациент ми казваше: „Не спирайте!“

Тогава забелязах едно неопишуемо смущение на лицето му. Изгледът му бе *по-ужасен* от изгледа на човек, изправен пред смъртта! Този пациент имаше гротескна гримаса, изразяваща огромен ужас! Зениците му се бяха разширили и той, плувнал в пот, трепереше. Изглеждаше така, сякаш косата му се беше „изправила“.

Случи се още нещо странно. Той каза: „Не разбирате ли? Аз съм в ада! Всеки път, когато спирате, аз се връщам в ада! Не ме пускайте да изпадна пак в ада!“

Тъй като бях свикнал с пациенти, намиращи се в такъв емоционален стрес, не обърнах внимание на оплакването му и му казах да запази своя „ад“ за себе си. Спомням си, че промълвих: „Имам си ангажменти. Не ме занимавай с твоя ад, докато не приключа с възбудителя!“

Но човекът бе сериозен и аз се убедих накрая, че той *наистина* се намираще в особена беда. Бе изпаднал в паника, която ми бе непозната до този момент. Поради това започнах да работя трескаво и бързо. Досега пациентът бе преживял три-четири епизода на пълно изпадане в безсъзнание и клинична смърт, поради спиране на сърдечния пулс и дишането.

След няколко епизода на умирање, той ме попита накрая: „Как да

изляза от ада?“ Казах му, че според мен това ще стане на същия принцип, научен в неделното училище: „Исус Христос е Онзи, Когото можеш да помолиш да те избави!“

Тогава той ми каза: „Не знам как. Помолете се за мен!“

Да се моля за него! Ама че работа! Казах му, че съм лекар, а не проповедник.

„Помолете се за мен!“ - повтори той.

Разбрах, че нямам друг избор. Това бе молбата на умиращ. Затова го накарах да повтаря след мен думите, докато работех — там върху пода. Това бе много простичка молитва, защото нямах голяма представа от молитви. Тя гласеше нещо такова:

„Господи Исусе, моля Те да ме извадиш от ада.
Прости греховете ми. Обръщам живота си към
Теб. Ако умра, искам да отида на небето. Ако
оживея, ще бъда с Теб до века.“

Накрая състоянието на пациента се стабилизира и той бе пренесен в една болница. Аз си отидох вкъщи, обърсах праха от моята Библия и почнах да я чета. Трябваше да установя в нея как е представен адът. В своята медицинска практика винаги бях гледал на смъртта като на шаблонно явление, възприемайки я като едно угасване, при което няма нужда от разкаяние или спасение. Сега вече бях убеден, че в крайна сметка има нещо, което касае този живот след нашата смърт. Всичките ми възгледи трябваше да бъдат ревизирани. Имах нужда от нещо повече. Това приличаше на намиране на още едно парче от пъзела, което да подкрепи истината на Писанията. Откривах постепенно, че Библията не е просто историческа книга. Всяка дума се оказваше вярна. Затова реших да я прочета по- подробно.

След няколко дни отидох при моя пациент с бележник и молив в ръка, за да го интервюирам. Седнал на леглото му, го помолих да си спомни какво бе видял всъщност в ада. Имало ли е пламъци? Държал ли е дяволът вила? Как е изглеждал адът?

Той каза: „Какъв ад? Не помня никакъв ад!“

Припомних му всичките подробности, които бе представил преди два дни, докато лежеше на пода до съоръжението за възбуждане на пулса, когато аз се стараех да го ресусцитирам. Той обаче не можа да си спомни нито едно от неприятните преживявания! Очевидно те са били толкова ужасни и болезнени, че неговото съзнание не би могло да се примири с тях и поради това те са били подтиснати дълбоко в подсъзнанието му.

Между другото, този човек бе повярвал. Сега този човек е силен християнин, макар че преди инцидента бе ходил много рядко на църква. Макар, че е свенлив и сдържан, за да говори пред хора, той остана убедителен личен свидетел за Исуса Христа пред някои. Той си спомни още обаче молитвата, която произнесохме заедно, а също така, че бе примял 1-2 пъти след това. Но той все още не си спомни

преживяванията, които бе имал в ада, въпреки че помнеше как е стоял в ъгъла на стаята и ни е наблюдавал как работим над тялото му, намиращо се на пода.

Той помни как е срещнал майка си и мащехата си по време на един от епизодите на умирање. Мястото на срещата било някаква долина, изпъстрена с красиви багри. Видял е също и други роднини, които били умрели по-рано. Това преживяване било много приятно и срещата се състояла в една тясна долина с пишна растителност и отблясъци на светлина, идващи от голям светлинен сноп лъчи. Той „видял“ майка си за първи път. Тя била умряла на 21-годишна възраст, когато той бил на 15 месеца, скоро след което баща му се оженил повторно. Този човек не бе виждал никога по-рано снимка на истинската си майка, а сега можеше да я разпознае сред други снимки, след като няколко седмици по-късно сестрата на майка му, която бе чула за неговото преживяване, му бе показала няколко семейни снимки за идентифициране. Той бе посочил майка си безпогрешно. Същата кестенява коса, същите очи и уста — лицето било идентично с жената, която той бе видял при своето преживяване. Тя била все още на 21 години. Нямало съмнение, че е майка му. Той бил удивен, а също и баща му.

Подобни обстоятелства могат да обяснят парадокса на наличието само на „добри случаи“, които се описват в този вид литература. Ако интервюирането на пациента се забави по някакъв начин, това може да даде достатъчно време, за да се съхранят в паметта добрите преживявания, а лошите да се отхвърлят или въобще заличат.

Бъдещите наблюдения трябва да потвърдят тези открития, тъй като лекарите по спешни случаи и лекарите, занимаващи се въобще с критични случаи, придобиват куража да изследват духовните въпроси чрез интервюта на самото място, непосредствено след ресусцитацията на пациенти, върнати от състоянието на клинична смърт. Тъй като само една пета част от онези, които са били ресусцитирани, могат да докладват своите преживявания, много от тези интервюта може да се окажат безплодни. Но когато бъдат открити преживявания, те придобиват стойността на скъпоценни камъни, които по-рано са били захвърляни като безполезна информация. Такива „бисери“ са ме убедили, *че има живот след смъртта и не всичко от него е добро.*

Мога да добавя още нещо към разказа на този изключителен пациент. Поради действителното състояние на сърцето му, то бе

изложено на опасността от спиране на действието му, което и стана в моя кабинет. След като той се възстанови, болките в гърдите продължаваха, но вече надвишаваха степента на болките, които би трябвало да се очакват от ръчната компресия на гръдния кош по време на масажа на сърцето.

Коронарната катетеризация (процедура за проверка на сърдечните съдове), позволи да добием представа за ненормалните артерии по стените на сърцето на пациента, които предизвикваха неговите беди. Тъй като коронарните артерии се твърде малки, за да позволят премахването на *обструктивния* (причиняващ задушаване), материал, е необходимо да се вземат кръвоносни съдове и да се присадят към сърдечната повърхност над и под обструктивните артерии, изпълнявайки ролята на „обходни“ присадки. За тази процедура бе извикана нашата хирургическа група.

В качеството си на кардиолог моите задължения включват: катетеризация, диагностика и лечение, но не и хирургическа намеса. При този изключителен случай обаче аз не можех да не се присъединя към хирургическата група, състояща се от неколцина лекари и спомагателен технически персонал. Общият разговор около операционната маса и преди това при катетеризацията протече в този смисъл:

„Не е ли любопитно това? — каза един от лекарите, които бяха останали. — Този пациент твърди, че е бил в ада, докато е бил ресусцитиран! Всъщност това не ме засяга. Ако има ад, това не би било много тревожно за мен. Водил съм почтен живот и винаги съм се грижил за семейството си. Други лекари са зарязвали жените си, но аз никога не съм го правел. Грижа се и за децата си, старая се да ги изуча. Тъй че не се тревожа. Ако има небе, ще отида там.“

Това, което ми каза този мой колега, не бе вярно, но не можех да му цитирам Писанията, за да го опровергая. По-късно потърсих и намерих много цитати (Евангелие на Йоан 3:3; 3:16; 14:6; Притчи 14:12; Исаия 64:6; Послание до римляните 10:9). Аз обаче знаех, че този човек не може да отиде на небето, понеже е добър.

Друг лекар от другата страна на масата продължи разговора. „Не вярвам, че има някакъв живот след смъртта. Мисля, че този пациент си е въобразил, че има ад. В действителност такова място

няма."

Когато го попитах на каква база изгражда този свой възглед, той ми отговори: „Три години съм бил в семинария, преди да следвам медицина. Напуснах семинарията, защото не можах да се убедя, че има живот след смъртта."

„Какво се случва според Вас с човека след неговата смърт?" — попитах аз.

„Когато човек умре, той става тор на цветята" — бе неговият отговор. Той бе сериозен и все още вярва, че това е така. Срам ме е да си призная, че и аз съм имал същата вина. Един от лекарите, който обича да ме дразни, се опита да разсмее останалите с въпроса: „Някой ми каза, Ролингс, че сте се кръстили в река Йордан. Вярно ли е?"

Опитах се да избегна въпроса, като променя цялата тема. Вместо да кажа нещо простичко като: „Да, това бе един от най-щастливите дни в живота ми", аз отклоних предизвикателството. Промених темата, което бе все едно, че я отричам! Винаги съм съжалявал после за това решение. И продължавам да си спомням пасажа, в който Исус каза, че ако ние Го отречем пред хората, Той също ще се отрече от нас пред Своя Отец на небето (виж Евангелие на Матей 10:33). Мисля, че отличителните ми белези днес са по-очевидни от тогава.

С възстановяването на този разговор искам да подчертая нуждата ни от мисионерска работа у дома. Освен, дето пращаме християни отвъд океана, трябва още да ги пращаме и в операционните зали на местните болници.

Нека подчертая пак, че противно на повечето случаи, които бяха публикувани във връзка с живота след смъртта, не всички са добри. Адът също съществува! След като сам разбрах този факт, започнах да събирам сведения за неприятните случаи, които другите изследователи — обикновено психиатри — никога не са ресусцитирали нито един пациент. Те не са имали възможността да бъдат „на самата сцена". Неприятните преживявания в моето издирване се оказаха толкова чести, колкото и приятните.

Права ли е тогава Библията? Скоро отговорът ме убеди лично, затова ще го споделя и с теб, драги читателю, за да направиш своята преценка.

ВЪРНИ ГИ КЪМ ЖИВОТ

Ние прекарваме голяма част от медицинската си практика, борейки се със смъртта: предотвратявайки я там, където можем и връщайки хората от нея, когато е възможно. За този метод, при който съживяваме хората, разполагаме с една дума: *ресусцитация*.

Преди да навляза в областта на действителните репортажи ще посветя тази и следващата глава на обсъждане две основни области, които ще ти помогнат да разбереш по-добре самите преживявания след смъртта. Тази глава ще бъде ангажирана с ресусцитацията: как протича и каква е връзката ѝ с преживяванията на умиращия пациент. След това искам в трета глава да фокусирам вниманието върху въпроса: „Защо умираме?" и някои специфични неща, които всички можем да правим, за да поддържаеме телата си здрави.

Преподавал съм ресусцитативни методи на други хора в продължение на 15 години. Методите, изложени в тази книга, ще ти помогнат да реагираш ефикасно при случай на внезапна смърт на твой другар. Докато старите методи успяваха в редки случаи, непрекъснатите подобрения в сферата на ресусцитацията сега могат да постигнат възвръщане на живота *в повече от 50на сто на всички случаи на внезапна смърт*, като не се включват повреждания при катастрофи. Без особени съоръжения — просто с голи ръце — всеки може с минимално обучение да използва тези похвати с известен успех. *Ресусцитацията* е изкуството да възстановиш дишането на пациента с твоя дъх и да предизвикаш сърдечния му пулс с твоите ръце. Ресусцитацията е един великолепен и същевременно прост начин да бъде върнат клинично мъртъв човек към живот.

Смъртта, преживяна непосредствено преди ресусцитацията, не се поддава лесно на определения и разбиране. По време на подобни преживявания могат да станат странни срещи. Възвратимата смърт (или клиничната смърт), е такъв вид смърт, който потенциално е преодолим вследствие възстановяване функциите на сърцето и белите дробове. Мозъкът и принадлежните му жизнени тъкани още не са умрели; когато мозъкът и жизнените тъкани умрат, настъпва необратимата смърт (или: тъканна смърт). Ресусцитацията от възвратимата смърт не трябва, разбира се, да се смесва с *възкресяването* от необратимата смърт. Първата изисква обучение; втората — чудо! Почти всеки може да види през живота си случай на внезапна смърт,

затова трябва всеки да знае как да бъде върната жертвата към живот. Може би няма да има време да се чака помощ от други.

Основни ресусцитативни способности

Ресусцитацията се състои от изкуствено предизвикано дишане и кръвообращение.

Дишането се постига чрез изкуствено дишане „уста в уста“, като с ръка затваряш ноздрите на пациента, а вкарваш своя въздух в дробовите му през неговата уста. Ако това се извърши правилно, безчувственият гръден кош на жертвата ще се напълни с въздух. Издишването на този въздух настъпва автоматически от еластичното свиване на гръдния кош на мъртвия, след като отдръпнеш веднага устата си, за да позволиш излизането на дъха.

Кръвообращението се поддържа чрез външно масажирание на сърцето. Това се прави, като се поставя дланта на едната ръка върху долната част на гръдната кост, а другата ръка се слага на първата ръка и се натиска надолу, за да се притисне сърцето между подаващата се гръдна кост отпред и твърдата гръбначна кост отзад, предизвиквайки така сърдечен пулс.

Цикълът се прекъсва на всеки 15 компресии с две бързи вдишвания на жертвата (ако действаш сам). Времето за масажирание се разпределя равномерно между компресия и *релаксация* (от лат. „релаксация“ — отслабване, отпускане; противоположно действие на компресията — бел. пр.), като се правят 60-80 удара за минута. Тъй като сърдечните клапи действат в една посока, сърдечната кръв се *компримира* (т.е. сгъстява) напред в артерийните кръвоносни съдове и сърцето пасивно се напълва между компресиите. Ако това се извършва правилно, пулсът може да бъде почувствуван като разширение в шийния кръвоносен съд до адамовата ябълка (сънната артерия). Тази пулсация ще потвърди правилността на процедурата, освен съживяването на пациента, което ще последва.

Не е нужно повече гръдния кош да се отваря по хирургически начин и сърцето да се излага на пряк масаж. Настоящият метод е също така ефикасен за възстановяване.

Бързината и ефикасността при извършване на ресусцитация са ключът към възвръщане живота на жертвите в случаи на неочаквана смърт. 98 процента ще оживеят, ако се поддържат пулсът и дишането в продължение на 1 минута след смърт; при 2 минути след смърт - 92 на сто, а при 3 минути — 72 на сто. Но само 50 процента ще оживеят, ако са минали 4 минути и само 11 на сто — след 6 минути.

Обструкции (от лат. „обструкция“ - затваряне, преграждане,

запушване), *на дихателните пътища*.

Запушени дихателни пътища, причинени от задавяне или *асфиксия* (от гр. ез. — спиране на дишането поради липса на кислород), допринасят за 50 на сто от всички смъртни случаи. Трябва да се предположи някакво запушване, когато пациентът се бори да получи въздух в белите си дробове без голям успех. Понякога, при частично запушване, може да се чуе хъркане, когато пациентът вдишва въздух. Борба за въздух, без никакъв шум, доказва сериозен случай, при който е налице пълна обструкция. Ако тя не се отстрани, ще настъпи бързо смърт. В случай, че последва ресусцитация, тя може да отстрани обструкцията материал, но всяко съпротивление при вкарване на въздух в дробовите на жертвата е свидетелство за продължаваща обструкция. Ако гръдния кош не може повече да се разширява видимо от въздух — това е потвърждение за запушване.

Най-често срещаната обструкция у изпадналия в безсъзнание пациент се дължи на отпуснатия език, прилепнал за задната стена на гърлото. Пациентът не „гълта езика си“, макар че подобно положение може да се сравни с това. Повдигането на брадичката нагоре и поставяне! темето на главата назад върху пода, (когато пациентът лежи на гърба си), позволява обикновено незабавно, гладко и безпрепятствено дишане. Много изпаднали в безсъзнание пациенти умират, поради задушаване от обструкцията език, което би могло лесно да се поправи.

Американската асоциация по кардиология се опитва да обучава всеки, включително и нашите деца от началните класове, как да разпознават и преодоляват обструкциите на достъпа на въздух. Например, ако едно дете не получи нараняване при тежка автомобилна катастрофа, пътувайки със семейството си, трябва да знае как да повдигне брадичката на изпадналия в безсъзнание член от семейството преди да дойде Бърза помощ, предотвратявайки смърт, поради задушаване. Други обструкции на дихателните пътища могат да се дължат на неправилно погълната храна, вдишани хранителни частици, изкуствени зъби или нещо друго, което може да доведе до блокиране или затваряне на гласните струни (ларингоспазъм). Дадена обструкция, която пациентът не може да отстрани чрез изкашляне, може често да се премахне чрез притискане корема или гръдния кош. Това се извършва чрез ритмичен натиск върху долната част на гръдния кош или горната част на коремната област. По този начин се изтласква въздух от белите дробове, за да премести обструктивния материал от критичната област на дихателната тръба в областта на гърлото, откъдето той може да се придвижи по-нататък.

Изкуствено дишане „уста в уста“ също може да отстранява

запушвания. Чрез издухване на чуждия материал от дихателната тръба към един от белите дробове може да се помогне на жертвата, която често може да поддържа дишането с другия дроб. Чуждото тяло може да се отстрани впоследствие в по-подходящо време от белия дроб с един инструмент, наречен бронхоскоп. Бронхоскопът представлява куха тръбичка, която се прекарва през дихателната тръба в дроба и през която обструктивния материал може да се улови с пинсета и да бъде отстранен.

Спомням си нещастния случай с една от трите красиви дъщери на полк. Антонио А. Батрес, главнокомандуващ гватемалските въздушни сили. Летях със самолет към Гватемала, за да занеса някои медикаменти и ваксина против кореман тиф, подарени от мои приятели, лекари в Чатануга, за жертвите от земетресението в тази страна. Точно една седмица преди земетресението дъщерята на полк. Батрес — около 20-годишна девойка — бе отишла при своя зъболекар в Гватемала — сити. По време на процедурата (не е ясно дали е било пломбиране или вадене на зъб), тя изведнъж започнала да издава свистящ звук. Тя не можела да диша. Посиняла и изпаднала в безсъзнание. Тъй като никога не бил имал през своята дългогодишна практика случай на обструкция на дихателните пътища, зъболекарят не знаел как да постъпи. Той се втурнал по улиците на Гватемала — сити и завикал: Помощ! Помощ! През това време девойката умряла. Ако той беше знаел какво да направи и бе предприел посочените елементарни действия, нейната смърт би се предотвратила.

Времето, необходимо за оцеляване

При повече от 1000 спешни случаи с жертви, за които е настъпила внезапна смърт (спиране на сърдечната дейност), в Сиатъл бе установено, че само 18 на сто от тях могат да бъдат върнати към живот, ако обществото чака от екипа на Бърза помощ да извърши ресусцитацията; за медицинските служители са били нужни само няколко минути, за да пристигнат на местопроизшествието. От друга страна, степента на сигурност при оцеляването на пациентите почти се удвоява, ако някой от минувачите е упражнил незабавна ресусцитация преди пристигането на Бърза помощ. Това намалява онова критично време, когато пациентът съществува без сърдечен пулс и дишане. Затова е нужно обучение в този смисъл на широката общественост. Мозъкът може да оцелее само 4 минути без сърдечен пулс и снабдяване с кръв. Дори лекар, който живее в съседното жилище, не може да направи нищо за жертвата, на която сърцето е спряло, било поради сърдечен удар, удавяне, убиване от електрически ток, отравяне или

задушаване. Ще мине много повече време от 4 минути (времето, необходимо за оцеляване), преди лекарят да започне да упражнява ресусцитация. Затова е важно всеки да се запознае с *“ардио-пулмоналната ресусцитация”* (КПР), (буквално: сърдечно-белодробна, т.е. свързана с възстановяване дейността на сърцето и белите дробове). Това обучение можеш да получиш от всяко местно подразделение на Американската асоциация по кардиология или Червения кръст в почти всеки град. Препоръчвам ти да преминеш през такъв курс.

Екипите на Бърза помощ са упълномощени да предприемат спешни мерки за задържане на живота на самото място на произшествието, а не да чакат за провеждането на такова лечение, след като пациентът пристигне в болницата. Спешните мерки за задържане живота включват: електрокардиограми за откриване и лечение на аномални сърдечни ритми, електрически дефибрилационен шок, където са необходими венозни инжекции за неутрализиране на наркотици, поставяне на съоръжения в дихателните пътища за контролиране дишането и специални методи за превозване на пациента.

Мнозина от нас могат да си спомнят как са наблюдавали случай на внезапна смърт. Тя не е необичайна. Спомням си неочакваната смърт на един приятел преди няколко години в Калоуей Гардънс, един богаташки курорт в Джорджия. Докато караше велосипед из курорта, моят приятел, който бе около 40-годишен, започна да се оплаква от „газове“ в центъра на гръдния си кош. Случваше му се за първи път. Бяхме пристигнали със самолет там, за да играем голф, разменяйки си взаимно уроци: той на мен по голф, а аз на него — по летене. Този ден играта ми на голф бе ужасна (както обикновено), затова възможността да караме велосипед с жените си бе желана смяна на програмата.

Неговата *“диспнеция”* (от гр. — разстройство на храносмилането), обаче ставаше все по-болезнена и се разпростря към челюстите и по ръцете му. Той реши да полегне на тревата. Болката ставаше все по-силна; той пребледня и изгуби дъх. Всички се струпахме около него. Изведнъж той изви гръб в силна конвулсия, на устата му се появи пяна, обърна очи нагоре, спря да диша и стана сивкаво-син. Започнах? ресусцитация „уста в уста“ с четири бързи вдъхвания, като килнах! главата му назад за по-добър достъп на въздух и затворих ноздрите му; с пръсти. Тъй като не усещах никакъв пулс и не чувах с ухото си биене! на сърцето, започнах външен сърдечен масаж.

Накрая той отвори очи и се опита да говори, но всеки път, когато прекъсвах ресусцитацията, изпаднаше в дълбока кома. После пак се събуждаше, като ту правеше гримаси, ту се усмихваше и се мъчеше да достигне или да посочи нещо, но аз няхах време да го слушам. Бях

загрижен повече за това да намеря някакви лекарства.

През цялото време той нямаше свой пулс, но аз бях сигурен, че се намира във вентрикуларна фибрилация (тиха конвулсия). Без контролиращи инструменти и съоръжения аз трябваше да поддържам ресусцитацията по време на дългото пътуване с колата на Бърза помощ към болницата, където можеше да се получи дефибрилатор.

Бърза помощ пристигна и ние го качихме в колата. Случи се така, че в колата имаше портативен дефибрилатор, но не бе проверяван скоро и не бе зареден. Спряхме до една ферма по пътя, за да включим дефибрилатора в електрическата мрежа, за да го заредим, но той отказа да се зареди. Инструментът бе безполезен. Когато пристигнахме в Ла Гранж Хоспитал, бяха минали почти два часа. Електрическият шок бе станал вече излишен.

Разбира се, аз не можех да разбера какво бе станало. Какво искаше да каже той? Пропуснах възможността да го слушам през онези важни моменти. Не го попитах какво виждаше, къде беше и какво ставаше всъщност. Бях позволявал много такива благоприятни моменти да отлитат в миналото. Но повече няма да допускам това!

От всички половин милион американци, които рискуват да умрат от сърдечен удар всяка година, (наречен „инфаркт на миокарда“), повече от 360 000 умират, преди да стигнат до болницата. Тъй като болшинството умират през първите два часа, 60 на сто от пациентите с остър инфаркт на миокарда никога не издържат до отделенията за сърдечно-болни. Болшинството от тези ранни и внезапни смъртни случаи очевидно представляват вентрикуларна фибрилация, която е състояние на сърцето, при което то се сгърчва, не се *контрахира* — (от лат. — свива се). Ако искаме да съкратим ефикасно смъртността, трябва да информираме обществеността не само за тежките, притискащи гръдния кош болки на сърдечния удар, но също и за необходимостта от съвременна, бърза *хоспитализация* (от лат. — настаняване на пациента в съответното отделение на болница за системно лекуване). Съвременната статистика показва, че времето, изтекло между началото на оплакванията и приемането в отделението за сърдечно-болни, е ужасяващо продължително — достига *до девет часа* средно за цялата нация!

Освен това, ако внезапната смърт настъпи в дома или службата, най-близко стоящият човек до жертвата обикновено не е преминал през обучение за ресусцитация или пък се страхува да си послужи с нея. Докато дойдат квалифицирани хора, допустимият лимит от четири минути за оцеляване на мозъка е вече изтекъл. Може би трябва да фокусираме повече вниманието си на тази фаза преди хоспитализацията и да се концентрираме за по-голямо образование и

обучение на широката маса от хора.

Живот след смъртта

Едва отскоро се наблюдава наличието на достатъчен брой хора, които са оцелели от възвратима или клинична смърт, за да си позволим сравнителен анализ. Тези откровения възбудиха всеобщ интерес към темата за „живот след смъртта“.

За нещастие само около 20 на сто от ресусцитираните лица описват някакво преживяване извън тялото си след своята смърт. Други отказват да възприемат подобни преживявания, особено ако те включват отиване в ада. Много хора проявяват резервираност, когато трябва да дискутират своите лични опитности от страх да не би да им бъде лепнат етикетът „ексцентрици“ или да бъдат изолирани от приятелите си.

Но след като темата за „живота след смъртта“ се е дискутирала веднъж свободно, страховете от изолация се сменят често със съчувствие и разбиране, защото пациентите установяват, че и други са имали подобни преживявания. Ако условията за дискусия стават по-благоприятни, може да се очаква натрупването на още сведения за преживявания след смъртта. Възможността да се възвръща човешкия живот отвори вратата към *коридора*, който ние наричаме „смърт“, позволявайки ни да проникнем през очите на другите в онова, което ни предстои.

Нека скицираме като обобщение последователните стъпки при спешна ресусцитация, които можем да предприемем, преди да дойде Бърза помощ:

1. Първо, трябва да се убедиш, че жертвата е в безсъзнание.
2. Открий достъп за въздух, като килнеш главата назад и провериш дали е налице дишане.
3. Ако дишането е спряло, дай четири бързи вдъхвания.
4. Провери пулса на шията.
5. Ако няма пулс, започни външна компресия върху сърцето, като натискаш долната част на гръдната кост ритмично до 1 и 1/2-2 *инча* (англ. мярка за дължина = 2,5 см.).
6. Продължавай без прекъсване кардио-пулмоналната ресусцитация, (като даваш по 2 вдъхвания на всеки 15 компресии), докато дойде екипът на Бърза помощ.

Ще подчертая пак, че за да постигнеш увереност в своята способност да си служиш с методите на КПП, трябва да преминеш през курса, (състоящ се обикновено от 1-2 събирания), който предлагат подразделенията на АОК или Червения кръст.

КАК ЩЕ УМРЕШ

Една от първите грижи на лекаря е да помогне на пациентите си да разберат най-вероятната причина за смъртта, която би ги сполетяла.

Болестта, сполетяла Чарлс (48-годишният пощальон, който очевидно бе посетил ада), би могла да постигне всеки един от нас по всяко време. Ако си уязвим за много неочаквани болести или нещастни случаи, не си ли се запитвал каква всъщност може да бъде причината за твоята смърт? Позволи ми да се докосна накратко до тази тема, като концентрирам вниманието ти върху болестите на сърцето, тъй като те са, така да се каже, „убиец № 1“.

Причина номер едно

Каква ли би била най-вероятната причина за твоята смърт? Заболявания от уплътнени артерии убиват повече хора от всички останали болести, взети заедно! Това е „проклятието“ на днешно време. Твоят и моят шанс да умрем от предпоставките на уплътнени артерии за сърдечен инфаркт, удар, гангрена на крака или друго заболяване, поради обструктирана артерия са по-големи, отколкото вероятността да умрем от рак, автомобилна катастрофа, инфекции или нещо друго.

Установен факт е, че един на всеки трима мъже след 45-годишна възраст в САЩ може да преживее сърдечна криза някога в живота си. Медицинската поговорка: „Човек е толкова стар, колкото са стари неговите артерии“, се счита за вярна, тъй като продължителността на човешкия живот често се ограничава от възрастта и състоянието на тези проходи.

Ако бихме могли да елиминираме уплътнените артерии от процеса на стареенето, може би човек пак би достигнал възрастта на Матусал. За нещастие, продължителността на живота е все още ограничена от този болестен процес, срещу който са открити малко пътища за предотвратяване. Междувременно изгледите за продължаване на човешкия живот по отношение на повечето от останалите заболявания са се подобрили прогресивно.

Уплътнените артерии, известни още като артериосклероза или атеросклероза, представляват прогресивно стесняване на лумена (или отвора на тези артерии), поради натрупвания на органични мазнини или калциеви соли във вътрешните им стени. Тези химически елементи се натрупват особено много, когато в кръвта са налице големи

количества от тях. Химически те са идентични със същите материали, които са по начало налице в нашите богати храни. Ние абсорбираме прекомерни количества органически мазнини и минерални соли в кръвния поток, чрез който те могат да се натрупват в артериите ни, довеждащо до тяхното „уплътняване“ (буквално „втвърдяване“).

Някои важни понятия

Материалът, натрупан в артериите ни, може да стане толкова дебел, че да блокира отворите на артерията или да направи груба еластичната, свръх гладка повърхност на артерийните стени, което от своя страна позволява образуването на тромби или задръствания. Стесняване ширината на канала предизвиква намаляване на кръвния приток в онази част от тялото, който се подsigурява от повредената артерия. Пълното блокиране или оклузия (от лат. — запушване), довежда до смърт на онази част от органа, който е поразен, особено ако няма други артерии, които да подпомагат храненето на тази област.

Такова задръстване става често в сърцето или мозъка. Ако оклузията се получи от тромб, се нарича тромбоза (от гр. съсирване на кръв в кръвоносен съд). Ако се стигне до тъканна смърт, прибавяме думата инфаркт. Този процес на уплътняване на артерията може да протече навсякъде в тялото, причинявайки инфаркт на око (локална слепота), инфаркт на бъбрек (кръв в урината), инфаркт на миокарда (сърдечен удар), церебрален инфаркт (удар) и т.н.

Онази част от органа, която е получила инфаркт, умира и става „черна и синя“, като че ли е ударена с чук. Мъртвата тъкан става мека и отпусната, но впоследствие се заменя от твърда коричка или влакнеста тъкан, докато трае оздравителния процес. Повечето случаи на оздравяване на части от тялото са с формиране на коричка. Затова ние принуждаваме пациентите си, претърпели сърдечен удар, да останат на легло, докато поразената от инфаркт и омекнала област на сърдечната стена бъде заменена с тъканна коричка.

С прибързани действия сърцето може да се пренатовари и да се образува издутината (аневризъм) или, още по-лошо, може да се получи „спукване“ през омекналата област, както при изтъняване на дадено място върху автомобилна гума. През тази пробита дупка се наблюдава обилно кървене, което обикновено завършва с незабавна смърт. Други усложнения, които още по-вероятно биха се появили по време на тази остра фаза на сърдечна криза, включват нарушения на ритъма, шок и сърдечен синкоп.

Тъй като стената на сърцето е много дебел мускул, той не може да се

захранва достатъчно от кръвта, която използва. Следователно, сърцето, подобно на повечето органи на тялото, има своя система от малки (с дебелината на молив) артерии, които слизат по неговата повърхност като венец или „корона“, откъдето и идва названието „коронарни артерии“. Както вече се спомена, всяко разклонение на тези коронарни артерии може да получи уплътняване и да се стесни от натрупвания на мазнини и калций, които наддебеляват вътрешните стени на артерията, намалявайки отвората ѝ, и правейки по-груба гладката ѝ вътрешна повърхност. Пренатоварването увеличава скоростта на сърцето над способността на стеснената артерия да превежда през себе си кръв, създава усещане за стягане в центъра на гръдния кош, което се нарича „ангина“. Ако тази задебеляла повърхност на артерията бъде задръстена или оклудирана, настъпва сърдечен удар, предизвикващ усещане за постоянна напрегнатост или „стягащо“ неразположение в средата на гърдите, което обикновено пациентът описва като „диспепсия“, отколкото като болка. Болката почти никога не се установява в лявата страна на гърдите или над самото сърце и никога не е „остра“, напротив на всеобщата представа. Колкото и странно да е това, повечето сърдечни инфаркти стават, когато жертвата се намира в покой.

До каква степен е уплътняването на артерията, може да се провери относително безболезнено, посредством едно изследване, което се нарича коронарна катетеризация. Това включва въвеждането на малка куха тръбичка (катетър) в артерията на крака (бедрената артерия), отпред в хълбока, или в артерията на ръката (брахиалната артерия) в свивката на лакътя. През една игла, поставена в артерията, тръбичката се вкарва и придвижва безболезнено вътре в артериите до мястото, където особените коронарни артерии започват да захранват сърдечната стена.

Тъй като обикновено артериите са невидими за рентгеновите лъчи, през катетъра се инжектира специален разтвор, който прави видими коронарните артерии. Коронарните артерии изглеждат като големи, гладки, подобни на червеи, структури. Ако са заболели и са се уплътнили, стеснените области изглеждат така, сякаш около тях са навити гумени ленти. Почти навсякъде по тялото можем да наблюдаваме кръвоносни съдове по този начин. Коронарната катетеризация е процедура, която се провежда с подобрени пациенти, за да се определи причината за техните болки в гърдите. Тя се прави и с пациенти, които имат сериозни сърдечни болки, за да се реши дали могат да бъдат излекувани чрез „обходни“ присаждания. При тази хирургическа операция се взема допълнителна вена от друго място на тялото, за да послужи като артерия. Тази вена се пришива над и под стеснената коронарна артерия. Оттук идва и названието „обходна

коронарна хирургия“.

Внимавай с храненето си!

Изследванията, извършвани на населението, показват, че националните навици на хранене имат тясно съответствие с появата на уплътнени артерии във всяка една страна. В САЩ, например, има твърде висок процент на случаи със сърдечни инфаркти, удари и диабетична гангрена. Повече от САЩ обаче и първи в света в това отношение са Холандия и Финландия.

Интересно е, че по време на Втората световна война, когато нацистка Германия окупира Холандия и изпратила конфискуваните млечни продукти в Германия вместо ерзац-хляба, Холандия отстъпила от първото си място на страна с най-много заболявания на уплътнени артерии. Тогава САЩ станали първи! После, както можеш да си представиш, след освобождението на Холандия, в края на Втората световна война, тя постепенно си възвърнала мястото на световен водач по сърдечни инфаркти, удари и заболявания, причинени от уплътнени артерии.

Неотдавна, по време на една лекционна обиколка из Финландия с Американския колеж за подготовка на лекари, се ангажирах косвено от страна на ААК с изследване на един „взрив“ от неочаквани и необясними смъртни случаи в един от далечните източни градове на Финландия — Йоенсуу (чието име се превежда „речно устие“). Изглеждаше, като че ли млади и стари хора умираха неочаквано по улиците или в домовете си от сърдечни кризи - предимно под формата на ветрикуларна фибрилация. Не можеше да се открие никаква очевидна причина, хората просто падаха мъртви. Тъй като по-голяма част от широката маса не бе обучавана на способите за спешна ресусцитация, нито един от поразените извън стените на болницата не можа да оживее.

Повикахме изследователски екип от Световната здравна организация, който да проучи след нашето заминаване дали това епидемично заболяване на сърцето е свързано с типичния им начин на хранене, с техните навици на пушене, с напрежението поради факта, че са близо до руската граница, с околната среда или поради някакъв друг фактор. Отговорът трябваше да бъде публикуван.

Ние знаем обаче, че когато сърцата на жертвите биваха изваждани от гърдите при аутопсия, те изглеждаха с нормални размери, но покрити с мазнина. Бяха направени многократни напречни разрези на коронарните артерии през тази обвивка от мазнина. Меки мастни натрупвания бяха стеснили вътрешните отвори на тези артерии. Тези натрупвания в артериите приличаха обикновено на паста за зъби и

можеха да се отделят с нокът. Тази мека фаза на рано уплътнени артерии е в ярък контраст със случаите на напредналите фази на уплътняване, които обикновено наблюдаваме у по-възрастни хора, при които вече е налице калциране. Калцирането превръща меката „паста за зъби“ в твърда и неотстранима „яйчна черупка“, която прави артериите да се чувстват втвърдени.

„Меката“ фаза на уплътнените артерии може очевидно да представлява ранна и резорбционна (от лат. — поглъщане чрез всмукване), фаза на заболяването. Тя поражда млади хора с невероятно висока степен на разпространение. Тя не е специфична само за Холандия и Финландия. Налице е и сред младежите ни в Америка.

Например по време на Корейската война бяха направени изследвания сред нашите наборници, отличаващи се с голяма физическа пригодност. Измежду 300 от момчетата, убити в сраженията, със средна възраст около 22 години, аутопсиите показаха, че тази „подобна на зъбна паста“ фаза на коронарната система вече бе налице у 77 на сто! Ако нашите най-добри във физическо отношение войници я имаха, то колко повече нашите младежи у дома...

Това означава, че ти и аз я имаме също! Човек не става изведнъж на 45-годишна възраст, или онзи един на всеки трима мъже, който евентуално ще е стигнал до сърдечен удар. Човек не започва да усеща онази напрегната, стискаща средната част на гърдите болка, която наричаме „ангина“, често предвещаваща бъдещ сърдечен удар, докато не е изминал дълъг период на развитие преди появата на болката. Жените не са изключение от това. Онези, които са преминали критичната възраст, са изгубили своя имунитет. В процеса на остаряването и прекъсването на овулацията, съотношението 7:1 на сърдечните удари между мъжете и жените се изравнява.

Изследванията на населението в другите страни също потвърждават тези открития. Когато посетих Далечния Изток преди няколко години с група лекари от Американския колеж по кардиология, поискахме да разгледаме отделенията за сърдечно-болни. Такива нямаше. Вместо сърдечни заболявания, най-често срещаната причина за смърт там бе ракът на стомаха. Сърдечните удари и болести поради уплътнени артерии бяха редки. Ние не бяхме сигурни дали това се дължеше на тяхното хранене предимно с ориз или на тяхната наследственост. Отговорът дойде от друга лекарска група, извършваща изследвания в китайския район на Сан Франциско. Бяха направени внимателни доклади за разпространението на сърдечните инфаркти сред първото поколение емигранти от китайски произход. После сведенията за разпространението на сърдечните инфаркти сред второто и третото поколение от чистокръвни китайци бяха сравнени. Степента на

сърдечните удари нарастваше бързо при третото поколение, показвайки същата висока степен, каквато бе присъща за САЩ.

Материалът, натрупан в уплътнените артерии, показва идентично наличие на химически съединения (мазнини и минерали), каквито се съдържат в нашите „изрядни“ храни. Това се отнася особено до мастните храни (морски продукти и млечни храни), като масло, сметана, сирене, мастни храни, олио, мазнини за сладкиши. жълтъци, скариди и омари. Тези охолни люде, имащи достатъчни приходи, за да си позволяват „сладък живот“, (ако животът се състои в това!), са най-уязвими. Както би могло да се очаква, служителят с бялата яка е повече податлив на сърдечни инфаркти и удари от „черния“ работник. Дали това се крие в разликата на физически дейности, или във вида на хранене, е все още несигурно, макар очевидно и двете да играят важна роля.

При децата се срещат рядко сърдечни кризи, освен ако в ежедневните им кашици не се забърква краве масло (или някакви други храни, които са богати на холестерин). Дори жълтъците на яйцата могат да предизвикат това. Евентуално могат да възникнат сърдечни кризи. Ако увреждащите мастни вещества (холестерин и триглицериди) бъдат отстранени от храната на децата преди да са започнали да се развиват сърдечни инфаркти, тогава натрупванията на „подобна зъбна паста“ материал в коронарните артерии изглежда се резорбират и изчезват в кръвния поток и повече сърдечни инфаркти не се наблюдават. От друга страна, напредналата „черупкоподобна“ фаза на уплътнените артерии, налична у повечето от нас, които сме минали 45-те години, се оказва нерезорбционна или непоправима при експериментална редуция на мастните продукти в нашето хранене. Следователно уплътнените артерии се оказват главния фактор, който ограничава продължителността на нашето съществуване и са, както изглежда, най-вероятната причина за твоята и моята смърт. Чувал си го сигурно милион пъти, но ако искаш сериозно да изживееш докрай всичките си години, избягвай: пушене на цигари; храни, които са богати на животински мазнини и холестерин; излишни килограми; заседнал живот; диабет; високо кръвно налягане; и — болка в средата на гърдите. Истината е много добре позната: всичко зависи от твоя избор. Можеш да платиш сега или по-късно!

СХВАЩАНИЯ ЗА СМЪРТТА

Животът след смъртта е бивал предричай през цялата човешка история, но доскоро всички подробности около този живот оставаха една тайна. От самото начало на човечеството погледът в бъдещето е бивал мечта за човека. И едва сега, в нашето съвремие, на широката публика станаха достояние достатъчно описания за живота след смъртта.

Но дори и с тези описания преминаването към смъртта, бидейки неуловимо за болшинството хора, не може да бъде лесно разбрано. Като антитеза на раждането, като очевидно разтваряне на нещото в нищо, смъртта не подлежи на определение.

Що е смъртта? Каква е тази тайна, която е очевидна за всички нас и все пак остава без отговор и не може да се разбере и от най-великите умове на науката?

Както различните случки при смъртта, така и различните фази на смъртта са спорни. Също така спорен е и избраният от нас момент за спиране всички усилия за връщане жертвата към живот. Клиничната (възвратима) смърт се счита за настъпила, когато сърцето и дишането спрат своята дейност; биологическата (невъзвратимата) смърт настъпва тогава, когато всички тъкани дегенерират, без да могат да функционират; законно удостоверената смърт настъпва, когато тялото не реагира на никакви адекватни ресусцитивни усилия. Макар биологическата смърт да изглежда край на цялото съществуване, човек съхранява особената надежда за безсмъртие от началото на времето. Затова трябва да се потърси библейско определение за смъртта. Едно такова определение е, че тялото е мъртво, когато духът го напусне: „Защото, както тялото, отделено от духа е мъртво..."(Яков 2:26)

Разбира се, научно доказателство за документираното съществуване на живота след смъртта ще бъде невъзможно дотогава, когато ще можем да разполагаме със случаи, които действително са възкресени от биологическа смърт след разрушение на тъканите. Доколкото зная, това не е ставало до онова библейско време, когато Илия върна към живот сина на вдовицата (3 Цар. 17:17-24), и по-късно синът на Сунамката получи живот (4 Цар. 4:32), а също при онзи случай, когато бе възкресен човек чрез костите на Елисей (4 Цар. 13:20). В Новия завет самият Исус възкреси трима души: Яировата дъщеря (Марк 5:21-24), сина на Найнската вдовица (Лука. 7:11-15) и Лазар (Йоан 11:1-44). Разбира се, особено заслужава внимание самото възкресение на Исуса три дни след смъртта Му, което

е причина да празнуваме Великден.

Има много описания, които предполагат отделяне на духа от тялото в самото начало на смъртта, като духът влиза пак в тялото при случаи на възвратима смърт. Разбира се, при случаите на невъзвратима смърт, като изключим библейското възкресение, не е известно духът да се е връщал пак в тялото, което предполага, че Писанията имат предвид биологически вид смърт, когато „е определено на човеците веднъж да умрат, а след *това наставка съд*" (Евр. 9:27).

Може би това предполага също така причината да не бъде описван някакъв специфичен съд в разказите за хора, които се преживели възвратима смърт. Възможно е, върналите се към живот, които не вярват в окончателния съд, да са били измамани. „И не е чудно; защото самият Сатана се преправя на светъл ангел" (2 Кор. 11:14). Във всеки случай, очакването на друг живот отвъд онази врата, която наричаме смърт, се обобщава в лекарските доклади по следния начин.

„Спомням си как излязох от тялото си с главата напред и полетях към ъгъла на стаята. Жена ми плачеше и аз се опитвах да ѝ кажа да погледне към мен тук, където бях, и че съм съвсем добре. Но тя не поглеждаше към мен. Никой не ми обръщаше внимание. Минах край, двамата лекари и погледнах надолу към тялото си. Дрехите бяха! Изгорели от огъня и лицето ми представляваше лющеща се кожа.

Лекарят каза: „Зареден ли е апаратът на 400?" После постави два метални диска върху гърдите ми, които бяха включени към апарата. Видях как тялото ми подскача. Едва тогава осъзнах, че съм се върнал в тялото си. Болката, която почувствах, бе такава, сякаш в гърдите ме бе ритнало муле. Този живот бе очевидно по-лош от онзи. Все още мога да си спомня всяка подробност." (Тук и на други места в книгата, особено в шеста и седма глави, свидетелствата, които не са съпроводени от бележка под линия, са от интервюта с ресусцитирани пациенти, които съм водил лично аз или моите колеги.)

Вярата в живот отвъд гроба е позната почти във всички култури. Когато човек изследва историята на човечеството, е почти невъзможно да се намери народ, който да не притежава вяра в някаква форма на съществуване след смъртта.

Писанията дават да се разбере, че когато човек бе сътворен, у него бе вложено чувството за вечност: „положил е вечността в тяхното сърце" (Екл. 3:11). Тази надежда за безсмъртие действа като един „носталгичен" инстинкт, който е така дълбоко вкоренен, че е подтиквал човека да търси своя Творец през вековете, може би както носталгичните инстинкти карат птици, китове и други животни да търсят своето убежище.

Предбиблейската епоха

Вярата в живота след смъртта е била изразявана по различни начини отпреди хиляди години. Древните общества погребвали своите мъртви с цветя, което предполага, че те виждали смъртта като повод за тържество, може би като преход от този свят към следващия. Те погребвали още мъртвите си с бойни оръжия или с храна и други неща за идния живот.

„Египетската книга на мъртвите“ — може би най-старият литературен паметник в света — е изключителен сборник на молитви и формули за ръководство в другия свят. Очевидно египтяните били първата култура, учеща за безсмъртието на душата. Телата се приготвяли внимателно, обличали се и се балсамирали, като се поставяли в гробницата и личните им скъпоценни украшения, тоалетни принадлежности, оръжия, инструменти и кухненски съдове, съдържащи храна и пиетата. Смятало се е, че животът след смъртта изисква подкрепление по същия начин както и на Земята — във формата на храна и пиетие.

Техните гробници представлявали бъдещите им домове. Колкото по-висок бил земният ранг, толкова по-голяма била гробницата. Огромните пирамиди на фараоните — едно чудо на света — все още стоят като почитателно напомняне за древната вяра в живота след смъртта. Гробниците, в които те са погребани, предхождат с повече от 1000 години надписите, представени в „Египетската книга на мъртвите“, която пък датира около 2500 г.пр. Хр. Египтяните, подобно на болшинството хора през цялата история, смятали смъртта за прекъсване на живота, но не за негов край. „Тибетската книга на мъртвите“ излага схващането за живота след смъртта, както са го вярвали хората на Изтока преди много векове. Очевидно тези възгледи са били записани в книга едва през 11 в. сл. Хр. Книгата описва начина на умиране и съдържа продължителни описания на различните фази, през които преминава душата след физическата смърт. Според този Тибетски паметник, в мига на смъртта човек установява, че мъртвото му тяло остава назад и бива заменено с „блестящо“ тяло, което има способността да преминава през предмети и стени, без да среща съпротивление. Скоростта е мигновена. Отначало човек забелязва своите приятели и роднини, оплакващи смъртта му и приготвящи тялото за погребението. В това ново състояние на освободената душа неговите възприятия са изострени и интензивни и той може да срещне други духовни същества или пък може да съзре „ясна светлина“, която създава чувството за изключителен мир и задоволство. Накрая обаче

човек бива съден и получава присъда, основана на делата му, извършени по време на физическото му съществуване. В тази книга се обсъждат и други пътувания на душата и фази на смъртта.

Вавилонците също са имали схващане за съществуването отвъд гроба. Те вярвали във възкресението на мъртвите, включително в съда и наказанието. Те също погребвали своите мъртви със съдове и храна и пиетата, като мъжете бивали погребвани с инструментите на своето занятие, а жените — със своите гребени и козметични средства.

Персите вярвали, че когато душата напусне тялото, тя преминава по мост, където духовете на доброто и злото се биели за притежанието на душата. Ако битката спечелвали добрите духове, човек влизал в лодката на песента; ако пък спечелвали злите духове, човек падал в бездната на „дома на ада“.

Гърците допринесли много повече за развитието на мисълта, отколкото всички останали култури. Те вярвали, че смъртта е само смъртният край на човека, а душата остава безсмъртна. Гръцкият поет Финдас вярвал, че някои души се връщали на Земята като мъдреци. Гръцкият философ Платон учел, че душата се отделя от тялото при смъртта и след като се освободи от него, се среща и разговаря с други, отпътували от Земята духове — обикновено роднини или приятели. Той вярвал, че това става обикновено в едно блестящо обкръжение, което душата в крайна сметка трябва да напусне, за да се изправи пред „съда“. Тогава на човека се показвали всички неща, които той бил извършил в миналия си живот.

Подобни мисли изразявал Сократ, прочутият атински философ. Когато се изправил пред близката смърт, той бил убеден, че душата му ще „отпътува към онова място, което е като нея невидимо, божествено, безсмъртно и мъдро... и където... тя наистина ще прекара остатъка от времето с Бога“. Когато бил запитан, къде желае да бъде погребан, Сократ изрекъл безсмъртните си думи: „Погребете ме, ако можете да ме уловите“, загатвайки с това, че няма да обитава повече в тялото си. В „Държавата“ Платон описва как Ер — един гръцки войник, който бил убит в сражение — видял как тялото му предстои да бъде изгорено на погребална могила. Той разбрал, че душата му е излязла от тялото. После намерил себе си на едно място, където имало прегради или „отвори“, отвеждащи от Земята към отвъдния живот. При тези входове душите били питани и съдени от божествени същества, след като по-напред те преглеждали всички земни събития, станали през живота им. Едни духове виждали светла колона, огряваща входа към небето, докато други установявали, че са хвърлени в ада. Ер обаче не бил съден тогава, а бил върнат във физическото си тяло. Той се събудил на погребалната могила и така могъл да разкаже тази удивителна история. Платон съветва

читателите си: "Поради което моят съвет е да се придържаме здраво към небесния път и да следваме правдата и добродетелта, като имаме винаги предвид, че душата е безсмъртна и може да изтърпи всичко, което добро и всичко, което е зло."

Тукидид, съвременник на Платон в Гърция, написал история на Пелопонеската война. Той включил там една реч, която Перикъл изнесъл като възхвала на атинските войници, загинали в първите битки на войната. Там няма намек за безсмъртие. Вместо това, има указание че личната жертва за държавата е увенчала войника с един вид "вечна слава. Доброто за държавата е целта на съществуването. Подобна доктрина се разпространява днес в комунистическите страни. Всеки ден могат да се видят съветски хора, отрупани край стените на Кремъл пред мавзолея на Ленин, за да видят основателя на държавата си, "божеството", на което се покланят. Тялото е така добре запазено, че Ленин действително изглежда като че ли би могъл да оживее и всеки момент да започне да диша. Тази мисъл е интригуваща. Говори се, че тялото на Мао-Цзе Дун се подготвя по подобен начин за китайския народ.

Други мнения

Вярванията, изразени в различни култури относно живота след смъртта, имат много подобни черти. Някои племена в Централна Африка вярват в едно духовно съществуване след смъртта. Вдовицата често се настанявала живее близо до гроба, за да "наблюдава" отминалия от Земята дух на своя съпруг. Американските индианци често наподобявали на египтяните, що се отнася до техните вярвания в един следващ живот. Те погребвали своите мъртви в специални могили лъкове и стрели, за да си служат с тях в "щастливите ловни земи" на отвъдния живот. Индусът вярва в един особен вид небе, където по бреговете на реките има пръснати бисери и скъпоценни камъни и изобилие от цветя, музика и смях. Будистът - в повечето от различния секти - рисува един красив рай след смъртта. Удоволствието е универсално. Продължителността на живота е безмерна, а името "ад" е непознато. на себе си довежда до спасение и това състояние се постига чрез серия от превъплъщения. Мохамеданин вярват в живот след смъртта, при който раят надминава всяка представа в този свят. Те вярват, че раят е място на разкош и удоволствия, обещан само за ония, които следват Аллах.

Като обобщение на това, почти универсално вярване в безсмъртието нека цитирам Марк Порций Катон - римски философ, живял през 3 век пр. Хр:

Трябва да бъде така. Платоне, ти разсъждаваш добре: иначе откъде ще дойде тази приятна надежда, това хубаво желание, този копнеж по безсмъртието? Откъде - този таен страх и вътрешен ужас от пропадане

в нищото? Защо се прокрадва пак обратно душата и се плаши от унищожението? Божеството е онова, което стои в нас; Самото Небе е, което сочи към отвъдното и загатва за Вечността на човека.

Християнската епоха

Христовото рождение разделя както нашия календар, така също историята и философските дебати. Възгледът на християнската култура за смъртта и безсмъртието е паралелен с древния, но прибавя липсващата връзка за откровението на Твореца за Самия Себе Си към творението във формата на човек.

Около 177 г.сл.Хр., Иринеи, епископ на гр. Лион в Галия, проповядвал, че душата съществува след отделянето си при смъртта от тялото. Цитирайки Новия завет, той учел, че тялото, душата и духът съставляват целия човек. Поемата Феникс" на християнския поет лаканций (4 в.) поддържа схващането, че човекът е напуснал рая поради греха, но може да спечели отново рая чрез обещанието на тези две съставки в крайна сметка се съединяват отново при възкресението. Бог - Творецът на душата - подsigурява само начина на изкуплението: чрез Исуса Христа.

Болшинството съвременни християни приемат еднафундаментална доктрина за безсмъртието на душата. Във 2 Кор. 5:6-9 четем: И тъй, ние винаги сме спокойни н, като знаем, че докле живеем в тялото, се отдалечаваме от Господа (понеже с вяра ходим, а не с виждане), имаме дръзновение и по-скоро желаем да напуснем тялото и да се приберем у Господа. Затова и усърдно залягаме да Му бъдем угодни, било кога живеем в тялото, било кога го напускаме. (Библия, сиреч Книгите на Свещеното Писание на Новия завет, Павел дава подобни уверения и на филипяните:

"Но ако живея в тялото, това значи плод от делото ми; и така, що да избира, не зная, но съм на тясно между двете, понеже имам желание да отида и да бъда с Христос да с вас."

Любопитно е, че всички мои пациенти, които са докладвали за преминаване от единия живот в другия (бил той добър, или лош), обикновено срещат хората, които са обичали преди, на едно определено място, което често бива преградено с бариера, за да не може да се влезе в един постоянен вид на съществуване. „Светлината“, която виждат често представлява едно блестящо обкръжение, но при други случаи изглеждала като ангелско същество. Предполагаемите дяволски същества на се описват с понятия за светлина, а с понятия за тъмнина Разбира се, трябва да помним, че всички описания, били те „добри“ или „лоши“, са правени от самите пациенти и следователно са повлияни от техните културни предпоставки. Как обаче ще интерпретираме видяното от тях, ще зависи до голяма степен от това, доколко зачитаме библийската истина и доколко се влияем от частните си възгледи.

Виждането довежда до вярване

Павел дава ясно да се разбере в Писанията, че християните са освободени от греха и смъртта чрез Исуса Христа:

Но в телесните си части виждам различен закон, който воюва против закона на ума ми и ме заробва под греховния закон, който е в частите ми. Окаян аз човек! Кой ще ме избави от тялото на тая смърт? Благодаря Богу! Има избавление чрез Исуса Христа, нашия Господ. И тъй, сам аз с ума слугувам на Божия закон, а с плътта — на греховния закон" (Рим. 7:23-25).

Ако като християни сме били освободени от греха чрез Исуса Христа, защо смъртта е толкова противна за болшинството от нас? Може би, защото преживяваме настоящия (човешкия, естествения) живот и познаваме неговата реалност, а наличието на друг (свръхестествен) живот остава невидим и неизпитан за нас. Ние трябва да го приемем с *вяра*, вяра в Божието обещание в Писанията. Докато човек не се роди от Бога, такава упование би било невъзможно да се постигне.

Но както намирането на липсваща част от Ноевия ковчег ще помогне да се засвидетелствува библейското сведение за потопа, така важни са и наличните свидетелства на хора, които са умрели и са навлезли в следващия живот, а после са се върнали, за да ни разкажат това. Техните сведения са поразителни откровения! Според тези доклади има *добро* място и *лошо* място. Може ли Библията да бъде достоверна? Да предположим, че Библията не е просто историческа книга. Ако Библията е достоверна, тогава Исус Христос действително би имал пряка опитност: Той се е върнал към живота чрез възкресение. Той се е върнал към живота от напълно биологическа и необратима смърт.

За болшинството от нас виждането означава вярване. Обикновено не бихме купили някаква стока преди да сме я видели. Но ние ще я купим и ако някой от приятелите ни вече е ползвал тази стока. Затова, когато ми задават въпроса откъде знам за смъртта, щом като никога не съм бил там, отговарям по начина, който използва д-р Рос Х.Стоувър от Филадельфия в своите лекции за "Живота след смъртта". "Не, аз никога не съм бил там. Но имам Един много скъп Приятел, който е бил там — Исус Христос. Аз просто разказвам онова, което Този Приятел ми е казал."

Две нерешени дилеми

Човек все още се опитва да бъде окончателният съдия на двете нерешени от науката дилеми — *раждането и смъртта*. Бидейки ограничен в своя опит и способност да разбира нещата от петте си физически сетива, човек е като насекомо, сравнен с Бога. Неговият свят съществува в къси измерения във всяка една посока и въпреки това смята, че мнението му е достатъчно просветлено във всички направления.

Следният пример не е на мой пациент, а на човек, който е бил временно ресусцитиран от един калифорнийски лекар:

„Никой не можеше да предполага, че той, намирайки се на висотата на успеха, е толкова паднал духом. Той ми каза, че търси нещо повече от онова, което може да предложи животът. Самият аз не го разбирах. Би трябвало да го изслушам, защото през онази нощ бях повикан в дома му в Бевърли Хилс и го намерих на пода с рана от куршум в гърлото. Той дойде в съзнание и реагира на русусцитацията за малко, преди да умре. Попитах го дали той се е застрелял. Поклати глава, че не е. Казах му, че се опитваме да го спасим. Кимна в знак на съгласие. Последните му думи бяха: „Страх ме е. Не ме пускай да се върна пак в ада. Виждам го още." Не зная какво виждаше.

Тъй като не можем да видим как безсмъртният дух напуска тялото при смъртта, допускаме, че духът не съществува, защото нашите възприятия на действителността са ограничени от петте ни физически сетива: онова, което можем да видим, да усетим, да чуем, да помиришем и да вкусим.

Областта на духа: някои забележки

Щом като не го виждаме, казваме, че не съществува. Пък и дори действително да виждаме, може да не го разбираме: „...защото гледат, а не виждат; чуват, а не слушат, нито разбират" (Матей 13:13). Този е бил един от проблемите ми.

Но много хора, които са преживели клинична смърт, ни казват, че Действително са се виждали отделени от мъртвите си тела в някаква

духовна форма и са се чудели защо не можем да ги чуем, когато ни говорят. Както споменах по-рано, те са обезпокоени, че всеки в стаята продължава да гледа мъртвото тяло и не може да види онова, което е „истинско“ у тях. „Отминалият“ човек може да вижда и да чува хората в стаята, но не може да бъде видян и чул на свой ред. Очевидно ти и аз сме „слепи“ за този духовен свят в настоящия ни живот.

Може би затова, когато наблюдаваме едно тяло при неговата смърт, приемаме, че лицето, което е обитавало това тяло, също е умряло. Същност, това „лице“ е излязло от тялото, оставяйки го безжизнено. Изглежда Соломон е описал добре това схващане за смъртта, когато тялото ще слезе в пръстта, „и духът се върне при Бога, Който го е дал.“ (Екклесиаст 12:7). Метаморфозата на гъсеницата в пеперуда може да бъде друг паралел за пълен преход на живот от една форма в друга, от нещо обикновено — в нещо красиво, от нещо свързано със земята, в нещо, което се развързва.

Книгата Битие казва, че човек е направен от пръст. „И Господ Бог създаде човека от пръст из земята, и вдъхна в ноздрите му жизнено дихание; и човекът стана жива душа“ (Битие 2:7). Оттук идва и често употребяваната погребална фраза: „Пепел на пепел, пръст на пръст.“

Библията казва много неща за произхода и съдбата на човека — предмети, за които науката не може да намери отговори. Тялото остарява и загива, превръщайки се в пръст. Но духът, сътворен от Бога, продължава да живее. Книгата Данаил споменава за възстановяването на телата ни от пръст при възкресението: „И множеството от спящите в пръстта на земята ще се събудят, едни за вечен живот, а едни за срам и вечно презрение. Разумните ще сияят със светлостта на простора, и ония, които обръщат мнозина в правда, — като звездите до вечни векове“ (Данаил 12:2,31)

Исаия имаше подобно послание за произхода и живота след смъртта на човека. Създадени от Бога от пръст, ние ще станем пак пръст, но имаме това уверение:

„Твоите (Божиите) умрели ще оживеят; моите мъртви тела ще възкръснат. Събудете се и запейте радостно, вие, които обитавате в пръстта, защото росата Ти е като росата по тревите и земята ще предаде мъртвите“ (Исаия 26:19).

Разбира се, тези пасаж се занимават с разделянето на тялото и духа при смъртта и последвалото възкресение на човека в нова форма, обединяваща отново духа и новото тяло. Така Старият Завет се занимава повече с *възкресението*, докато Новият завет се занимава с *вечния живот*. Павел набляга на „местонахождението“ на духа на християнина, когато настъпи смъртта: да отсъства човек от тялото означава да бъде при Господа (виж 2 Кор. 6-8). Исус каза на каещия се разбойник на кръста,

че ще бъде с Него в рая не идната седмица или година, а „днес“ (виж Лука 23:43).

Самата реалност на смъртта обаче не е красива. И най-находчивият собственик на погребално бюро не може да я направи привлекателна. При смъртта тялото се превръща в кух труп, изоставена протоплазма, където някой е живял някога, студена и безжизнена леш, чакаща връщането си в пръстта, откъдето е дошла. Тази истина за смъртта е поразително реална. Тя е великият Уравнител, който не раболепничи пред никого. Не можеш да купиш отсрочка. Не можеш да я спечелиш. Всеки от нас ще попадне в нейната прегръдка.

Следователно изглежда парадоксално, че онези, които наистина са намерили живот, се страхуват по-малко от онези, които живеят повърхностно. Ако не можем да дадем смисъл на настоящия си живот, смъртта също ще бъде празна и безсмислена и не бихме изгубили кой знае колко при смяната.

Никой от нас не знае кога му е определено да умре. Годишите текат бързо и ако си дадем сметка, посещението ни на Земята изглежда наистина кратко. Павел ни предупреждава: „И *това вършете*, като знаете, че часът е вече настанал да се събудите от сън; защото спасението е по-близо до нас сега, отколкото когато *изпърво* повярвахме. Нощта премина, а денят наближи“ (Рим. 13:11,12). Други библейски пасаж подчертават ограниченията във времето на този живот и предупреждават за това, че ще съжаляваме, ако не сме прекарвали добре живота си. Псалм 90 казва:

„Понеже всичките ни дни преминават с гнева Ти. Свършваме годините си като въздишка. Дните на живота ни са естествено седемдесет години или даже, где то има сила, осемдесет години; но и най-добрите от тях са труд и скръб, защото скоро прехождат и ние отлитаме“ (ст.9,10).

Йов се изразява още по-силно: аз като гнила вещ тлея, като дреха от молец изядена“ (Йов 13:28).

Насърчителен факт е, че християнското учение се занимава повече с живота, отколкото със смъртта. Няма нищо така важно за човека, както собственият му живот. Затова да се размишлява за смъртта, означава да се разбере как да се живее добре. Шекспировият герой Хамлет размишлява за съответните вреди за човека, ако бъде жив или мъртъв, използвайки фразата: „Да бъдеш или да не бъдеш“. Подобен въпрос се задава в книгата Йов - може би най-старата книга в Библията: „Ако умре човек, ще оживее ли?“ (Йов 14:14). Йов отговаря на своя въпрос в един по-къс пасаж:

„Защото зная, че е жив Изкупителят ми и че в последно време ще застане на земята; и като изгледее след кожата ми това тяло, пак вън от плътта си ще видя Бога: Когато сам аз ще видя и очите ми ще гледат, и то не като чужденец. За тая гледка дробовете ми се топят дълбоко в мене" (Йов 19:25-27).

За един християнин, макар че смъртта има страшно лице, което плаши всеки един от нас, то избледнява пред сигурната победа на един живот *отвъд*. Защото Христос е там, побеждавайки всички форми на смърт и обещавайки ни нов живот отвъд гроба: „Понеже Аз живея и вие ще живеете" (Йоан. 14:19).

СТРАННИ СРЕЩИ ОТ ПОСЛЕДНИЯ ВИД

Животът след смъртта може да бъде или *енигмата* (от гр. - загадка), или надеждата на човечеството. Досегашните интервюта с пациенти, върнали се от клинична смърт, които са преживели прехода в друг живот, разкриват, че добрите и лошите репортажи са почти еднакви по брой. Един пациент може да си спомни смъртта като нещо чудесно и насърчително, докато друг може да подтисне своето преживяване поради объркващия му или унищожителен характер.

В следващите няколко глави ще представим някои от добрите", „лошите" и „странните" срещи след смъртта. Но преди да обсъдим някои странни срещи — както минали, така и настоящи, нека направим общ преглед на преживяванията извън тялото.

Типично преживяване извън тялото

Следният пример е общ и от него могат да произтекат различни варианти: умиращ човек, просто припада или безболезнено изгубва съзнание, когато настъпи смъртта, но все още може да чуе как лекарят го обявява за мъртъв. Тогава той установява, че е вън от тялото си, но все още в същата стая, наблюдавайки като странично лице всички процедури. Той вижда как го ресусцитират и често бива принуден да заобикаля някои хора, които пречат на погледа му. Или пък може да наблюдава сцената от „плаващо" положение, близо до тавана, където може да се намира понякога. Често той стои или „плава" зад лекаря или медицинската сестра, гледайки иззад главите им как работят, за да съживят тялото. Той забелязва кои са в стаята и знае какво разговарят. Трудно му е да повярва, че е мъртъв, че онова безжизнено тяло е било негово. Той се чувствава отлично! Тялото е изпразнено като някакъв странен предмет.

След като свикне повече с това странно състояние, той забелязва, че има ново тяло, което изглежда реално и надарено с изключителни сетива. Той не е дух. Може да вижда, чувствава, мисли и говори както преди. Но сега се прибавят прекрасни преимущества. Той забелязва, че тялото му има безгранични възможности за преодоляване на разстояния и четене па мисли, и е способно да върши почти всичко. После може да се чуе особен шум, след което вижда, че се движи през

дълъг, тъмен коридор със стени. Скоростта му може да бъде бърза или бавна, но той не докосва стените и не се страхува от падане. Щом излезе от тунела, може да види окъпано в блясък пространство, което е изключително красиво, където се среща и говори с приятели и роднини, които са починали преди него. Може да бъде интервюиран от същество на светлината или от същество на тъмнината. Тази среда може да бъде неизразимо чудесна, често — ширнала се морава или прекрасен град; или пък може да бъде неопикуемо по ужас място — ров или огромна | пещера. Целият му живот може да бъде възстановен като мигновен преглед на всички по-главни събития в живота му, като че ли го очаква съд.

Разхождайки се със свои приятели или роднини (често със своите родители, които имат хубав вид), нерядко може да стигне до преграда, отвъд която не може да премине, защото оттам няма връщане. Обикновено той трябва да се върне обратно от това място и изведнъж се намира пак в тялото си, където може да почувствува шока от включена електрическа система или болки в гърдите си, защото някой го натиска върху гърдите.

Тези преживявания обикновено оказват дълбоко влияние върху живота и миогледа на човека. Може дори някой да се надява на възобновяване на тези преживявания от момента, където те са били прекъснати, особено след като е установил, че самата смърт е безболезнена и не поражда никакъв страх. Ако прекараният клинична смърт се опита да разкаже на приятелите си за това свое преживяване, може да получи подигравка или саркастични забележки. Да се намерят думи за описание на тези неземни епизоди е доста трудно, но ако му се присмиват, той може да запази епизода в тайна и да не каже нито дума повече. Ако преживяването е неприятно - заклемяващо и наказващо - той може да предпочете да премълчи историята.

Ужасните преживявания могат да бъдат толкова, колкото са и приятните. Както онези, които са имали добри преживявания, разказващите лоши опитности, може да се обезпокоят, като разберат, че са мъртви, наблюдавайки как някои хора работят над мъртвите им тела. Те може да навлязат в тъмен канал след напускане на стаята, но вместо да излязат в светло обкръжение, попадат в сумрачна среда, където срещат странни хора, които може да се прокрадват в сенките или край горящо езеро. Ужасите не подлежат на описание и са трудни за възпроизвеждане. В сравнение с приятните опитности е много по-трудно да се получат точни подробности. Много важно е да се интервюират хора, преминали през клинична смърт, при самата ресусцитация, докато все още се мъчат и викат за помощ, преди преживяването да бъде забравено или прикрито. Тези странни,

отрицателни срещи се отразяват дори по-дълбоко на техния бъдещ живот и възгледите им за смъртта.

Не съм срещал нито един случай, когато човек да е останал агностик (от гр. — скептик; човек, отричащ възможността за опознаване на всичко, което съществува извън него), или атеист!

Лични наблюдения

Ще ти разкажа как започнах своите изследвания на преживяванията след смъртта. Започнах да следя публикуването на репортажите на Елизабет Кублер-Рос (накрая събрани в нейната книга „За смъртта и умираването" (Elisabeth Kubler-Ross *On Death and Dying* New York, The Macmillan Co., 1969), и репортажите на д-р Раймунд Мууди в „Живот след живота" (Dr. Raymond Moody. *Life after life* Covington, GA, Moskingbird Books, 1975). С изключение на случаите, които бяха опити за самоубийство, всичките им публикации представяха невероятно добри преживявания. Аз не можех да повярвам на това! Техните репортажи бяха твърде приятни, твърде евфористични, за да бъдат верни — си мислех аз. Когато бях младеж, ми бяха казвали, че има „добро място" и „лошо място" — небе и ад. След като бях ресусцитирал един човек, който ми бе казал, че е бил в ада и повярвах в истината на Писанието, предположих, че някои хора трябва да отиват на „лошото място". Но почти всички споменати репортажи говореха само за „доброто място". Тогава ми хрумна, че някои от „добрите" преживявания биха могли да бъдат фалшиви впечатления, може би създадени от Сатана, явяващ се като „ангел на светлината" (Виж 2 Кор. 11:14). Или може би мястото на срещата е приятно обкръжение, представляващо „място за разпределяне" или „за предварителен съд", тъй като повечето случаи докладват за преграда, която спира навлизането в отвъдното. Пациентът се връща към своето тяло преди да бъде вдигната преградата. Но при няколко необикновени случаи се докладва, че им е било позволено да минат през онази „преграда" и да влязат там, където ще да е небето или адът. Тези случаи ще бъдат описани по-късно. В резултат на тези наблюдения аз съм убеден, че всички случаи, които бяха публикувани от д-р Реймунд Мууди и д-р Кублер-Рос, а след това и от д-р Карлис Осис и д-р Ерлендур Харалдсон в чудесния им сборник „В часа на смъртта" (Drs. Karlis Osis and Erlendur Haraldson, *At the Hour of Death*, New York: Avon Books, 1977), са предадени точно от авторите, но не винаги са възпроизведени или докладвани точно от пациентите. Установих, че повечето от лошите преживявания скоро се подтискат дълбоко в подсъзнанието на пациента. Тези лоши преживявания изглеждат толкова болезнени и смушаващи, че не се съхраняват в съзнанието, така

че да могат да бъдат запомнени само приятни преживявания (или пък да не се запомнят никакви). Имало е случаи, когато пациентът „умира“ няколко пъти, като сърцето му спира всеки път, когато се спре ресусцитацията и съзнанието бъде възстановено като дишане и сърдечен пулс. При такива случаи пациентът може да е имал няколко преживявания извън тялото си. Но той е склонен да си спомни обикновено само приятните подробности.

После установих, че д-р Кублер Рос, д-р Муди и други психиатри и психолози бяха интервюирали пациенти, които са били ресусцитирани от *други* лекари преди тях, в интервал от няколко дни до няколко седмици. Нито Кублер-Рос, нито Муди, доколкото ми е известно, са ресусцитирали някога пациент, или са имали възможността да запишат непосредствено интервю на самото място. След много запитвания на пациенти, които лично съм ресусцитирал, бях удивен от разкритието, че голяма част от тях са имали лоши преживявания. Ако има възможност да се интервюират пациентите *непосредствено*, вярвам, че изследователите ще установят факта, че лошите преживявания са толкова чести, както и добрите. Болшинството лекари обаче, не желаяйки да бъдат упрекнати във вяра в свръхестествени неща, се страхуват да питат пациентите си за техните преживявания след смъртта.

Тази идея за непосредственото интервюиране на пациентите бе предложена преди много години от един прочут психолог, на име д-р У. Х. Майерс, който бе казал:

„Възможно е да научим много неща при запитване умиращи лица, когато се събудят от някакво състояние на кома, за това, какво си спомнят за някакъв сън или видение по време на това състояние. Ако действително е имало такова преживяване, то трябва веднага да бъде записано, защото може би ще угасне бързо от съзнателната памет на пациента, дори той да не умре веднага след това.“

От самото начало на моето изследване започнах да търся лекари, на които са били разказвани подобни добри и лоши преживявания, така че да могат да бъдат сравнени достатъчен брой автентични случаи. Същевременно започнах да изследвам репортажи за такива случаи в миналото.

Странни срещи от миналото

Преглеждайки литературата по въпроса, аз установих, че версията „*Кинг Джеймс*“ на Библията (или версията на крал Яков 1, публикувана през 1611 г. и станала официален превод за Англиканската църква, използван и от протестантските църкви, в които официален език е (английският), представя един случай, който

загатва за ресусцитация чрез изкуствено дишане „уста в уста“ в 4 Царе 4:34. Макар че произхожда отпреди много столетия, „*Тибетската книга на мъртвите*“ е позната от ръкопис от 8 в. сл. Хр., но забележителното сходство на древните схващания с днешните опитности е наистина удивително. Описанията са сходни по отношение на съществуването на душата вън от физическото тяло и как душата притежава същите телесни сетива, само че подсилени и още по-интензивни. Пътуването на душата се описва като мигновено, при което може да се отиде мислено където и да било, като душата преминава без съпротива през стени, скали или други предмети. Вярвало се е, че душата ще стигне до блестящо обкръжение от чиста светлина, където ще се срещне с роднини, които са починали преди. После душата ще бъде съдена, от което ще произтече съответната съдба: съществуване под наказание или нещо друго.

След това проучих сведенията на Емануел Сведенборг — един плодовит шведски писател от началото на 18 век. В своите официални сведения Сведенборг описва личните си преживявания, намирайки се вън от тялото си и преминавайки през началните събития при смъртта. По време на това състояние на безчувственост, както пише той: „Аз възприех и съхраних в паметта си онова, което се случи и което се случва с онези, които биват върнати от смърт, след като се преживели процеса на отделяне на духа от тялото“ (Emanuel Swedenborg. Compendium of the Theological Writings of Emanuel Swedenborg. Sel. By Samuel M. Warren, N.Y., 1974. pp 591-952). Най-напред той срещнал питащи ангели и духове, които разговаряли на универсален език, при който „речта на ангел или дух навлиза първо в човешката мисъл“. Той забелязал, че тялото му все още „се разпознаваше от моите приятели и онези, които познавах в света... при което те се обучават от приятелите си за състоянието на вечния живот...“ Всичко, което е „говорил и вършил бе изявено пред ангелите, в светлина, която е ясна като ден...и...няма нищо скрито в света, което да не се изяви след смъртта“.

По-голямо значение има за мен обаче подробният доклад на един лекар, който прекарал през 1889 г. 4 часа без отчетен пулс и 30 минути без установено дишане в кома, предизвикана от скоротечен коремен тиф. Този случай бил описан в ноемврийското издание от 1889 г. на списание „St. Lois Medical and Surgical Journal“ относно някой си д-р Уилтсе от Скиди, Канзас, лекуван от някой си д-р Рейнз. След като д-р Рейнз забелязал, че тежкото дишане от предходните часове е спряло за цели 30 минути и пациентът е без осезаем сърдечен пулс в продължение на 4 часа, бил обявен за мъртъв и селската църковна камбана ударила за него. Спомняйки си за своята смърт, д-р Уилтсе докладва:

„Дойдох пак в съзнание на съзнателно съществуване и установих, че все още съм в тялото си, но че аз и тялото ми нямахме повече общи интереси. Погледнах за първи път на себе си с почуда и радост... с^пълния интерес на лекар наблюдавах чудесата на телесната ми агония (установявайки, че той е живата душа на това мъртво тяло). Той смятал, че смъртта е настъпила, както хората определят смъртта, и все пак аз; съм жив, както обикновено. Каня се да изляза от тялото. Наблюдавах] интересния процес на разделяне на душата и тялото... Спомням си ясно; как приличах на нещо като медуза, що се отнася до цвета и формата.] (Тогава духът му се раздвижи) и аз започнах да плавам нагоре и надолу буквално като сапунен мехур, прикрепен към отвора на тръбичка, додето накрая се освободих от тялото... откъдето се надигнах бавно и се разпрострях до пълния ръст на човек. Изглеждах полупрозрачен, със синкав оттенък (и когато се канел да напусне стаята, неговият) лакът докоснал ръката на един или двама господа, които стояха до вратата. За моя изненада неговата ръка премина през моята без очевидна съпротива, като разделените части се свързаха пак без никаква болка, както въздухът се съединява. Погледнах го бързо в лицето, за да видя дали е забелязал докосването, но не ми даде знак, а продължаваше да стои и да гледа към дивана, който току-що бях напуснал. Проследих с поглед неговия и видях собственото си мъртво тяло. Лежах там все още така, както се бях мъчил толкова да се наместя, до известна степен на дясната си страна, краката прилепнали един до друг, а ръцете склучени на гърдите. Бях изненадан от бледността на лицето... Видях неколцина души, седящи и стоящи около тялото и особено две жени, коленичили от лявата ми страна и знаех, че те плачат. Знаех, че са жена ми и сестра ми... Опитах се да привлека вниманието на хората с намерението да ги утеша, както и да ги уверя в тяхното безсмъртие. Наведох се закачливо и поздравих с дясната си ръка. Минах край всички, но разбрах, че никой не ми обръща внимание. После ситуацията ми се стори комична и аз избухнах в смях... Заклучих за себе си и казах: те виждат само с очите на тялото. Не виждат духове. Гледат само онова, което мислят, че е моето „аз“, но грешат. Онова не е моето „аз“! Това е моето „аз“ и аз съм жив, както винаги досега съм бил жив.

...Колко добре се чувствам, мислех си аз. Само допреди няколко минути бях ужасно болен и подтиснат. Тогава стана тази промяна, наречена смърт, от която толкова съм се плашил. Но минах и през нея, и въпреки това съм още човек, жив и мислещ, да, мислещ трезво, както винаги, и колко добре се чувствам! Няма никога повече да се разболявам! Няма повече да умирам! В прилив на въодушевление започнах да танцувам и след това се обърнах и погледнах през отворената врата, откъдето можах да видя пак своето тяло" (F. W. Myers,

pp.212-217).

После той описва как нечии ръце го повдигнали и пренесли по въздуха, като го поставили на някакъв път в небето, по който той стигнал до три:

„чудновати скали, които преграждаха пътя, на което място и спрях, чудейки се защо такъв хубав път трябва да се прегражда по такъв начин и докато разсъждавах какво да предприема, един голям и тъмен облак, който според мен бе един *акър* (англ. *мярка за повърхнина — 4046 кв.м.*) по размер, застана над главата ми... Усещах някакво присъствие, което не можех да видя, но което знаех, че влиза в облака откъм южната страна. Това присъствие не изглеждаше на разума ми като форма, защото изпълваше облака като някакъв огромен интелект.... (и след като облакът) спря леко около главата ми... в мозъка ми навлязоха мисли, които не са мои.

Казах си, тези са негови, не мои мисли; те биха могли да бъдат на гръцки или еврейски, доколкото мога да ги преценя, но колко нежно се обръщат към мен, като че ли на майчиния ми език, защото разбирам, че „всичко е добре“. И това Същество ми каза: „Този е пътят към вечния свят. Онези скали са границата между двата свята и двата живота. Ако ги преминеш, няма да можеш повече да се върнеш в тялото. Ако работата ти на земята е приключена, можеш да преминеш през скалите. Но ако размислиш и установиш, че... не е приключена, можеш да се върнеш в тялото си...“ Изкушавах се да премина през граничната линия... сега, когато съм толкова близо, исках да прекося тази линия и да остана... и протегнах левия си крак през линията. Щом направих това, един малък, гъсточер облак се появи пред мен и приближи лицето ми. Знаех, че ме спират. Усетих, как силата да се движа или да мисля се оттегля от мен. Ръцете ми увиснаха отпуснати от страни, главата ми климна напред, облакът докосна лицето ми и повече нищо не зная.

Без предварителна мисъл и очевидно усилие от моя страна, очите ми се отвориха. Погледнах ръцете си, а след това и малката бяла носилка, върху която лежах, разбирайки, че съм в тялото си и възкликнах с удивление: „Какво се е случило с мен? Пак ли трябва да умирам?“

Бях изключително слаб, но достатъчно силен, за да разкажа горното преживяване, въпреки всичките препоръки да кротувам... Възстанових се бързо и успешно.

Има много свидетели за достоверността на горното твърдение, що се отнася до физическото ми състояние. Също и за факта, че описанието ми за обстановката около тялото ми в стаята е наистина правдоподобно. Следователно, трябва да съм видял всичко това по някакъв начин."

Как този лекар е оживял без очевидни жизнени функции в продължение на цели 30 минути, не е по силите ми да отговоря.

Малко случаи илюстрират съзерцанието на смъртта и самото преживяване на смъртта. Един от тях е свързан с Дуайт Муди, продавачът на обувки в Чикаго, станал по-късно един от най-великите евангелизатори в християнската история. В един горещ неделен ден през август 1899 г. той казва в Ню Йорк: „Някой ден ще прочетете във вестниците, че Муди е мъртъв. Не вярвайте нито дума на това! В същия миг аз ще бъда по-жив, отколкото съм сега... Роден съм в плът през 1837 г. Родих се в Духа през 1855 г. Роденото от плътта може да умре. Роденото от Духа ще живее вечно" (*J.C.Pollock. Moody. New York: The Macmillan Co., 1963*) р. 316.

ПО-КЪСНО, през същата година, Муди бил близо до смъртта. Неговият син Уил разказва, че една сутрин, петък на 22 декември, 1899 г., той чул Муди да казва в *стаята* си: „Земята отстъпва, небето се отваря пред мен!" Уил се втурнал към стаята на баща си. Муди казал: „Това не е син, Уил. Това е нещо чудесно. Като транс. Ако това е смъртта, тя е сладка. Бог ме вика и аз трябва да отида. Не ме карай да се върна!" Тогава той започнал да изгубва съзнание, без да се оплаква от болка, наричайки състоянието си “блажено”.

След усилията, положени от лекарите, Муди дошъл на себе си и искал да научи къде са близките му. Казал, че е бил извън този свят. „Отидох до небесните врата. О, там е толкова чудесно и аз видях децата!" Когато го попитали кого е видял, казал: „Видях Айрон и Дуайт". После разбрал, че е близо до края и казал: „Ще остана, доколкото мога, но ако времето ми е дошло, съм готов... Ако Бог желае, може да направи чудо. Ще стана. Докторе, все едно е дали ще умра на стол, или в леглото, нали?" (*Ibid*, pp. 317,318).

Муди бил получил своята призовка за вечността. Казал, че нищо не бива да го възпира. Колесницата била в стаята. Така Муди най-напред съзерцавал смъртта, а после временно преживял смърт, за да се върне на Земята, след като е видял своите починали деца и небесните места. По-късно починал в очевидна трезвост на ума и ожидане.

Друг исторически пример на живот след смъртта е свързан с пионера на психоанализата — д-р Карл Юнг. Той описва как се е оказал в състояние на полусъзнание след сърдечна криза. Описанието предполага частичен сърдечен инфаркт. След като напуснал тялото си, той установил, че е отплувал от земята, навлизайки в ярка синя светлина и застава пред един храм, вратата на който е обградена от пламъци. Той пише: „Невъзможно е да предам красотата и емоционалната наситеност по време на тези видения. Те бяха най-величествените гледки, които I съм преживял някога. Мога да опиша преживяното само като екстаз на едно общо състояние, при което настоящето, миналото и бъдещето са едно (Carl Jung. *Memories, Dreams, Reflection*. New York: Pantheon Books,

1963, pp. 295,296).

Той не описва преграда или съд. Може би не е стоял достатъчно дълго.

Други, засвидетелствувани в миналото преживявания, съдържат случаи с Томас Едисон, Бенджамин Франклин, Елизабет Баунинг, Еди Рикенбекър, а също наблюдения и мисли на автори, като Луиза Мае Алкот и Ърнест Хемингуей.

Странни срещи от настоящето

Някои от пациентите ми демонстрират удивителна способност за възстановяване на събитията, припомняйки си съвсем точно подробностите, които са станали по време на ресусцитацията, включително и всички процедури, които сме използвали, и описвайки какво е казал всеки от намиращите се в стаята, а също и какъв е бил цветът на дрехите им. Някои от наблюдаваните събития предполагат духовно съществуване извън тялото по време на продължителното състояние на безсъзнание. Такива случаи на кома траят понякога цели дни. Една пациентка бе медицинска сестра. Един ден бях помолен в болницата да й дам консултация във връзка с проблемите на сърцето, защото се оплаквала от чести болки в гърдите. Тя не беше в стаята си, но колежката й каза, че е или в рентгеновото отделение, или е още в банята. Почуках на вратата на банята. След като не чух никакъв отговор, натиснах бавно дръжката на вратата, за да не обезпокоя никого, ако имаше там човек.

Когато вратата се отвори, видях, че сестрата висеше на закачалката, на гърба на вратата на банята. Тя не беше много едра и затова я отместих лесно с отварянето на вратата, висейки от закачалката на една мека медицинска якичка, използвана за навехвания на врата. Очевидно тя бе привързала тази якичка около шията си, а после бе вързала края и на закачалката, подгъвайки след това постепенно колене, докато изпадне в безсъзнание. Никакво удушаване или задушаване — просто постепен припадък. Колкото повече е изгубвала съзнание, толкова повече тялото е падало надолу. След смъртта лицето, езикът и очите се бяха подули и деформирали. Лицето бе придобило синкав оттенък. Останалата част от тялото й бе мъртвешки бледо. Тя бе спряла отдавна да диша.

Бързо я откачих и я положих да легне с цял ръст на пода. Зениците й бяха разширени. На шията й нямаше пулс, не можеше да се чуят удари на сърцето й през гърдите. Започнах външна ресусцитация на сърцето, а колежката й се втурна към медицинската зала за помощ от персонала. Бяха подсигурени кислород и маска за дишане вместо ресусцитацията „уста в уста". Електрокардиограмата показваше права

черта, „пълно спиране“. Не би помогнал никакъв електрически шок. Бяха инжектирани пряко във вените повтарящи се дози натриев бикарбонат и епинефрин, като се прибавяха и други лекарства в банката. Непрекъснато се преливаха на капки лекарства, за да се поддържа кръвното налягане и да се поправят последствията от шока.

После тя бе отнесена в интензивното отделение с носилка, където остана в кома 4 дни. Поради разширените зеници изглеждаше, че е настъпило поражение на мозъка от неадекватната циркулация на кръвта през периода на сърдечния инфаркт. Колкото и да е удивително обаче след няколко часа кръвното налягане започна да се нормализира. Отделянето на урината се увеличи с възстановяването на адекватно кръвообращение, но трябваше да минат няколко дни, преди да проговори. Последователно тя възстанови всичките си способности и се върна на работа след няколко месеца.

До ден днешен тя вярва, че е претърпяла някаква автомобилна катастрофа, която е причинила тази травма на врата ѝ. Въпреки че бе влязла в болницата със силна депресия, сега у нея не е останала и следа от депресията, нито пък има намерение за самоубийство, защото очевидно е била излекувана през продължителния период, когато мозъкът не е получавал приток на кръв!

На втория ден, след като бе дошла на себе си от комата, я попитах дали изобщо си спомня нещо. Тя каза: „О, помня, как работихте над мен. Свалихте си карираното сако и го хвърлихте на пода, а после разхлабихте връзката си. Помня, че връзката Ви имаше бели и кафяви ивици. Сестрата, която дойде да ви помогне, бе толкова обезпокоена. Исках да ѝ кажа, че всичко е наред. Вие ѝ казахте да донесе кислородна бутилка и маска, и да започне инхалация. После двама мъже ме взеха на носилка. Спомням си всичко това.“

Нека напомня — тя беше тогава в дълбока кома и бе останала в кома още 4 дни! Когато си свалих кафявото карирано сако, в банята бяхме само двата с нея. А тя бе в клинична смърт.

Някои пациенти, които преживяват обратима смърт, си спомнят изцяло всякакви разговори в стаята, които са станали по време на ресусцитацията. Може би това е така, защото чуването е едно от последните сетива, което се изгубва при смъртта. Не зная. Но е трябвало да бъде по-внимателен при следния случай.

Един възрастен господин, седемдесет и тригодишен, дойде в кабинета ми, оплаквайки се от смазваща болка в гърдите. Той се държеше за гърдите, докато вървеше към кабинета ми. Падна още в приемната, като си удари главата о стената при падането. Въздъхвайки един-два пъти, той спря да диша. Сърцето му бе спряло.

Раздрахме ризата и аз се наведох над гърдите му, за да се уверя. Бяха

направени изкуствено дишане и масаж на сърцето по механичен начин. Бе приложена и електрокардиограма и тя показва вентрикуларна фибриляция. Всеки път, когато прилагаме електрически шок, тялото подскочаше. После той ставаше, отблъскваше ни, изправяше се донякъде на крака и после внезапно фибрилираше и пак рухваше на пода, често удряйки главата си. Това се повтори около шест пъти.

Колкото и странно да е, на шестия път, след като му бяха вкарани венозно и някои подкрепителни лекарства, а процедурата с електрошока продължаваше и се поддържаше ефективния пулс, кръвното налягане бе възстановено, съзнанието му се върна и — пациентът е жив до ден днешен. Сега е на 81 години. Ожени се пак след инцидента, а след това успя да се разведе, изгубвайки при това сергията си за плодове — единственото му средство за препитание.

От шестте случая на клинична смърт, които преживя в кабинета ми този ден, той си спомня само едно нещо. Помни, че съм казал на лекаря, който работи с мен: „Да опитаме още веднъж. Ако шокът не помогне и сега, да се откажем!“ Не бих желал да съм казвал това, защото той ме е чул, макар, че тогава бе в безсъзнание. По-късно той ми каза: „Какво имахте предвид, като казахте: да се откажем? Нали над мен работехте?“

Халюцинации

Често са ме питали дали тези добри и лоши преживявания не представляват халюцинации, предизвикани от болестта на пациента или от силните лекарства, които той приема по време на боледуването си. Не е ли по-вероятно, например, че хората виждат онова, което биха желали да видят в своите видения? Може би те са повлияни от културата си или от религиозното обучение? Наистина ли докладваните преживявания са универсални или са само видения? Имат ли, например, хора с различен произход сходни или различни преживявания?

В отговор на този проблем д-р Карлис Осис и неговите сътрудници (Karlis Osis and Erlendur Haraldson "Deathbed Observations by Physicians and Nurses: A Cross – Cultural Survey", The Journal for the American Society of Physical Research), започнаха две изследвания в Америка и едно в Индия.

Бяха разпратени анкетни листове на около 1000 лекари и медицински сестри, които са имали пряк достъп в работата си до умиращи пациенти. Регистрирани са следните резултати.

1. За онези пациенти, приемащи успокоителни или наркотични лекарства, за които се знае, че предизвикват халюцинации, е *по-малко* вероятно да имат преживявания „след смъртта“, от тези, които не са приемали въобще никакви лекарства. Освен това,

халюцинациите, възбудени от лекарства с наркотично въздействие, определено се „придържат“ към този свят и не са свързани с видения за другия свят или съществуване.

2. Болести, които предизвикват халюцинации, като *уремия (болестно състояние, при което става самоотравяне на организма чрез останали в кръвта съставни части от урината, които при нормално състояние се отделят чрез бъбреците)*, отравяне от химически вещества или мозъчно нараняване, са свързани с по-малко случаи на съществуване след живота или с негови компоненти, отколкото при други заболявания.
3. Пациенти, имащи преживявания от съществуване след смъртта не са виждали небето или ада в такава форма, за каквото са имали по-рано представа. Видяното от тях е обикновено нещо неочаквано.
4. Тези видения не са били свързани с преднамерени мисли, или както изглежда не са били определящи, кои пациенти биха могли да имат подобни преживявания. Такива видения или преживявания биха се случили с еднаква вероятност както на пациент, надяващ се на оздравяване, така и на хора, които знаят, че умират.
5. Последователността на събитията не се променя от различията в култура или религия. Умиращите пациенти в САЩ или Индия твърдят, че са видели този тъмен коридор, блестяща светлина и роднини, които са починали преди тях.
6. Трябва обаче да се отбележи, че религиозните предпоставки влияят определено на това, как ще бъде идентифицирано „съществуването“, което човек би могъл да срещне. Нито един християнин не е виждал индуско божество и нито един индус не е виждал Исуса. Очевидно „съществуването“ не се самоидентифицира, а бива идентифицирано от наблюдателя.

Д-р Чарлз Гарфийлд, доцент по психология в университета на Калифорнийския медицински център, заключва от своите наблюдения, че в качествено отношение виденията на категорията „живот след смъртта“ са напълно различни от халюцинациите, предизвикани от наркотични средства, или от онзи вид *дисоциативни (от лат. разединени; свързани с психичното явление „разцепление на личността“)*, усещания, които пациентите могат да изпитат при голяма болка. Собствените ми наблюдения потвърждават това. Последниците от наркотици, алкохолен делириум тременс, задушаване от въглероден двуокис и психопатични реакции са свързани повече с обекти от настоящия свят, отколкото със ситуации от идния свят.

ВЪЗЛИЗАНЕ „НА НЕБЕТО“

Срещите, преживяни в отвъдния свят, се описват различно: като небесни, приятни, великолепни и неизразими. Повечето от тези описания, разбира се, представляват интервюта, проведени далеч от сцената на ресусцитацията, обикновено след няколко дни. Мнозина, които са имали тези преживявания, са сигурни, че са определени за безпроблемен живот след смъртта. За някои това действително може да бъде вярно, но други може би са си създали погрешно впечатление. Онези, които са имали лоши преживявания, не си ги спомнят, след като са били преместени от сцената на ресусцитацията, както се доказва от публикуваните досега случаи. Тези лоши епизоди ще бъдат дискутирани по-късно, а сега ще се спрем *на по-приятните*.

Защо трябва да публикуваме всички доброволни репортажи, ако някои не са показателни? Ами ако те не винаги са „библейски“?

Първо, трябва да документираме репортажите както идват, докато успеем да получим по-точно обяснение, като ги записваме в действителното време, когато са ставали.

Второ, първоначално ние не се грижим за това, дали те ласкаят, или съвпадат с някакъв определен философски или религиозен възглед. Ние ги представяме отначало такива, каквито са.

Ще ти представя своите наблюдения и как, според мен, тези репортажи се отнасят към Писанията. Твоите заключения може напълно да се различават от моите.

Променливи преживявания

Приятните преживявания са твърде разнообразни. Макар последователността на събитията да е сходна, някои от подробностите може да се пропускат или променят от едно преживяване в друго. Следващият репортаж се отнася до една жена на 20-годишна възраст, която наблюдавала как умира, после напуснала сцената на смъртта, но без да излезе през „тунела“.

Бях изгубила много кръв. Беше около час, след като бях родила единственото си дете. Когато ме преместиха от носилката на леглото, за да ме закарат в операционната, можах да видя как кръвта ми течеше през преградката между леглото и носилката. Сякаш шурваше всеки път, когато сърцето ми пулсираше. Бе невероятно голяма загуба на кръв. Бях сигурна, че свършвам.

Вкараха ме спешно в операционната, като кръвта ми пръскаше по пода. Когато стигнах в операционната, изведнъж почувствах, че не съм в тялото си. Не помня да съм излизала от него. Но поне не ме болеше. Усетих, че плавам в левия ъгъл на тавана, гледайки надолу към моя лекар. Той не ми хареса. Ругаше и крещеше на сестрите. Мисля, че се бе паникьосал поради състоянието ми. Бях сигурна, че ще умра.

Готвеха се да ми поставят инжекция с упойка, за да ме приспят, но бях сигурна, че ще умра преди да спрат кръвта ми. Видях лицата на майка ми, мъжа ми и момченцето ми, които бяха живи. Щяха да скърбят за смъртта ми, но аз не се чувствах паднала духом. Фактически, на мен ми бе въобще безразлично! Не се чувствах нещастна, но не можех да разбера защо е така.

След това се провирах в тъмен тунел с висока скорост, без да докосвам стените му. Чувах от това свистене. В края на тунела бе тази жълто-бяла светлина! Тогава си казах: „Такова ще да е чувството, когато човек умира. Не чувствам изобщо никаква болка.“ Това ме радваше. Но преди да стигна светлината и да изляза от тунела, се намерих в реанимационното отделение, където имаше 4 легла и аз бях на едно от тях.

Никога няма да забравя онази омиротвореност, която изпитах. Поради някаква причина не се страхувах от това умирање, но се зарадвах, че пак ще видя моето момченце!

Повечето случаи предават „неописуеми“ преживявания: „Просто не мога да намеря думи да изразя това, което искам да кажа“. Може да бъдат налице изключително приятни чувства, въпреки неразположението поради наранявания по главата, фрактури при катастрофи или рани от застрелване. В момента на нараняването, например, може да има внезапна болка, а след това болката може понякога да изчезне.

Болката ме напусна, след като влезе първият куршум. Втория и третия въобще не ги усетих. Имах чувството, че плавам в тъмно пространство. И в цялата тая тъмнина усещах топлина и изключително спокойствие, въпреки че кожата ми бе особено студена. Мислех си: сигурно съм мъртъв!

Може да се появят удивителни проникновения и нови схващания както при следващия случай. Г-ца С. била ударена от гръм по време на една екскурзия:

В мига, когато ме удари, знаех точно какво ми се е случило. Умът ми бе кристално бистър. Никога не съм била толкова напълно жива, както при това умирање.

(Угризения за минали постъпки, както и неща, които е искала да направи в живота си, изпъквали в ума й.)

В този миг на моето умирање аз получих онова, което наричам отговора на въпрос, който никога не бях изричала пред друг човек и дори сама не бях си поставяла: има ли наистина Бог? Не мога да го опиша, но пълнотата и реалността на живия Бог експлодираха в моето същество и Той изпълни всеки атом на тялото ми със славата Си. На следното утро - за мой ужас - установих, че не отивам при Бога, а се отдалечавам от Него. Бях видяла какво би могло да бъде, но се отдалечавах от него. Обхваната от паника, започнах да се опитвам да вляза във връзка с Този Бог, за Когото знаех, че е там.

Тя се молила за живота си и го предложила на Бога, ако го пощади. Оздравяла напълно след 3 месеца.

„Плаването“ след отделянето от собственото тяло и чувството за преминаване в ново измерение е познато почти във всеки репортаж: „Имах пневмония и ставах все по-токсична. Температурата ми се покачи на 107 (тази температура е по скалата на Фаренхайт, при която точката на топенето на леда е 32, а на кипенето - 212 в сравнение с познатата у нас скала на Целзий). Казаха ми по-късно, че съм изпаднала в кома в продължение на няколко дни, не са се надявали да оживея. Била съм опакована в лед и ми правели бани с гъба, натопена в спирт. Казаха на семейството ми, че не може нищо да се направи и ако все пак оживея, ще остана може би с тежко мозъчно увреждане. По време на тази кома се видях, че плавам в една долина. В далечината имаше една планина и светлина над нея. Приближавайки планината, забелязах, че по скалистия ѝ склон растат красиви орхидеи и други цветя. Между камъните видях, че стои дядо ми. Той бе умрял преди няколко години. Не заговорих с него, но знаех, че искам да остана там, а не да се връщам.

Видях също един кръст на склона на планината и Една фигура, която висеше на кръста — все още жива. Знаем, че това бе Исус. Имах усещането, че това е едновременно началото и края на света. След това изведнъж се намерих пак в тялото си. Преди около три години имаш подобно преживяване, когато ми правиха операция на изкривена бедрена става. Това изкривяване изглежда да се усложняваше от лечението с кортизон, което ми се прилагаше. Бях готова да приема упойката, когато лекарите помислиха, че вече съм умряла. Не чувствах разделяне на духа си от тялото, нито си спомням за някакъв тунел. Просто изведнъж започнах да плавам в същата долина, която бях „посетила“ преди. Само че този път на скалистия склон бяха дядо ми и баба ми. Баба ми каза: „Не можеш да дойдеш с нас. Трябва да се върнеш!“ Плачеше, че не мога да остана. Не съм сигурна, дали това бе място за съд или буквално това, което представляваше. Но знам, че това промени целия ми живот. Сега се радвам на живота повече, защото не се страхувам от бъдещето.“

Отделянето на тялото, подобно на отделянето на различните степени на летателни апарати в пространството, може да премине на етапи.

Бях прекарал в болницата няколко дни и болката в гърдите ми бе вече заглъхнала. По това време бях на 45-годишна възраст и не можеха да открият причината за моето страдание. Бях започнал да си прибирам нещата, за да си ходя вкъщи, когато същите силни болки в гърдите се появиха пак. Натиснах сигналния звънец за сестрите, преди да колабирам (припадък поради нарушаване на кръвообращението при разширяване на малки артериални съдове и препълването им с кръв, вследствие на което кръвта намалява в други важни органи — бел. пр.). За щастие сигналният бутон работеше. Някой дойде в стаята ми и се развика за помощ. Неколцина други хора дойдоха в стаята и започнаха да работят над мен. Един натискаше ритмично гръдния ми кош, а друг ми вкарваше кислород.

По същото време започнах да се издигам нагоре, изоставяйки отпуснатото тяло и навлизайки в присъствието на сребриста, омиротворяваща, блестяща светлина. Не се уплаших и исках да остана. Но тогава влязох пак в тялото си внезапно и без да разбера защо. Едновременно с това се появиха и същите силни болки в гърдите. Когато болките заглъхнаха, още веднъж напуснах тялото си и се издигнах нагоре, освободен от страданието, и тогава си помислих: сега наистина съм починал. Но се чувствах успокоен и в чудесно разположение. Нямахше страх от смъртта. Не срещнах други хора, не минах през „тунел“ и не ми бяха припомнени минали събития от предишния ми живот, за които неща бях слушал, че са се случвали с други хора.

Панорамните спомени или мигновеното възстановяване на човешкия живот обаче е често разказано преживяване; обикновено то прилича на телевизионните ретроспекции (*от лат. — поглед назад; сцени от миналото*). Не е ясно дали този „плейбек“ (*от англ. - възпроизвеждане на магнетофонен запис; тук: ретроспекция*), е прелюдия към съд или към нещо друго, но е провокирай; факт.

Спомням си един особено печален случай за един мъж, който почина, без да разкаже напълно преживяването си. Този пациент имаше обикновена настинка. Макар че му бях казал, че пеницилинът не помага на простудни и други заболявания, той упорито твърдеше, че така се справял с настинките си. След като ме увери, че никога не е реагирал отрицателно на пеницилина и по негово настояване му бяха пеницилинова инжекция.

Тогава се случи нещастieto. Той получи онова, което наричаме анафилактична (*от гр. — алергична*), реакция. Пет минути след инжекцията той се строполи на пода, безчувствен, в дълбок шок и

без никакво кръвно налягане. Започнахме да поддържаме кръвообращението с външен масаж на сърцето, докато получи подкрепителните лекарства. Бе повикана Бърза помощ, за да го пренесе от клиниката в друга болница.

Докато чакахме Бърза помощ, той възстанови сърдечния си пулс и кръвното налягане, като за последното бе нужна помощта на много силно лекарство, което му давахме венозно на капки. Това лекарство стесни малките артерии в тялото му, поддържайки в известна степен кръвното налягане. Той дойде на себе си, погледна ме в лицето и каза, че току-що видял как животът му се повтаря пред него като на филмова лента. Всяко важно събитие било представено.

Бях твърде зает, за да му обръщам внимание тогава. Години наред съм бил „твърде зает“, за да слушам пациентите си. Сега е много късно за неговия случай. Той умря от кръвоизлив на главния мозък като косвено усложнение на реакцията срещу пеницилина. Аз паднах на колене и заридях.

Блаженството, мира и еуфорията се описват при небесните срещи по-охотно в сравнение с вкусването на проклятието, за което чуваме рядко да се споменава.

Както може би си забелязал, много от „сияйните“ описания не се отнасят непременно към „небесни“ преживявания. Един пациент, който бе оживял от състояние, в което бе изгубил пулса и дишането си и зениците му се бяха разширили, изведнъж бе придобил „ново познание“ за своето отношение към околната среда и света изобщо. Преходът от живот към смърт бил лесен, без никакъв страх. Той не видял „като на лента“ миналия си живот.

Движейки се с висока скорост през „мрежа“ от лъчезарна светлина, той описва, че преминал през някаква решетка от сияйни нишки. След като спрял, това трептящо сияние станало ослепително по своята интензивност и го заредило с енергия. Нямамо никаква болка, нито някакво неприятно усещане. Решетката го била преобразила във форма, която е извън времето и пространството. Той бил станал ново създание. Личните стракове, надежди и желания били отстранени. Чувствал, че станал неунищожим духом. Очаквайки да се случи нещо съдбоносно, той внезапно се върнал в тялото си на операционната маса.

Друг пациент описва подобни чувства на безболезнено щастие, когато умираше.

Бях изгубил толкова много кръв, че изпаднах в безсъзнание. Почувствах тялото си отделено. Лежах до своето тяло. Погледнах нагоре и наблюдавах сестрите и лекарите, които работеха на мъртвото ми тяло. Самият аз се чувствах доволен и омиротворен. Нямах никаква болка и се чувствах

щастлив. Мислех си, ако това е смъртта, тя е красива. Мисълта за семейството ми ме свързваше с живота, макар да чувствах, че всичките ми тревоги са свършили изведнъж. Не можех да чувствам нищо друго освен мир, спокойствие и удовлетвореност.

Преживяването изглежда еднообразно: действителната смърт няма жило, не причинява болка. Обстоятелствата, довели до смърт — автомобилна катастрофа, например — може да бъдат доста болезнени, но самата смърт е като обикновен припадък, пропуснат сърдечен пулс, заспиване. Тези хора, които са имали приятни преживявания, не се страхуват да умрат отново.

Ангел на светлината

При няколко случая — били те приятни, или неприятни — лицето не си спомня да е напускало действително тялото или да е преживявало преминаване през тунел или някакъв друг проход. Много от пациентите обаче си спомнят срещата с небесно същество (или: странно същество), или пък някаква „извеждаща“ фигура. Някои идентифицират тази „извеждаща“ фигура с Исуса, с „ангел на светлината“ или пък някакво „свято същество“. Не съм чул досега някой да твърди, че това е дяволът. Интересно е, че каквото и да е „съществото“, което те са срещали, то — поправило — не се самоидентифицира. Обикновено това прави лицето, което е имало срещата. Така индуци, мюсюлмани или будисти може да кажат, че виждат своите божества, докато християните го идентифицират с Христа. Ето един пример от последния вид: „Внезапно почувствах облекчение от ужасните болки в гърдите. Изпълни ме въодушевление. Не мога да го изразя напълно. Плавах някъде, като че ли в небето. Там бе чудесно, светло, със здания и улици от злато и аз видях една фигура с дълги коси и облечена в сияйна бяла дреха. Около нея се излъчваше светлина. Не я заговорих. Сигурен съм, че това бе Исус. Когато ме хвана за ръка, си спомням, че усетих разтърсване на тялото ми. Вие ме разтърсвахте и тогава болката се върна. Но аз се бях върнал на Земята! Никога няма да забравя този миг на щастие. Бих искал да го преживея отново. Аз не се страхувам от смъртта. Наистина не ме е страх! Очаквам пак да видя Исуса.“

Други срещи с „ангел на светлината“ са подобни на този случай:

Знаех, че умирам. Тъкмо ме бяха докарали в болницата и тогава почувствах тази болка в главата си, и видях голяма светлина, и всичко жужеше наоколо. Почувствах се свободен и спокоен, с тайнствена увереност за добро разположение. Погледнах надолу към медицинските служители, които работеха над мен и този факт никак не ме обезпокои. Учудих се защо.

Тогава изведнъж бях обгърнат от чер облак и минах през този тунел. Излязох от другия край, гмуркайки се в бяла светлина, която сияеше меко. Там бе брат ми, който бе умрял преди 3 години. Опитвах се да мина през един портал, но брат ми запречваше погледа ми и не ми позволяваше да видя какво има зад него.

Най-сетне видях какво има зад него:

един светъл ангел. Ангел на светлината. Почувствах се обладан от силата на любов, която бликаше от този ангел, изследваща и проверяваща най-съкровените ми мисли. Бях проверен и едва тогава ми се позволи да усетя присъствието на духовете на някои други мои близки, които бяха починали преди мен. Тогава цялото ми тяло подскочи нагоре от електрическото разтърсване, което ми се прилагаше и разбрах, че съм се върнал пак на Земята. След като се оправих след тази среща със смъртта, не се страхувам вече от нея. Вече съм бил там. Знаем какво представлява.

Това преживяване на среща с „любвеобилно“ или „изследващо“ същество на светлината в красиво обкръжение се докладва често. Убедени атеисти също са ми разказвали подобни преживявания, което, според тях, доказва, че няма ад и че Бог, ако Той съществува, обича всекиго и следователно няма да накаже никого.

При това описание обаче става ясно, че лицето се връща в тялото си *преди* да е взето някакво решение или да се предприеме някакво действие. Тази първоначална среща би могла да представлява вероятно просто „място за разпределение“. Но тя би могла да представлява също така и измамно приятно състояние, за да внушава сигурност и убежище, като възпрепятства па евентуално желание или нужда от променен живот. Това би могло да бъде сатанинска измама (според Чарлс Райри, Били Греъм, Стивън Борд и други християнски автори, които цитират 2 Кор. 11:14). Следният случай е на пациент, който не е християнин:

Бе третата нощ, която прекарвах в отделението за сърдечно болни със сърдечна криза, когато бях събуден от медицинските сестри и един от мъжете в бяло. Те бяха приготвили за мен инжекция и аз попитах: какво става? Една от медицинските сестри ми каза, че мониторът е спрял. Помня, че ги помолих да не викат никого от роднините ми, тъй като наближаваше започването на втората смята, пък и бе късно. Протегнах ръка, за да може мъжът да ми направи инжекцията венозно през тръбичката, която влизаше в ръката ми.

Изведнъж започнах да възлизам бързо нагоре през този огромен тунел, все напред, без да докосвам изобщо стените. Казвах си: чуда се, защо не се удриям в стените? Тогава спрях при тази сияйна светла личност. Тя знаеше мислите ми и прегледа живота ми. Каза ми да се върна, че времето ми ще дойде по-късно.

Чувствах се добре. Не си спомням как се върнах в тялото си, но помня, че ме събудиха и ми казаха, че сърцето ми било спряло, но те пак го накарали да заработи.

Не исках да разказвам това на семейството ми, защото не исках да ги безпокоя с това странно преживяване.

Понякога тази светлина, сякаш изпълва цялото обкръжение. Обикновено тя се описва като „ярка“, макар и не „ослепителна“ светлина. Едни описват някакво „същество“ в светлината, а други не казват такова нещо. Но и в двата случая очевидно се усеща някаква мисловна връзка между тази светлина и цялото обкръжение. Онези, които имат силна вяра, не се съмняват, че тази светлина представлява Исус Христос. Някои казват, че Той се е идентифицирал точно.

Асоциацията със светлината се споменава в много библейски пасаж. Исус например бе казал:

Още малко време светлината Ми е между вас. Ходете, докле имате светлината, за да ви не настигне тъмнината. Който ходи в тъмнината, не знае къде отива. Докле имате светлината, вярвайте в светлината, за да станете просветени чрез светлината (Йоан. 12:35,36).

Светлината се споменава често и в Стария Завет:

Людете, които ходеха в тъмнина, видяха голяма светлина; на ония, които седяха в земя на мрачна сянка, изгря им светлина. Умножил си народа, увеличил си радостта му; радват се пред Тебе, както се радват във време на жетва, както се радват, когато делят юристи (Исаия 9:2,3).

Всъщност съм открил 52 пасажа в един библейски конкорданс под ключовата дума „светлина“. Особено един представлява интерес за нас. При обръщението на Павел се бе появила светлина, която „надминаваше слънчевия блясък“, ослепявайки го за три дни. Неговите придружители чуха гласа и видяха светлината, но удивително бе, че те не ослепяха. Днес никой, който е виждал ярка светлина по време на преживяването си, не е бивал ослепяван от нея, въпреки очевидната ѝ яркост. Светлината, която Павел бе видял, е обрисувана в Деяния на апостолите 9 и 26 глава. В последната глава се съдържа личният доклад на Павел:

По пладне, царю, видях на пътя светлина от небето, която надминаваше слънчевия блясък, и осия мене и тия, които пътувах с мен. И като паднахме всички на земята, чух глас, който ми казваше на еврейски: Савле, Савле, защо ме гониш? Мъчно ти е да риташ срещу остен. И аз рекох: Кой си Ти, Господи? И Господ рече: Аз съм Исус, Когото ти гониш. Но стани и се изправи на нозете си, понеже затуй ти се явих, да те назнача служител и свидетел на това, че си Ме

видял, и на онова, което ще ти открия (Деяния на апостолите 26:13-16).

Променен живот

Преживяванията при „живот след смъртта“ могат да доведат до дълбоки промени, що се отнася до намеренията и вярванията на пациента след това. Животът му се променя:

Винаги съм гледал на социалното положение и богатството като на най-важните неща в живота дотогава, когато животът ми бе внезапно отнет от мен. Сега вече знам, че нито едното, нито другото е важно. Само любовта, която човек показва към другите, ще издържи и ще се помни. Материалните неща нямат значение. Настоящият ни живот е нищо в сравнение с онова, което човек може да види покъсно. Онези, които се страхуват от смъртта, трябва да имат причина, иначе си нямат представа за това"

По време на духовното си съществуване някои хора докладват, че техните възприятия се усилват. Те могат, например, да усетят сладостна миризма във въздуха или красива музика в пейзажа, или пък евфористично съществуване.

На следващия ден след една страшна буря в нашия град преди няколко години, екип на Компанията по снабдяване на електроенергията заземяваше мрежата в някои поразени участъци. Някой не бе изключил обаче електроенергията и един висящ кабел се оплел около крака на техник. Той се сгърчил на земята, като тялото му пръскало искри, докато през него преминавало напрежение от няколко хиляди волта, и дори тревата изгоряла на няколко места под него. Неговите колеги прекъснали веригата и след като установили, че той няма нито пулс, нито дишане, започнали да му прилагат ресусцитация. Те били преминали през курса на обучение на Компанията за комунални услуги.

Когато го видях в стаята на Бърза помощ, бе все още жив, макар да бе в безсъзнание. Зениците му бяха нормални, но имаше известни смущения в сърдечния ритъм, които изискваха корекция. Бе необходима пластична операция на част от кожата около глезена, която бе изгоряла от електричеството.

Когато се пробуди на следния ден, той си спомняше, че е слушал красива музика и е усещал аура (от лат. — *ветрец, лъх; в електротехниката това понятие се използва, когато се създава въздушно течение вследствие изпразване на електрически заряд*), на тихо и мирно съществуване дълго преди да дойде в съзнание. Странното обаче бе, че той продължаваше да чува музика и след пробуждането си. Това дотолкова го бе заинтригувало, че бе замолил един посетител да

открие откъде идва музиката. Но посетителят не чуваше никаква музика!

Имаше няколко подробности, които той не можа да си спомни, но това преживяване се отрази на целия му живот. Аз не мога да разбера защо музиката му е оказала такова въздействие, но оттогава той разказва на група от хора или отделни човеци за своето преживяване.

Срещи отвъд преградата

Влизането в ада (или: онова, което прилича на „ад“), може да стане пряко, често прескачайки болшинството случки от обикновената поредица. По същия начин може да има лица, които да докладват за „пряко“ влизане в небето (или: онова, което прилича на „небе“), макар че изглежда те са преминали по-напред през някакъв вид „място за разпределение“ или някакъв вид „преграда“. Мястото за разпределение е обикновено „място за срещи“ (еднакво за добрите и лошите преживявания), а преградата е обикновено някаква „ограда“ или „стена“ или подобно препятствие.

Един мъж на средна възраст с наднормено тегло, който бе имал многобройни случаи на „смърт“ и многобройни преживявания преди окончателната си смърт, докладва, че някои от епизодите са били на „небесни места“. Високото му кръвно налягане причиняваше непрекъснато сърдечни кризи, които на свой ред предизвикваха непрекъснато случаи на фибрилация и внезапна клинична смърт. Обикновено се стигаше до конвулсия, а след това — до пълно изгубване на съзнанието. След 2-3 минути, ако не се предприемеше нещо, дишането спираше, но всеки път го връщаме към живот с електрически шок и ресусцитация. Ако всеки от тези сърдечни инфаркти се бе случвал у дома му, разбира се, резултатът би бил постоянна смърт. Тези епизоди на обратима смърт ставаха през няколко дни и всеки път той докладваше за преживяване извън тялото си. Ще предам само две от преживяванията му. Първото - като забележителна илюстрация за спомен „на самата сцена“, а второто - като предположение за преминаване в „небесна“ сфера:

Обърнах се, за да говоря по телефона и усетих нова, много силна болка в гърдите. Натиснах бутона, за да повикам сестрите. Те влязоха и започнаха да работят. Сложиха лекарство в банката, която висеше на статива до леглото ми, и то потече в ръката ми. Лежах съвсем без сили. Сякаш в средата на гърдния ми кош стоеше неподвижно слонски крак. Бях плувнал в пот и щях да повърна, когато изгубих съзнание. Причерня ми. Сърцето ми спря да бие! Усетих сестрите да викат: „Код 99! Код 99!“ една от тях набра по телефона служителите на болничния високоговорител.

Докато правех това, почувствах, че напускам тялото откъм главата; щом се откъснах, заплувах във въздуха, без да се плаша, че ще падна. После леко застанах на крака, като наблюдавах как сестрите натискат гърдите ми. Влязоха още две сестри и един санитар и тогава забелязах, че са намерили моя лекар, който провеждаше по това време визитации в болницата. Той ме бе прегледал преди това. Когато той влезе в стаята, се зачудих, защо е тук. Аз се чувствах добре!

Тогава моят лекар съблече самото си, за да смени сестрата, която натискаше гърдите ми. Забелязах, че имаше вратовръзка на сини раета. Стаята започна на притъмнява и аз имах усещането, че се движа бързо надолу по някакъв тъмен коридор. Изведнъж почувствах това ужасно разтърсване в гърдите. Тялото ми помръдна, гърбът ми се изви и почувствах онова ужасно горене в гърдите си, като че ли някой ме бе ударил там. Тогава се събудих и се видях пак в леглото. Бяха останали само двете сестри и един санитар. Другите си бяха отишли.

Конкретните неща, които този пациент бе видял, включително броя на хората, какво са правили и какви дрехи са носели, бяха удостоверени по-късно. Възстановяването на последователността във времето показва, че той е бил без сърдечен пулс и съзнание през целия този интервал, който си спомня.

Противно на повечето хора, които са били върнати от смъртта, този пациент имаше преживявания „след смъртта“ при всяка ресусцитация. И всяка преживяване бе различно. Всяко бе приятно. Едно от „небесните“ описания:

И отново тази ужасна болка се върна в гърдите ми. Знаех, че тя предвещава беда. Може би припадък. Както преди. А бях спал толкова добре! Сложих обичайната си линамитна“ таблетка под езика и извиках сестрата. Светнах сигналната лампичка. Сестрата дотича. Болката ставаше по-лоша. Изведнъж в стаята пак притъмня. Повече не усещах болка.

Следното, което установих бе, че плувам в отсрещния край на стаята, под тавана, наблюдавайки тялото си откъм краката. Спомням си това, защото си казах: не съм знаел, че имам толкова големи крака. Наистина ли съм това? Там работят пак над мен! Сигурно съм умрял! Видях как вкараха машината за ЕКГ, а след нея и машината за електрошок. Навсякъде имаше тръбички: една влизаше в носа ми - сигурно беше от кислородната бутилка, а другата бе прекарана към ръката ми. Междувременно плавах там, горе, без да падна. Тогава чух, че казват: не е сигурно дали ще дойде този път на себе си.

Това е всичко, което помня в стаята. После се движех бързо през една черна тръба, без да докосвам стените, но скоро се зарадвах, че видях пак светлина. Този път обаче стената не ме спря. Всъщност прелетях над нея. Летях в

пространството с бърза скорост. Под мен имаше една река и се развиделяваше. Наоколо ставаше по-светло. Забелязах, че минавам над красив град под мен, докато летях над течението на реката като птица. Улиците изглеждаха като направени от блестящо злато и бяха чудно красиви. Не мога да опиша впечатлението си. Спуснах се на една от улиците и ме заобиколиха хора - щастливи хора, които се радваха, че ме виждат! Те бяха облечени като че ли с блестящи дрехи, които излъчваха някакво сияние. Никой не бързаше. Към мен приближиха и други хора. Мисля, че бяха родителите ми. Но точно тогава се събудих пак в болничната стая. Бях отново в тялото си. Този път наистина не исках да се връщам. Започнах да се уморявам от тези „пътешествия“. Оставете ме там!

Този пациент имаше винаги добри преживявания. Той каза, че е християнин и вече е видял къде ще отиде. Той не искаше повече да бъде връщан на Земята. До гуша му бе дошло с този недостиг на въздух и болки в гърдите. Между отделните епизоди се опитваше да разкаже на всеки, който би пожелал да го слуша, за преживяванията си и за следващия живот — било то на някого от болничния персонал или на посетител. Накрая той постигна желанието си. При един случай тялото му не реагира на ресусцитацията.

Опитностите, свързани с прекрачване на преградата, не са необикновени за Библията. Днес има случаи, напомнящи описанията си за виденията на Стефан, Павел и Йоан.

Един свещенослужител докладва за следния случай:

Бях извикан посред нощ от болничната сестра, която ме информира, че г-жа Д. — една от енориашите на малката ми църквица — умира. Тя ме попита дали искам да присъствам в последните й мигове. Облякох се бързо и се запътих към болницата, колкото мога по-скоро. Когато излязох от асансьора, сестрата ми каза: „Съжалявам, че Ви вдигнах от леглото. Г-ж Д. е мъртва!“ Тогава тя ме заведе в стаята, където почиваше г-жа Д. — дребна, крехка дама, с посребрена коса - която бе умряла от рак. Казаха ми, че всички жизнени симптоми са спрели. Започнах да се моля, просто говорейки на глас на Бога, като казвах, че г-жа Д. е настояла да отиде при нея с някаква цел и помолих Господа да помогне тази цел да се осъществи, ако е Неговата воля.

Изведнъж видях как клепките на г-жа Д. трепнаха. Чух някакво шумолене и смущение в стаята. Г-жа Д. отвори широко очи и се втренчи в мен. Тя проговори шепнешком: „Благодаря Ви, п-р Гроугън, за Вашата молитва. Тъкмо говорех с Исуса и Той ми казваше да се върна, за да направя нещо за Него. Видях също и Джим (нейният съпруг, който бе починал малко преди нея)“. Тя се обърна на една страна и подгъна колене почти до брадичката си. Дишайки меко, тя заспа.

Докато вървах по коридора към асансьора, чух шум от тичащи нозе. Сестрата, която бе свидетелка на всичко отначало, ме настигна и каза: „Страх ме е! Какво направихте. Тази жена бе мъртва и се върна към живота! Работя от дълги години, но никога не съм виждала да става такова нещо. Винаги съм била атеистка.“

След като г-жа Д. се възстанови, започна да разказва на другите какво е видяла по време на своята смърт: Исус се явил в Своята ярка светлина, а също и покойния ѝ съпруг Джим. Тя искала да остане на небето, но Исус ѝ заръчал да се върне, за да разказва на другите.

Един ден тя ме повика при себе си у дома си, за да ми каже, че пак отива в болницата, но този път, за да отиде на небето и да остане там. Не се молете повече за мен да оживея!

Друга илюстрация е случаят с един пациент, който посетил небето, след като бил пренесен от ангел:

Първият пейсмейкър (от англ. — расе а е - уред за определяне ритъма на сърцето), ми бе поставен през март и не работеше добре. Бях в болницата, за да получа нов уред. Помолих жена ми и шурей да повикат сестрата. Нещо с пулса ми не бе наред. Усещах го. После си спомням, че някой завика: „Код 99! Код 99!“ Но след това напуснах стаята. Както изглежда една сестра ме бе обхванала отзад през кръста с ръце и ме изведе оттам. Започнахме да летим извън града, като увеличавахме скоростта. За първи път разбрах, че това не е медицинска сестра, когато погледнах надолу към краката си видях краищата на някакви бели крила, които се движеха зад мен. Бях сигурен, че това е ангел!

След като се носехме за известно време, тя (ангелът) ме постави на една улица в приказен град, чийто здания бяха от блестящо злато и сребро, с красиви дървета. Навсякъде струеше красива светлина, чието сияние не бе така ярко, че да заслепи очите ми. На тази улица срещнах майка си, баща си и брат си. Тримата бяха починали по-рано.

Ето, идва и Пол! — чух да казва майка ми. Когато обаче се насочих, за да ги поздравя същият ангел ме издигна, държейки ме пак през кръста, и ме отнесе към небето. Не знаех защо не ми позволи да остана.

Започнахме да приближаваме хоризонта. Можех вече да позная зданията. Видях болницата, където бях постъпил като пациент. Ангелът слезе и ме остави в същата стая, където бе тялото ми. Когато погледнах нагоре, видях лицата на лекарите, които работеха над мен. Бях се върнал в тялото. Никога няма да забравя това преживяване. Не смятам, че някой би останал атеист, ако преживее опитността, която имах аз. Можех да запиша на магнетофонна лента следния репортаж,

направен от 70-годишен счетоводител, скоро след като дойде на себе си. Голяма част от описанията му на небето, макар и не изцяло предадени тук, наподобяват на онези, които срещаме в последните две глави на Библията. В редки случаи се дават подобни описания и от хора, които преди това никога не са се запознавали с библейските описания на новозаветния Ерусалим:

„Вкараха ме бързо от стаята на Бърза помощ в интензивното отделение поради болките в гърдите ми. Казах ми, че е сърдечна криза. В асансьора почувствах, че сърцето ми спиращо. Спря и дишането ми, аз си помислих: ето, това беше...

Следното нещо, което си спомням, бе, че наблюдавах тялото си в интензивното отделение. Не зная как бях отишъл там. Имаше един млад лекар в бяло сако и две сестри и един негър в бяла униформа, който работеше най-интензивно над мен. Този негър натискаше ритмично гърдите ми, а някой дишаше вместо мен и всички си викаха: дай това или дай онова!

По-късно научих, че този негър е санитар от смяната. Никога не бях го виждал по-рано. Дори си спомням за черната папийонка, която носеше.

После си спомням, че минавах през един тъмен проход. Не докоснах стените му. Показах се на открито и тръгнах към посока бяла стена, която бе много дълга. Имаше три стъпала, които отвеждаха към една порта в стената. На площадка над стълбището седеше човек, облечен в дълга дреха, която бе ослепително бяла и сияеща. Лицето му също блестеше. Той гледаше нещо в една голяма книга.

Когато приближих до него, почувствах голяма почит към него и го попитах: „Ти Исус ли си?“

Той отговори: „Не, по ще намериш Исуса и близките си отгатък тази порта“. И след като погледна в своята книга, прибави: можеш да преминеш! Тогава влязох през портата и видях отгатък този красив, окъпан в светлина град, сякаш отразяващ слънчевите лъчи. Той бе направен от злато или някакъв блестящ метал, кули и камбанарии, а улиците бяха направени като нещо от мрамор, нещо обаче, което не бях виждал преди. Там имаше много хора, облечени в бели сияещи облекла със сияйни лица. Всички те изглеждаха невероятно красиви. Въздухът беше чист и свеж. Никога не бях виждал нещо подобно на това.

Свиреше задкулисна музика, чудесна, небесна музика и аз видях как две фигури се насочиха към мен. Веднага ги разпознах. Това бяха майка ми и баща ми, които бяха умрели преди години. Кракът на майка ми тогава бе ампутирай, но сега бе отново възстановен! Тя ходеше на двата си крака.

Казах на майка си: ти изглеждаш великолепно!

След това те ми казаха: ти имаш същото сияние на лицето си и ти също си много

красив!

Ние всички тръгнахме заедно, за да намерим Исус, забелязах, че имаше едно здание, което беше по-голямо от останалите. Приличаше на стадион; единият му край бе отворен и оттам се излъчваше ослепителна светлина. Опитвах се да погледна към светлината, но не можех. Тя беше прекалено силна. Много хора се кланяха пред това здание в хваление и молитва.

Казах на родителите си: какво е това?

Те казаха: там вътре е Бог!

Никога няма да забравя това. До този момент не бях виждал нищо подобно. Ние влязохме вътре заедно с родителите ми, за да видя Исуса; трябваше да преминем покрай много хора. Всички те бяха така щастливи. Никога до този момент не бях изпитвал такова чувство на блаженство.

Когато се приближихме до мястото, където се намираще Исус, аз почувствах ужасно разтърсване от електрически ток, който прониза тялото ми, сякаш нещо силно ме удари в гърдите. Тялото ми подскочи, като те ресусцитираха сърцето ми. Бях отново върнат в предишния си живот! Не бях обаче щастлив да се намирам отново в тялото си. Аз обаче знаех, че се върнах, за да мога да разкажа на другите за тази моя опитност и това, което бях видял. Планирам да посветя останалата част от живота си, за да разкажа това на всички, които биха пожелали да слушат!

Случаи с хора, които са стигнали до „граничната линия“, навлизайки в т.нар. „сфера на началния съд“, не са необичайни. Срещите с приятели и роднини, които са починали преди това, са обичайни и приятни преживявания. Определянето на техния вид на съществуване в духовния свят може очевидно да бъде отвъд преградата, до която много от тях достигат.

Изглежда само някои хора преминават през преградата и се връщат, за да ни разкажат за това. Например случаят с Бети Малц, която е била в кома 44 дни, вследствие спукан апендикс. През това време тя все още можела да чува всичко, което се говори в стаята. Макар, че физическите ѝ сетива изглеждали притъпени, духовните ѝ сетива били изострени.

По време на комата тя вървяла нагоре без чувство на умора, изпълнена с въодушевление. Заедно с нея вървял един ангел, но тя виждала само нозете му. Дошли до портата в една висока мраморна стена и тя била поканена да влезе и се присъедини към пеенето на красиви химни, които се чували отвътре. Разбира се, тя можела да избира: дали да се върне назад, или да продължи напред, влизайки през портата.

Тогава тя си спомня, как учудила всички, като махнала чаршафите, които били вече метнати върху лицето ѝ (Mrs. Carl Maltz. The Texas Herald. *Austin*, Sept.1977, pp. 6-7).

Всички случаи, които представих дотук, свидетелствуват за отделяне на духа от тялото като фундаментално (*от лат. основно, главно, съществено*), явление при смъртта. Чуй какво казват Писанията за това, защото настоящите ни тела от плът и кръв не могат да влязат в Божието царство:

Тъй е и възкресението на мъртвите: сее се в тление — възкръсва в нетление; сее се в безчестие - възкръсва в слава; сее се в немощ — възкръсва в сила; сее се тяло душевно—възкръсва тяло духовно. Има тяло душевно, има и тяло духовно.

Тъй е написано: „Първият човек Адам стана жива душа“, а последният Адам — животворен дух. Но първом не иде духовното, а душевното, и после духовното. Първият човек е от земя, земен; вторият човек е Господ от небето. Какъвто е земният, такива са и земните; и какъвто е Небесният, такива са и небесните; и както сме носили образа на земния, тъй ще носим и образа на Небесния.

И това ви казвам, братя, че плът и кръв не могат да наследят царството Божие, нито тлението може да наследя нетление. Ето тайната ви казвам: всинца няма да умрем, ала всинца ще се изменим изведнъж, в един миг, при последната тръба: ще затръби и мъртвите ще възкръснат нетленни, а ние ще се изменим; защото това тленното трябва да се облече в нетление, а това смъртното, да се облече в безсмъртие.

А щом това тленно тяло се облече в нетление и това смъртно тяло се облече в безсмъртие, тогава ще се сбъдне думата написана: „Смъртта биде погълната с победа!“ Де ти е, смърте, жилото? Де ти е, аде, победата?“ Жилото на смъртта е греха, а силата на греха е закона. Да въздадем благодарение Богу, Който ни дарява победата чрез Господа нашего Исуса Христа" (1 Кор. 15:42-57) (Библия, сиреч Книгите на Свещеното Писание на Новия Завет. Изд. Св.Синод на Бълг. Църква. С, 1982.).

СЛИЗАНЕ В „АДА“

Накрая ще се обърнем към онези репортажи, които досега са били малко публикувани. Има и такива пациенти, които разказват за себе си след връщането си от клинична смърт, че са били в ада. Някои от тях включват онези, които очевидно са преминали преградата и лекия „водораздел“ между „мястото за разпределение“ и „мястото на съда“. Тези пък, които не са срещали преградата, изглежда са напусkali сцената на смъртта, за да влязат в различен вид на „разпределително място“, където е тъмно и мрачно, подобно на карнавала „призрачна къща“. В повечето случаи това място се описва като „подземно“ или по някакъв начин — „вътре в земята“.

АДЪТ

Томас Уелч описва едно твърде необичайно преживяване в брошурата си „Най-удивителното събитие в Орегона“, при което той видял едно огромно „огнено езеро — най-ужасната гледка, която човек би могъл да види някога в Посления съд“ (Thomas Welch. Oregon's Amazing Miracle. Dallas, Christ for the Nations, Inc, 1976; p. 8).

Докато работел като помощник-машинист в Брайдъл Вейл Ламбър Кампъни на 30 мили източно от Портланд, Орегон, Уелч трябвало да мине по едно дървено скеле над язовир с височина 55 фута (*англ. мярка за дължина — 30,48 см.*), над водата, където била дъскорезницата.

Той дава следното описание:

Качих се на скелето, за да укрепя няколко греди, които се бяха кръстосали и не се придвижваха по конвейера. Изведнъж паднах от скелето, преметнах се между гредите и камбурнах в яза, който бе 10... фута дълбок. Един машинист, който седеше в кабината на локомотива си и разтоварваше трупи в яза, ме видял да падам. Аз съм ударил главата си в първата греда на 30 фута под мене, после съм започнал да подскачам от гредата на гредата, додето съм паднал във водата и съм изчезнал от погледа му.

По това време в и около дъскорезницата работеха 70 души.

Дъскорезницата била спряна и всеки, който бил наблизко, се хвърлил да търси тялото ми, както свидетелствуват самите мъже. Търсенето продължило между 45 минути и 1 час, и накрая ме намерил М.Д.Гандърсън, който сам дава

сведения, за да удостовери фактите на това свидетелство.

Що се отнася до този свят, аз бях мъртъв. Но бях жив в един друг свят. Нямаше никаква загуба във времето. През онзи час извън тялото научих много повече, отколкото през целия си живот в това тяло. Всичко, което помнех, бе, че паднах от скелето. Локомотивният машинист ме е наблюдавал, когато съм изминавал пътя до водата.

Следното, което знаех, бе, че стоя на брега на огромен огнен океан. Като че ли това е „езерото, което гори с огън и жупел“, за което говори Библията в Откровение 21:8. Това е най-ужасната гледка, която човек може да види пълна връзка с Последния съд.

Спомням си по-ясно от всичко, което е ставало някога през целия ми живот. Всяка подробност на всеки миг, какво съм видял и какво се е случило по време на този час, през който съм бил извън света.

Стоях на известно разстояние от тази горяща, бушуваща, извиваща се бездна от синкав огън. Доколкото можех да гледам с очите си, бе точно това: езеро от огън и сярра. В него нямаше никой. И аз не бях в него. Видях друга хора, които познавах. Но бяха починали, когато бях на 13 години. Имаше едно момче — мой съученик — починало от рак в челюстта, който бе започнал с инфекция на зъб. То бе две години по-голямо от мен. Познахме се и двамата, макар че не говорехме. Другите също ме гледаха и изглеждаха объркани и дълбоко замислени, като че ли не можеха да повярват на онова, което виждаха. Израженията им бяха смутени и изплашени.

Сцената бе толкова страшна, че думите са слаби за това. Няма начин да се опише, освен да кажа, че бях очевиден на Последния съд. Няма начин да се избяга, няма изход. Дори не се и опитвах да намериш. Това е затвор, от който не може да се избяга, освен с Божествена намеса. Казах си гласно: „Ако знаех за това, бих направил нещо, което би се изисквало от мен, за да избегна подобно място“. Но аз не бях знаел.

Докато тези мисли нахлуваха през ума ми, видях друг мъж, който минаваше пред нас. Веднага разбрах Кой бе Той. Той имаше силно, благо, състрадателно лице. Бе самообладан и неустрашим - Господар на всичко, което виждаше. Той беше Самият Исус!

Облада ме силна надежда и разбрах, че отговорът на моя проблем бе Тази велика и чудесна Личност, Която минаваше край мен в този затвор на изгубени, объркани и обречени на съд души. Не направих нищо, за да привлека вниманието Му. Казах си пак: „Ако само погледнеш към мен и ме видеше, би могъл да ме избави от това място, защото знае как да постъпи с мен“. Той продължи нататък, сякаш не искаше да погледне към мен, но тъкмо преди да отmine, извърна

главата Си и погледна към мен. Това бе всичко. Неговият поглед бе достатъчен.

След няколко мига аз се върнах пак в тялото си. Имах чувството, че влизам през вратата на къща. Можех да чувам семейство Брокс (хората, при които живеех), да се молят — минути преди да мога да отворя очи или да кажа нещо. Можех да чувам и да разбирам какво става. И изведнъж животът нахлу в тялото ми, и аз отворих очи, и проговорих.

Лесно е да говориш и описваш нещо, което си видял. Зная, че има огнено езеро, защото съм го видял. Зная, че Исус Христос е жив във вечността. Аз съм Го видял. Библията твърди това в Откровение 1:8-п: „Аз, Йоан... в Господния ден бях в изстъпление чрез Духа; и чух зад себе си силен глас като от тръба, който казваше: „Аз съм Алфа и Омега, казва Господ Бог, Който е и Който е бил, и Който иде, Всемогъщият! Каквото виждаш, напиши на книга.“

Между многото неща, които Йоан бе видял, бе и съдът. Той описва в Откровение, 20 глава какво е видял. В ст. ю се казва: „И дяволът, който ги мамеше, биде хвърлен в огненото и жупелно езеро...“ Пак в Откровение 21:8 Йоан казва, че е видял „езерото, което гори с огън и жупел“. Това е езерото, което видях и съм сигурен, че в края на тази епоха всичко гнило в този свят в крайна сметка ще бъде хвърлено в това езеро и завинаги ще бъде унищожено.

Благодаря на Бога за хората, които се молят. Тогава бях чул г-жа Брокс да се моли за мен. Тя казваше: о, Боже, не вземай Том, той не е спасен! Веднага отворих очи и попитах: какво се е случило? Не бях изгубил времето си; не бях ходил някъде, но вече се бях върнал. Скоро дойде колата на Бърза помощ и бях откаран в Добросамарянската болница в Портланд.

Пристигнах там точно преди 6 часа вечерта. Откараха ме в хирургията и черепът ми бе защитен с много шевове. Оставиха ме в интензивното отделение. Наистина лекарите не можеха да направят кой знае какво. Просто трябваше да се чака и да се види. През тези 4 дни и нощи изглежда бях в непрестанна връзка със Святия Дух. Преповтарях събитията от миналия си живот и онова, което бях видял, като : огненото езеро; Исус, Който мина там; чичо ми, моя съученик; връщането ми **към** живот. Присъствието на Божия Дух бе непрестанно с мен и аз разговарях много пъти на глас с Господа. Тогава започнах да питам каква е Неговата воля за мен в тоя живот... После, около 9 часа, дойде Божият призив. Гласът на Духа може да бъде много реален. Той ми каза: искам да кажеш на света онова, което видя, а също и как се върна към живота. (pp. 7-10)

Друг един случай е свързан с пациентка, която почина от сърдечна криза. Тя посещаваше църква всяка неделя и я считаха за нормална християнка.

Спомням си, че дишането ми започна да прекъсва и тогава ми притъмня. Видях,

че излизам от тялото си. Следното нещо, което си спомням, бе, че влизам в тази сумрачна стая, където видях на един от прозорците този великан с гротескно лице, който се бе втренчил в мен. По перваза на прозореца тичаха малки дяволчета, които може би придружаваха великана. Великанът ми даде знак да го последвам. Не исках да тръгна, но се подчиних. Навън цареше мрак, но можех да чувам навсякъде около себе си стонове на много хора. Усещах как около нозете ми има движение. Докато напредвахме в този тунел или пещера, ставаше още по-лошо. Помня, че заплаках. Тогава, по някаква неизвестна причина, великанът ме освободи и върна. Усетих, че съм избавена, без обаче да зная защо.

После си спомням, че се намерих пак в болничното легло. Лекарят ме попита дали съм вземала наркотици. Описанието ми ще да е изглеждало като на наркоман. Казах му, че нямам такива навици и че историята е вярна. Това промени целия ми дотогавашен живот.

Както е очевидно, вариантите на фигурата, която взема душите във, или ги връща от духовния свят, са различни в описанията на лошите преживявания, докато при добрите преживявания тази фигура изглежда еднаква в различните случаи.

Имах силни коремни болки от възпаление в панкреаса. Давах ми лекарство за кръвното налягане, което спаднаше и аз губех съзнание. Спомням си, че работех над мен. Тръгнах през този дълъг тунел и се чудех, че нозете ми не докосват страните му. Сякаш плавах и то — много бързо. Изглежда бях под земята. Може би беше пещера, но - най-ужасната; носеха се зловещи звуци. Усещах миризмата на разлагане, каквато има болен от рак. Всичко наоколо се движеше бавно. Не мога да си спомня всичко, което видях, но някои от работниците бяха получовещи, подигравайки се на всички на език, който не разбирах. Ако ме питате дали съм виждал някой познат или поне лъч светлина, ще ви Ви отговоря, че не съм. Но когато извиках: „Исусе, спаси ме!“ — се появи" огромна фигура в блестящи бели дрехи. Тя погледна към мен и аз почувствах посланието: „Живей различно!“ Не помня кога напуснах това място, нито пък как съм се върнал. Може би са се случили още много неща, които не си спомням. Може би ме е страх да си спомня!

Д-р Джорж Ричи описва в модерен стил, „а ла Дикенс" своята смърт от пнеумония през 1943 г. (на 20-годишна възраст), когато бил в Кемп Баркли, Тексас. Той описва в прекрасната си книга „Връщане от утре" как се върнал по необясним начин към живота след 9 минути, но през това време преживял различни приключения, едни добри, други — лоши. Той описва едно пътуване със славно същество с изобилна светлина и сила, което идентифицира с Христа и което го превело през различни „светове". При този случай светът на осъдените заемал

огромна равнина, която сякаш била на повърхността на земята; там нечестивите духове бил и в непрестанна вражда помежду си. Те неспирно си нанасяли удари един на друг. Сексуалните извращения и вой на разочарование се ширели навсякъде. Отвратителните мисли на един човек се чували от всички. Те не можели да видят д-р Ричи или фигурата на Христа с него, но цялата картина изразявала страдание и печал, че тези хора са подпечатали сами своята орис.

Един пастир описва събитията, променели целия му живот. Тези преживявания го накарали да се включи в служението, за да разказва на другите за тях.

На 21 април, 1933 година, събота вечер, около 19.30 часа в Мак Кини, Тексас, на 32 мили северно от Далас, сърцето ми спря да бие и духовният човек, който живее в тялото ми, го напусна. Слизях, слизях, слизях, додето светлините на земята угаснаха. Колкото повече слизях, толкова по-тъмно ставаше. Стана толкова тъмно, че не можех да видя дори ръката си на един инч разстояние от очите ми. Колкото по-надолу слизях, ставаше по-задушно и по-горещо.

Накрая, доста под мен, започнах да виждам светлините, които трепкаха по стените на пещерите, където обитаваха осъдените. Те бяха отражения от огньовете на ада. Гигантската дъга от пламъци, поръбена с бяло, ме притегляше... привличаше ме, както магнит привлича към себе си метала. Аз не исках да се приближавам! Не ходех, но както металът подскача към магнита, така духът ми бе привлечен от това място. Ме можех да откъсна очите си оттам. Горещината ме удряше в лицето. Оттогава минаха много години, но все още виждам тази картина пред очите си, както тогава. Тя е все така ярка в паметта ми, като че ли е от снощи...

Стигайки дъното на ямата, усетих, че до мен имаше някакво духовно същество. Досега не бях го поглеждал, защото не можех да откъсна поглед от пламъците на ада, но щом спрях, това същество ме обгърна с ръка под рамото, за да ме съпроводи вътре. В същия миг проговори Един Глас, идещ отдалече, над мрака, над Земята, над небето. Това бе гласът на Бога, макар, че не Го виждах и не разбрах какво казва, защото не говореше на родния ми език. Той говореше на някакъв друг език и докато говореше, думите отекваха из цялото царство на осъдените, разтърсвайки го като лист, и накара моя придружител да ме пусне. Не се обърнах, но Една Сила ме изтегли от огъня — далеч от горещината, отново в сенките на мрака. Започнах да се издигам, докато стигнах ръба на ямата и видях пак светлината на земята. Върнах се пак в онази стая — така реален, както преди. Влязох през вратата, макар, че духът ми нямаше нужда от врати.

Вмъкнах се пак в тялото си, както човек обува панталоните си сутрин, по същия начин, както бях излязъл - през устата. Започнах да говоря на баба си. Тя каза:

чедо, мислех, че си умрял. Мислех, че си свършил!

...Бих искал да имам думи, за да опиша това място. Хората преминават този живот с такова самодоволство, сякаш никога няма да видят ада, но Божието слово и личната ми опитност ми казват нещо различно. Зная какво значи човек да бъде в безсъзнание: тогава човек изпада в мрак, но искам да ти кажа, че няма по-голям мрак от Външната тъмнина!

Има още много преживявания „в ада“, които се увеличават бързо, не не мога да спомена всички тук. Има обаче един случай, който бих искал да спомена, свързан с един редовен църковен член, когото смъртта изненадала. Той се намерил в един тунел, чийто долен край бил очертан от огън и навлизал в един огромен огнен свят на ужас. Той видял там някои от старите си приятели „от добрите стари времена“. Те гледали апатично, били натоварени с безполезни товари и се движели без посока, но не спирани от страх пред „главните водачи“, които — според тях — не можели да се опишат. Тази безсмислена дейност била белязана от пълно умопомрачение.

Той се отгървал от вечното пленничество, след като Бог го извикал да напусне бездната по някакъв необясним начин. Оттогава той се<чувства задължен да предупреждава другите за грозящата ги опасност, ако живеят в самодоволство и за нуждата да имат определена позиция? във вярата.

Самоубийството

Много хора смятат, че със самоубийството „ще приключат всичко“. Но според случаите, които съм видял или за които съм чувал от други лекари, то може да бъде „начало на всичко“. Не зная нито едно добро преживяване извън тялото, което да е в резултат на самоубийство. Но много малко са онези, които са пристъпвали към самоубийство и след като са имали преживявания, са готови да говорят за тях.

Ето едно описание, дадено от моите колеги:

Едно 14-годишно момиче се отчаяло от бележника си в училище. Разговорите с родителите му обикновено се съсредоточавали върху нейните недостатъци и особено върху това, че тя не може да се мери с постиженията на сестра си, която била 2 години по-възрастна и успявала почти във всичко. Дори външността им се сравнявала. Тя не получавала никога похвала, а сега трябвало да покаже на родителите си своя бележник. Тя се качила в стаята си и мислейки, че ще реши по най-добрия начин проблема си, взела шишенце с аспирин. Сигурно е имало 80 хапчета и е трябвало да ги погълне с достатъчно вода. Родителите ѝ я намерили след няколко часа в кома. Тя била повръщала върху лицето си и върху

възглавницата. За щастие, голяма част от аспирина очевидно не била абсорбирана и тя дошла на себе си след няколко часа в стаята на Бърза помощ, след като използвахме помпа за стомаха и сода бикарбонат, за да неутрализираме ацидозата (от лат. - киселинното отравяне), която бе предизвикала специфично тежко дишане - характерно за аспириновата кома. Тя имаше късмет, че е взела аспирин, а не тиленол, защото последният предизвиква по-малко повръщане и нанася такова увреждане на черния дроб, което често е фатално.

По време на едно от повръщанията, тя вдиша частици от повърнатото, разви спазъм на гласните струни, спря да диша и сърцето ѝ преустанови дейността си. Оправи се, след като ѝ приложихме незабавно външен масаж на сърцето и ѝ вкарахме през гърлото в дихателната тръба маркуче за дишане. Спомените ѝ по време на възстановяването бяха оскъдни, но тогава повтаряше непрекъснато: „Мамо, помогни ми! Кажй им да ме оставят! Искат да ме наранят!“ Лекарите се опитаха да се извинят, че ѝ причиняват болка, но тя отговори, че няма предвид лекарите, а тях — онези демони в ада. Те не искат да се махнат от мен... Те ме искат... Не мога да се върна.. Колко ужасно беше!"

След това спа цял ден и майка ѝ я прегръщаше през цялото време. След като свалихме различните маркучета, я помолихме да си спомни какво се бе случило. Тя си спомни, че е взела аспирина и нищо повече! Може би някъде в подсъзнанието ѝ събитията са все още подтиснати. Може би ще се достигне до тях чрез методите на хипнозата. Откровено казано, аз съм резервиран по отношение на тази област; тя ми напомня за демонологията — област, която уважавам, но предпочитам да оставя на другите.

Това момиче стана мисионерка след няколко години. У нея вече няма отчаяние. Разказват ми, че където и да отиде, носи жизненост със себе си – една заразяваща атмосфера.

Преобладаващата депресия между хората — прелюдията към самоубийство — е застрашителна. В САЩ самоубийството е 11-та по ред причина за смърт, като се наброяват приблизително 25 000 смъртни случая годишно или малко по-малко от 1,5 на сто от всичките смъртни случаи. При юношите, наред с автомобилните катастрофи, то е най-честата причина за смърт. Освен това, към всички случаи, завършили със смърт, се прибавят може би още няколко „неуспешни“ опита за самоубийство. Мислите за самоубийство, подобно на лошите преживявания след смъртта, обикновено се прикриват и още по-малко се дискутират. Те се смятат като скелет на нечий живот; нещо, което трябва да се скрие от обществото. Но терапията за това травмизирано съществуване — за този емоционално опорочен живот — цели именно

облекчение чрез дискусия.

Поради «емоционалните» заболявания, нашият фармацевтичен пазар за успокоителни лекарства и средства против депресия е натъпка догоре с тях. Повечето хора търсят нещо. Валиумът (*от лат. - успокоително лекарство на хапчета*), сега дава най-много доходи и е най-популярното успокоително лекарство след производни на аспирина.

Следният случай е свързан с една 54-годишна домакиня, страдаща от постоянна депресия.

Никой не ме обичаше. Съпругът и децата ми гледаха на мен като на слугиня. Винаги разтребвах след тях, но те постъпваха така, сякаш не съществувам.

Една нощ плачех, но никой не ме слушаше. Взех малко валиум и им казах, че не искам да живея повече. Те пак не се вслушаха, затова изпих цялото флаконче — около 50 хапчета.

Осъзнах какво съм направила, но бе твърде късно; щях да умра. Това бе грях, но нима животът ми бе по-приятен?

Приспа ми се. Спомням си, че започнах да слизам през тази черна дупка - все надолу и надолу. Тогава видях искрящо ярко червено петно, което се увеличаваше непрекъснато, додето стъпих върху него. Навсякъде стана червено и горещо, сякаш всичко пламна. Земята бе като слузеста тиня, в която краката ми потъваха, и аз не можех да се движа. Жегата бе непоносима и правеше невъзможно дишането. Извиках: „О, Господи, дай ми още една възможност!“ Молех се непрекъснато. Как се върнах, не ще узная никога.

Казаха ми, че съм била в безсъзнание два дни и са правели промивки на стомаха ми. Казаха ми, че моето преживяване в ада може да е било фантастично пътешествие вследствие на опиата. Но те не знаят истината. Аз съм вземала валиум много пъти и преди, но никога не съм преживявала това!

Друга жена, отчаяна поради самоубийството на 24-годишната си дъщеря, изоставена от нехайния си приятел, се бе опитала на свой ред да сложи край на живота си със свръхдоза амитал (*силно действащо приспивателно лекарство на капсули*), щом свърши погребението на дъщеря ѝ. Тя се надявала да се присъедини към дъщеря си. Но вместо да види дъщеря си, тя се оказала на „място“, което приличало на ада, бидейки подхвърляна нагоре-надолу с едно „одеяло“ от две сатанински същества. Това ставало в огромна зловеща пещера. Тя разказва, че съществата имали опашки и полегати очи, и изглеждали ужасно. След ресусцитацията и стомашните промивки тя се оправила и ѝ казали, че преживяното е може би вследствие на опиата. Но тя била

убедена, че не е. Животът ѝ има вече нов смисъл и цели след това преживяване. Сега тя основава клуб за психологична подкрепа на членове на семейства, които са били жертви на самоубийство.

Какви са практическите последствия от самоубийството? Постига ли самоубийството намерението на извършителя? Наистина ли е безболезнено то? Неотдавна едно известно в обществото бездетно семейство бе стигнало до мисълта, че самоубийството е последното лекарство. Съпругата бе настанена в болница поради хроническо белодробно заболяване, което бе довело до краен недостиг на кислород и умствено разстройство.

Когато казаха на съпруга ѝ за неизлечимото ѝ заболяване, той решил да я вземе вкъщи за няколко дни, за да види дали няма да се освободи от депресията и объркването, щом се намери в позната обстановка. Той казал, че искал, да се грижи за нея у дома. И я взел. Очевидно не желаяйки да гледа как жена му страда от постоянно отчаяние и неразположение, той я прострелял с няколко куршума в главата. След като се обадил на един приятел по телефона, той се прострелял в главата. За нещастие, той почина, а тя оживя. Неговият опит да поправи лошата ситуация не бе успял, защото решението се оказа неправилно.

След този инцидент се убедих, че съм лекувал не този пациент, когото е трябвало! Бях пропуснал да се съобразя с диагнозата на отчаяние и безнадеждно объркване у съпруга. Бях отдал цялото си внимание на пациентката, която бе на легло. Не бях потърсил Божията помощ, дори не бях се съобразил с нея. След като размислих, установих, че този проблем е бил от основните ми проблеми. При спешните случаи търся автоматично помощ; при по-продължителните моменти на отчаяние търся свои решения.

Светлина, която е мрак

Може би трябва да кажем нещо за спорното значение на „светлината“, срещана от много хора, които са имали преживявания след смъртта. Светлината се с появявала при „добрите“ преживявания и като че ли е представлявала прием за всички хора. Сякаш е имала смисъл на универсална прошка, а според някои - едно всеобщо чувство на щастие и екстаз, на неописуем мирни блаженство. Д-р Муди споменава в Книгата си „Живот след живота“, че не е могъл да намери нито едно загатване за небе или ад. Изглеждаше, че няма никакъв съд, когато се извяват някакви греховни постъпки на някого. Няколко гняв от страна на съществото на светлината, а само „разбиране“.

Стивън Борд се противопоставя на това становище. В своята статия „Светлина в края на тунела“, той изразява възгледа си, че показващата

благоразположение" светлина, която Муди описва, разкрива една нравствена толерантност и философията, че „всички сме добре". За да демонстрира, че не всички случаи включват и ангел на светлината, публикува репортаж за среща с "ангел на смъртта", както му е предаден, от д-р Филип Суайхарт, психолог и директор на Мидуестърн Колорадо Ментал Хелт Сентър, Монтроуз, Колорадо:

Бе петък вечерта, началото на януари, 1967 година, когато ме нападнаха, биха и ритаха почти до смърт. В болницата, лекарят реши да ме наблюдава през остатъка от нощта и да ме оперира в областта на корема сутринта.. Докато бях в операционната зала, чакайки да стане време за операцията, почувствах присъствието на нещо или някаква сила и си помислих: това е то. После — мрак. Времето изгуби значението си.

Нямах представа колко време съм бил в този мрак, без никакви сетива. Тогава просветна. Събудих се и разбрах, че тази светлина е реална. Точно пред себе си видях да преминава целият ми живот. Всяка мисъл, дума и движение, които бях излезли от мен през живота ми, откак бях познат действително Исуса. Бях много млад, когато приех Исуса Христа за свой Спасител. Видях неща, които бях извършил, но за които бях забравил. Когато ги гледах да минават пред мен, си спомнях за тях. Това преживяване бе наистина невероятно! Всяка подробност и то—до ден днешен! И всичко стана, като чели за част от секундата, но бе толкова живо!

През цялото време, докато наблюдавах живота си как преминава пред мен, чувствах присъствието на някаква сила, която не можех да видя. После бях въввлечен в пълен мрак. Тогава спрях. Усещах, че се намирам в голяма празна стая. Изглежда пространството бе много обширно и напълно тъмно. Не можех да видя нищо, но усещах присъствието на тази сила.

Попитах силата коя или каква е тя. Връзката не стана чрез говорене, а чрез поток от енергия. Тя ми отговори, че е Ангелът на смъртта. Повярвах й. Ангелът продължи да ми говори, като каза, че животът ми не е бил такъв, какъвто би трябвало. Той би могъл да ме прибере, но ще ми бъде даден последен шанс и ще трябва да се върна. Обеща ми, че няма да умра през 1967 година.

Следното нещо, което си спомням, бе, че се видях в тялото си в реанимационното отделение. Бях дотолкова погълнат от това преживяване, че не забелязах какво тяло имам, нито колко време бе изтекло; всичко бе толкова реално - и аз го вярвах напълно!

По-късно, през същата 1967 година, една кола мина през врата и раменете ми. След това, пак през същата година бях в кола, която се блъсна с друга кола и двете превозни средства останаха цели, а аз се отървах почти без драскотина. И за двата

нешастни случая няха вина.

Не съм разказвал на много хора за моето преживяване, защото не исках да ме смятат за луд. Но срещата бе за мен много реална и аз вярвам, че съм бил с Ангела на смъртта. (Stephen Board. "Light at the End of the tunnel", July 1977' pp. 13-17).

Много богослови също се противопоставят на схващането за универсалното опрощение, което се предлага от „ангела на светлината", срещан от много пациенти, които са имали „добри" преживявания (без значение дали животът им е бил безукорен, или не, и дали те са били вярващи или невярващи). Сатана се явява рядко в неприятен вид, но може да се явява като ангел (например 2 Кор. 11:14,15).

Били Грем ни напомня, че за всички хора Има живот след смъртта. Но онези, които никога не са приемали Христа като Господ и Спасител, „ще отидат във вечно наказание, а праведните във вечен живот" (Мт. 25:46). Понеже не всички ще бъдат спасени, някои богослови ни напомнят, че Сатана не винаги се явява като зло същество; той е майстор на превъплъщенията, способен на най-находчиви измами. Той може да се преобразява в ангел на светлината, за да убеди неспасените, че вече са „спасени" или да анулира необходимостта от християнското благовестие (Eric Wiggins, "A Glimpse of Eternity "Moody Monthly, Oct.1977. See also Charles C. Ryrie, "To be Absent from the Body", Kindred Spirit , 1977, pp.4-7).

Многократни преживявания

Някои от пациентите, които съм интервюирал, докладват за многократни преживявания при многократни умирения. Отначало тези преживявания могат да бъдат лоши, а след това — добри; доколкото ми е известно - никога в обратен ред. Едни от тях са подобни на **първия** случай, който описах, за мъжа, който разказваше, че е бил в ада и тогава потърсил божествено избавление, след което бе преживял нещо приятно.

Спомням си един подобен случай, който човек може трудно да обясни. Той е свързан с един непоколебим християнин, основател на неделно училище и голям поддръжник на църквата. Той бе преживял три различни случая на сърдечни кризи, три различни случая на фибриляция, три различни случая на успешна ресусцитация и три различни преживявания „след смъртта". Първият случай бил ужасяващ, а другите два - твърде приятни и дори евфористични. Не си спомням обстоятелствата, предхождащи първото ми преминаване „отвъд". Казаха ми, че съм умрял и когато се събудих, открих две червени петна с големината на **чинии**, появили се върху гърдите ми. Казаха ми, че там били поставени накрайниците

за електрическия шок. И това не помня. Помня, че започнахте да ме разпитвате, когато се събудих, какво се е случило. Единственото нещо, което помня бе, че навлязох в тъмнина, а после видях онези червени змии, които започнаха да лазят по мене. Не можех да се избавя от тях. Тъкмо отхвърлях една от себе си, друга се увиваше около мен. Беше ужасно! Накрая бях съборен на земята от нещо и тогава други пълзящи гадини се натрупаха върху мен. Някои приличаха на червено желе. Започнах да викам и да пищя, но никой не ми обръщаше внимание. Имах впечатлението, че има и други хора наоколо, на същото дередже като мен. Чувах човешки гласове - писъци и стонове. Пространството край мен бе червеникаво-черно и бе невъзможно да се вижда. Никъде обаче не виждах пламъци. Нямах дяволи - само тези пълзящи гадини. Макар че гърдите действително ме боляха много, помня, че се зарадвах, когато се събудих и установих, че съм излязъл от онова място. Радвах се, че ще видя семейството си. Не искам да се връщам там. Убеден съм, че това бе предверието на ада.

Без никаква видима причина — освен някакво тайно преобразяване. I и п освещаване, което би могло да се случи, но за което не съм осведомен; — този пациент преживя по-късно две красиви опитности, при други: две умирания. Той се опитва да опише едно от тях така:

Помня, че сестрата бе влязла в стаята, за да пусне кислород през една тръбичка в носа ми, защото силните болки в гърдите ми се бяха появили пак. Тя каза, че ще ме остави за малко, за да донесе инжекция за болката ми. Помня, да казваше, че сигурно съм припаднал, защото викна на другата сестра, която бе дежурна в диагностичния център през онази нощ: „Ела веднага тук! На г-н Ледфорд сърцето спря!“ Това е всичко, което помня. Наоколо притъмня, после помня, че видях да работят над мен и мп беше чудно, защото се чувствах съвсем добре. Трябваше да<ж обърна настрана, за да видя лицето си и да се уверя, че това е тялото ми. Точно тогава влязоха още трима-четири ма души. Един от тях бе отговорикът по кислорода, а другите бяха медицински сестри от друго отделение. После наоколо взе да се здрачава и пак притъмня. Движех се през онзи дълбок коридор и след малко видях малка светлинка, която приличаше на птичка. Постепенно тя се увеличаваше, додето заприлича на бял гълъб, който летеше и продължаваше да става все по-голям и по-бял. Цялото пространство наоколо се окъпа от тази ярка, красива светлина. Никога по-рано не съм виждал такова нещо. Намерих се на обширна зелена морава, леко наклонена. Видях брат си и той бе жив, макар че си спомням кога умря. Тон ме посрещна с голяма радост. Прегърнахме се там, на моравата. В очите ми имаше сълзи. Двамата закрачихме по тревата, държейки се за ръце. Помня, че беше наклонено, защото се изкачихме към една бяла ограда, която приличаше на парапет, но не можах да мина през нея. Някаква сила ме възпираше. Не виждах никого от другата страна и наглед нямаше причина да не мога да премина отгатък.

Следното нещо, което си спомням, бе тази тъпа болка в гърдите ми. Някой ме натискаше силно върху гърдите. Мислех, че ребрата ми се трошат и тогава се събудих и погледнах лицето Ви! Помня, че не исках да се връщам.

Онова, което бях видял, бе неопишуемо красиво!

Това бе второто преживяване. Той можа да си спомни ярки подробности от това чудесно състояние, но не можа да възстанови подробности от болезненото и неприятно първо преживяване, нито пък пожела да даде обяснение за това, как е могло това да се случи на един убеден християнин.

Третото му преживяване бе също приятно и той го възстанови с лекота.

Плавах над този красив град, гледайки надолу. Това бе най-красивият град, който бях виждал някога. В него имаше хора, облечени в бяло. Цялото небе светеше - то бе по-сияйно от слънцето. Тъкмо се канех да сляза и да се разходя из града, когато се намерих пак в тялото, усещайки пак ужасния шок, когато поставяха крайниците на машината, за да съживят сърцето ми. Ако не беше необходимо заради жена ми, въобще не би трябвало да ме връщате към живот.

Накрая този пациент постигна желанието си. Той умря за четвърти път след няколко месеца от рак в дебелото черво. Това нямаше нищо общо с честите сърдечни кризи, за които смятах, че ще бъдат окончателната причина за смъртта му. Често си мисля — какво ли прави сега?

КАК ДА ПОСРЕЩАМЕ СМЪРТТА

Размишленията за смъртта — поради целта на нашата дискусия, са свързани с човек, който знае или е убеден, че ще умре, обикновено поради сериозно заболяване. Както обикновено се случва, такъв човек е най-пренебрегнатият пациент и може би най-самотният. Може би у него има много въпроси, по никой не иска да го слуша или да му предложи отговори.

Болшинството от обречените болни знаят интуитивно, че умират, без да им бъде казано. Така често в болничната стая се разиграват чудесни театрални представления, при които посетител и пациент се правят, че другият не знае истината, опитвайки се — всеки от двамата — с предпазливи думи да измами другия. Умиращите пациенти обаче имат нужда от близостта и състраданието на човек, който знае истината и може да му бъде доверено всичко. Умиращият пациент не бива да бъде пренебрегван. Физическата смърт е един от житейските факти, но да се допусне духовна смърт поради страха от дискусия за физическата, би било безсърдечна глупост.

Голяма част от нас избягват мисълта за смъртта. Самата тема е травмираща. Често третираме онези, които са безнадеждно болни, така, като че ли имат... социално заболяване. Затваряме ги в болници и ги лишаваме от удоволствията, които са осмисляли някога живота им: деца, семейства, музика, добра храна, дом, любов и честен разговор. Но скоро може да дойде нашият ред да заемем същото легло, да се изправим пред същото бедствие в своя живот и да срещнем смъртта очи в очи.

Представи си, че твоят лекар ти каже изведнъж, че имаш неизлечима болест и не ти остава да живееш дълго. Каква ще бъде реакцията ти? Несъгласие? Недоверчивост? Депресия?

Двама психолози — д-р Карлис Осис и д-р Ерлендур Харалдсон — са подбрали от огромната по обем литература за смъртта обширни случаи на умиращи пациенти, дали сведения за преживяното, и са ги анализирани в книгата си „В часа на смъртта“ (*Dr. Karlis Osis and Erlendur Haraldson, "At the Hour of Death, New York: Avon Books, 1977*). Д-р Филип Суайхарт прибавя и други случаи в книгата си „На ръба на смъртта“ (*Dr. Philip Swihart. The edge of death; Downers Grove, Ill: Intervarsity Press, 1978*). Д-р Елизабет Кублер-Рос, психиатър, заслужава специално признание като пионер в изследванията на умиращи пациенти, затова ще припомним сега до нейните заключения.

Петте етапа на процеса

След като е интервюирала над 200 пациента, Кублер-Рос представя в книгата си „За смъртта и умирането“ една схема от пет прогресивни стадия в емоциите на средния пациент, който чака смъртта: отричане, гняв, пазарене, депресия и приемане (*Elisabeth Kubler-Ross. On Death and Dying; New York: The Macmillan Co., 1969*).

1. Отричане. Почти винаги първият емоционален етап на умиращия пациент е отричането. За него смъртта е катастрофално известие за обреченост. Пациентът може да се оттегли от обществото, изпадайки в ужаса на самотата, поради грозящото го унищожение. „Това не би могло да се случи на мен! Диагнозата е погрешна! Рентгенът е сбъркал! Има грешка в диагнозата!“ За да подкрепи своето отричане, пациентът може да потърси много лекари.

Такова отричане на печалната истина служи като буфер след неочакваната новина. То дава на пациента време, за да се овладее и може би да включи други, по-малко радикални защитни средства. Това не означава обаче, че пациентът не би искал да говори по-късно за надвисналата смърт; той може дори доброволно да разговаря с някого, който наистина се интересува от това. От друга страна, някои пациенти може да разберат за смъртта си преди лекаря. Те може да искат даговорят за нея, но не могат да намерят слушатели. Всъщност, никой не иска да говори за смъртта. Това е неприятна тема и може дори да представлява заплаха за човешкото съществуване.

В културното наследство на Америка настъпва тревожна промяна, що се отнася до възрастните граждани. Два милиона американци умират всяка година и тъй като повече от 18 милиона американци са над 65-годишна възраст, около 80 на сто от тези смъртни случаи стават в старчески приюти или болници, вместо в частни домове, където умиращият може да бъде изпратен от семейството си. Затова самото умирање протича вместо у дома, в болницата и на него се гледа от отговорните лица не достатъчно сериозно.

Ние, лекарите, не преминаваме през никакво формално обучение за грижи за емоционалния свят на застаряващия или умиращия пациент. Нас ни интересува само болният пациент.

Освен това болничната обстановка е твърде въздействаща за умиращия пациент и следователно — почти напълно обезличаваща. В интензивното отделение например на семейството се позволява достъп до болния само за 5 минути на час, докато пациентът прекарва останалото време, разчитайки на грижите на чужди нему хора. Колкото по-болен е той, толкова повече механични средства се използват.

Колкото по-болен стана, толкова повече инжекции му се поставят, толкова по-малки са личните контакти с него и обстановката му изглежда по-чужда, додето той умира накрая без приятели, съвсем самотен.

Докато успяваме да предотвратим или да излекуваме заболяванията на младите или на средна възраст хора, числото на живите възрастни хора се увеличава. С оцеляването на възрастните честотата на злокачествените и хронически болести на старостта се увеличават. Ако продължават сегашните тенденции, ще възникнат икономически проблеми при положение, че числото на възрастните стане по-голямо от числото на онези, които са физически способни да се грижат за тях. Дори сега тенденцията за средното семейство е като че ли да се отървава от възрастните си членове и вместо да се грижи за тях, ги предава на старчески приюти или може би на тайнствеността на някой човешки коптор.

Спомням си един възрастен пациент, който вегетираше в депресиращата атмосфера на един отвратителен приют. Един забравен пациент сред други обречени души — той бе третиран като „протоплазмено нищожество“. Един ден той заболя от остра форма на пневмония и бе преместен в най-близката болница, където никакви антибиотици, кислород и венозни лекарства не можаха да помогнат. Макар медицинското обслужване да бе добро, той умря. Той не бе получил лечение на емоциите и грижа за душата си. Бе останал без приятели, изплашен, забравен и самотен. За него нямаше възможност да говори с никого за финанси, семейство, религия или смърт. Никой не го попита дали е приготвен за живота след смъртта.

Разговорът от този вид, разбира се, би трябвало да се проведе частно, когато е удобно за пациента и само с негово одобрение. Разговорът трябва да приключи тогава, когато той започне да проявява липса на интерес към темата или възобнови предишното си отричане. Тези теми трябва да бъдат докоснати преди болестта му да е направила неговите способности и ум недостъпни. Ако интервюиращият е постоянен, дори пациентът да не проявява желание да говори, при първата или втората среща, скоро той може да стане по-доверчив, поради факта, че интервюиращият се грижи за него и наистина иска да го опознае. Обикновено пациентът иска да сподели своето чувство за самотност и често става откровен, като позволява да се сприятелят с него.

2. **Гневът** е обикновен вторият етап. Той се появява след като пациентът е преживял съкрушителния удар на първоначалното известие, последвай от реакцията: „Не може да съм аз“. На мястото на отричането идва гневът, изразен с чувство на завист, ярост, озлобление и въпроса: „Защо тъкмо аз?“ или „Как би могъл един любвеобилен Бог

да направи това?“

Фазата на гнева, за разлика от фазата на отричането, е много трудна за овладяване. Пациентите може да мислят или да казват неща като това: „Лекарите не разбират нищо! Те дори не знаят как да се грижат за мен.“ Такива пациенти са много високателни към сестрите и помощния персонал, искайки непрекъснато да им се обръща внимание. Нищо не им се нрави.

Една от моите сърдечно болни, 68-годишна жена, разви у себе си това гневно, критично отношение. Тя стана много раздразнителна. Ту храната била лоша, ту обслужването било ужасно. По време на една визитация ми каза: „Дори и Вие постъпвате винаги лошо!“ Изгубила самообладание, тя бе критична към всекиго, особено към съпруга си. Накрая той я остави. Нейната фаза на гняв и озлобление се задълбочаваше, въпреки нейната самотност. Макар сериозното ѝ сърдечно заболяване, което предизвикваше смъртта, да се бе поуталожило, нейното огорчение ставаше по-зло. Тя негодуваше срещу целия свят и Бога.

3. Пазаренето - понякога трета фаза — се оспорва от лекарите, едни, от които са съгласни, а други не са съгласни с Кублер-Рос. Гневът може да бъде заменен от период на добро поведение — с надеждата да се угоди или да се направи пазарлъка с Бога, след като шевът не е помогнал. Тази фаза обаче е кратка.

Спомням си един пациент, който обеща да посвети живота си на Бога и да подари парите и времето си на църквата, ако Бог го пощади. Той бе пощаден наистина, но скоро забрави обещанието си...

Този етап на пазарене ми напомня за онези внезапни бедствия, при които хората, които обикновено помнят Бога само в проклятията си, започват горещо да Го призовават. Сериозно болни пациенти призовават или: „Мамо“, или „Исусе“. По време на фазата на пазаренето пациентът накрая признава Бога, макар никога до този миг да не е правил това.

4. Депресията често е четвъртият етап. Когато безнадеждно болният пациент не може да отрича повече своята болест и съдба, гневът и озлоблението му скоро биват сменени от чувството на безизходност. Макар то да се появява поради загубване на работното място, поради последиците от операцията или поради изоставянето на приятните неща в живота, най-ужасната загуба е самата личност. Безнадеждността е окончателното разрушение на личността. Сред пациентите на д-р Кублер-Рос и атеисти, и хора със силна вяра са успявали да възприемат смъртта с по-голямо хладнокръвие и по-малко депресия от онези, чиито възгледи са неустановени.

При моите пациенти депресията е придобивала различни форми.

Спомням си например един пациент, болен от рак, който бе толкова депресиран, че не искаше да разговаря с никого: с медицински сестри, с членове на семейството си или с приятели, но винаги клатеше отрицателно глава. Освен поради безнадеждното му състояние, депресията се усилваше и от чувството му за отговорност за смъртта на друг човек. По-късно той научи, че смъртта на другото лице всъщност е била причинена от заболяване и едва тогава можа да се справи с проблема за собствената си смърт. Започна да проявява интерес към живота след смъртта и скоро започна да разговаря свободно с членове на семейството си.

5. Приемането се счита за петия етап. След депресията и мислите за предстоящата загуба на любими приятели и спомени, той се изправя накрая пред свършена на собствения си живот с известна степен на съгласие и тихо очакване. Има обаче все още известно свиване в себе си, апатия. В крайна сметка, може да се развие отношение към света като място без никаква стойност, като се ретушират неприятните страни на живота.

Макар пациентът да приеме грозящата го смърт, семейството може да не я възприема. Членовете на семейството може да избягват разговори с болния за онова, което той иска най-много да узнае: болезнена ли е смъртта? Има ли живот след смъртта? Как съм се приготвил за нея? Откъде мога да бъде сигурен?

Съзерцание или предчувствие

Не са много пациентите, които умират със сигурността за друг живот. Лев Толстой например дава в „Смъртта на Иван Илич“ едно ужасяващо описание за изражението, което имало мъртвото лице на един починал, докато лежал в ковчега. Това изражение представлявало последната фаза в трагедията на този човек, съзерцаващ своята смърт.

Почти същите фази на съзерцаваме смъртта са описвани и по-рано от Толстой, изброени впоследствие от Кублер-Рос. Толстоевият герой Иван паднал от стълба и се наранил. Раната станала причина за неопределено заболяване, което бавно и болезнено довело до смърт. Реалността на надвисналата смърт принудила Иван да направи преглед на живота си.

Той си спомнил няколко приятни мига от детството и юношеството, но зрялата му възраст била „грозна и безсмислена“. Съзерцавайки смъртта, той забелязал, че животът му е „обратно пропорционален на квадрата на дистанцията от смъртта“. Последвали три дни на ужасни писъци, през които той се съпротивлявал на смъртта. Накрая приел живота си - като изгубил стойност и без смисъл. Тогава настъпил мирът.

Вместо страх се появила особена радост, поради „спасителното“ познание.

Това преобразяване изглежда любопитно, защото няма и намек за „живота след смъртта“ при умирането на Иван Илич. Като че ли животът е съществувал само за този свят. Освобождението в живота на Иван продължило само един миг, тъй като смъртта е забвение.

За Толстой реалността е в настоящето и това е така характерно за днешната руска идеология.

Спомням си за един пациент, който бе имал предчувствие за своята смърт и пожелал да разговаря за това със семейството си. Той чувствал, че утре ще бъде късно за това. Така и станало.

Може би трябва да слушаме по-внимателно предчувствията на умиращия пациент. По някаква непонятна причина предчувствията на умиращите често се сбъдват точно. Трябва да проявяваме повече смелост, когато говорим по-открито с умиращия пациент. Ако иска да говори за болестта си, трябва да приемем тази покана и да поведем разговор за понятията на пациента, като се опитаме да отговоряме и на неговите въпроси.

Интересно е, че от онези повече от 200 пациенти, които е интервюирала Кублер-Рос, се споменава само за трима, които са отказали да бъдат разпитвани. Други лекари също смятат, че пациентите наистина желаят да говорят за себе си, за своето състояние, прогнози и дори за самата смърт.

Какво казвам аз?

Когато някой пациент ме пита за своя шанс да оцелее от сериозна болест, никога не се мъча да го лиша от всяка надежда с ретуширане неизбежността на смъртта. Считаю за много по-полезно да кажа на пациента истината, че той има сериозно заболяване (и съм достатъчно откровен да назова по име), което би могло да го убие, че той трябва да се приготви, в случай че се окаже фатално и да уреди отношенията си с Бога, за да не изгуби нещо по-ценно и в двата случая. Да се моли за чудо, но да бъде приготвен за всичко. Като християнин, често питам пациента дали знае със сигурност, къде ще прекара вечността. Ако не е сигурен, го питам дали би желал да се приготви за вечността. Мога съвсем честно да ви кажа, че никога не съм виждал умиращ атеист. Разговарял съм обаче с много свещенослужители, които са познавали умиращи пациенти, които напълно са отхвърляли каквато и да било „религия“, включително и вярата в Исуса Христа.

Наблюдавал съм как свещенослужители и лекари са постъпвали с умиращи пациенти. Интересно е, че нито една от двете професионални

групи не се стреми да осъществи пълноценни контакти с умирация пациент. Моето твърдение е още по-силно: умирацият пациент е най-пренебрегнатият от всички пациенти, с изключение на болните от заразни болести. Както свещенослужителят, така и лекарят, изглеждат неадекватно обучени — било в семинарията или в медицинското училище, за да се занимават с умиращи хора. Те може би гледат на смъртта като на неприятно напомняне на тяхната тленност.

Обикновено членовете на семейството се чувстват неудобно край умирация пациент. Смъртта остава неприемливо за обществото разстройство, нещо, от което се страни, отбягва и дори отрича. Сблъсъкът с нея често се отлага с надеждата, че заплахата ще изчезне по магически начин.

Освен по време на фазата на отричането, когато никой не иска да говори за смъртта, пациентът има нужда от знание, подготовка и увереност. Ако няма увереност, той я търси, ако я има, иска още по-висока степен. Дори да е отхвърлял по-рано Благовестието, сега той проявява интерес. Може да иска да научи как да осмисли остатъка от живота си. Ти си неговият лекар или пък негов приятел, знай, че имаш внимателен слушател.

Умирацият пациент може да предпочете да слуша теб и мен, вместо някой проповедник. Пациентът гледа на нас като на „анонимни грешници“, с които може да се отъждестви, защото и ние сме грешници като него. Той се интересува от нашите възгледи. Щом ние вярваме в Библията, мисли той, защо да не повярва и той?

От друга страна, много пациенти не смятат пастира за грешник. О, не, той е проповедник — не е грешник! Затова болните може би си мислят: „Как може той да разбере проблемите?“ Но ако ние — ти и аз, които сме като пациента — вярваме, че Исус Христос е жив и днес, тогава и пациентът би могъл да повярва в това! Той иска да го чуе от нас! А това е лицето, което сме отбягвали досега!...

Ние, лекарите, които пишем върху болничния картон на пациента наставления и резултати от кратки прегледи, винаги изчезваме, за да избегнем въпросите му във връзка с шансовете му за оцеляване и какво би станало, ако той умре. Същото може да се случи и със свещенослужителя, който влезе в стаята при болния да отвори Библията, да каже молитва и след това по същия начин да изчезне, за да избегне незададените въпроси, които имат нужда от отговор именно сега.

Ако разчитаме на обикновения свещенослужител повече, отколкото на себе си, за да отговори на тези въпроси, те може да останат незабелязани. Да предположим, че свещенослужителите обучават специално миряните си на този вид служение и хората от самото стадо

се научат да служат на стадото. Този личен подход „грешник към грешник“ може да постигне по-висока ефикасност за вдъхване увереност у умирация пациент.

Спомням си за един съдия, който разви злокачествена лимфемия (*от гр. - лимфна левкемия*), която е фатална болест, свързана с органите на кръвна продукция в тялото. Той знаеше, че болестта ще се прояви като левкемия и в крайна сметка ще завърши със смърт.

Когато разисквахме по подробностите около неговата болест, той ме попита дали смъртта му ще бъде болезнена. Казах му, че няма да бъде. Бих могъл да подсигурия лекарства в достатъчни дози непосредствено преди смъртта му, за да не чувствава болки. Уверих го, че няма да се страхува, няма да знае и няма да се тревожи.

Понякога разговорът се насочваше към други въпроси. Както и други умиращи пациенти, този съдия проявяваше желание да слуша за библейските истини, които преди бе отхвърлял и дори презирал. Бях удивен, когато той каза, че иска увереност за спасението си. Искаше да предаде живота си на Исуса, без значение дали ще живее или ще умре. Поиска да се моля заедно с него. Казах му, че не съм свещенослужител, но той отговори, че това не е важно. Бе преизпълнен с радост. Молитвата ми не ми прозвуча твърде добре и се учудих, че се съгласих, защото самият аз бях нов във вярата.

Скоро у него се затвърди едно отношение на очакване, без да се страхува да говори повече за смъртта. Той бе твърд мъж — учен и спортист. Бе също волеви човек. Но сега се бе обърнал към Христа. Бе явно, че никой свещенослужител не бе имал досега влияние върху него. Но той разкри сърцето си за свидетелство на един мирянин. Бог може да употреби дори човек като мен.

Също така лекувах един журналист от сърдечно заболяване, който разви рак на панкреаса - задстомашната жлеза, подпомагаща храносмилането. Този вид рак бе неподатлив на операция и неизлечим, и пациентът знаеше това. Виждах го ежедневно в болницата по време на визитациите, но не споменавах и не обсъждах предстоящата му смърт.

Тогава един ден той ме попита насаме дали вярвам в Бога. Какво начало! Той ме питаше дали вярвам. Той бе просветен човек, особено във философията, но все още търсеше целта на живота и бе останал невеж за духовните истини. Последвалата дискусия бе приятелска, открита и спокойна за двамата. Отхвърляните досега библейски пасажки, започнаха да придобиват смисъл и то с прозрения, които аз не бях имал досега. У него започна да се развива едно лично отношение към Исуса Христа. Нямах достатъчно книги, за да ангажират вниманието му. Постепенно започна да се забелязва голяма промяна в личността му.

Всеки ден ставаше по-внимателен към медицинските сестри, по-мил със семейството си и постоянно питаше за състоянието на другите, без да споменава за себе си. „Добре ли прекарахте?“ — питаше той. „Седни и ми разкажи за себе си!“ Нямаше значение кое бе лицето.

И в това състояние умря — уповаващ на Христа и проявяващ голяма любов към другите.

Една статия на Хедли Рийд разказва за любовта му към неговия син. Филип бил студент в колежа, когато заболява от злокачествен рак и трябвало да умре. В този разказ „конспиративното“ мълчание, което обикновено изпитва болничната стая, бе постепенно сменено от честно отношение и откровеност при обсъждане на болестта му. Опишването, колебанието, избягването на истината, които обикновено отличават роднините и приятелите на умиращия пациент, бяха изоставени. Постепенно се засили тенденцията за свободен разговор, за постъпки на състрадание и любов, за повече разбиране, за общуване по време на тягостното очакване на смъртта.

Г-н Рийд разказва, че поради затруднения при чуването, той пишел бележки на сина си. Той помолил сина си да споделя всичко с него, включително своята болка, своето безпокойство, своите страхове. Г-н Рийд искал да бъде близо до умиращия. С взаимно съгласие те говорели за смъртта, за изправянето пред нейната реалност, дори за това, къде би искал да бъде погребан и за особената молба на Филип: „Обещай ми, че ще им кажеш да не ме държат насила жив. Не искам да живея без функциониращ мозък. Искам да живея само, ако осъзнавам, че живея, ако мога да се наслаждавам на истината, че съм жив. Това е много важно за мен.“ (*Hadley Read, "Conversations with a Dying Son"; Farm Journal Inc. Mid-Feb 1976, pp. 38-41*). Баща му казал, че разбира и е съгласен, и би желал същото. След смъртта на Филип баща му съчинил следните стихове, които изразяват любовта му към неговия син:

„Къде отиде на своя вълшебен килим,
когато затвори очите си и ни напусна,
тихо в сън? Мисля, че зная!“

Каква силна възможност за нас е да използваме всеки шанс, за да представяме умиращия на Исуса Христа и да бъдем сигурни самите ние, че Го имаме. Комедиантът Ууди Алън бил прекалено заангажиран с болезнената си тревога поради предстоящата смърт. Когато един посетител направил коментара, че Алън е постигнал вече безсмъртие чрез своите постижения, отговорът на Ууди бил: „Кого го е грижа, че съм постигнал безсмъртие чрез постижения? Мен ме интересува да постигна безсмъртие, като не умирам!“

Били Греъм, от друга страна, посочва в книгата си, озаглавена „Ангелите“, че той всъщност гледа с ожидане към смъртта. Той очаква да бъде с Исуса Христа и да Го гледа очи в очи. Той очаква да види членове на семейството си и приятели, които са умрели преди това. Някои хора се страхуват твърде много от смъртта, когато научат, че има друг живот. Но ако поставим Христа на първо място в живота си — това действително отстранява страха от смъртта!

Съзерцанието на смъртта, докато човек се намира все още в добро здраве, дава възможност за отлично използване на времето и целите през това кратко пътешествие на Земята. Настоящият живот не е вечен и ние сме отговорни за него. Тъй като няма обосновка за смъртта без вярата, безбожното съзерцание на смъртта представлява само едно самоунищожително забвение. Но ако онези хора са прави, когато ни казват, че са видели живот след смъртта, тогава сме заложили живота си на губеща карта, щом не проявяваме достатъчна грижа за смъртта. Не е безопасно просто да се умира!

КАКЪВ Е ВЪОБЩЕ СМИСЪЛЪТ

Ако съществува действително живот след смъртта, защо в репортажите за такива случаи се споменава рядко за съд? Може би „странстванията“ на такива хора са твърде кратки, или може би на тях не би им било позволено да се върнат към живота, ако биха преминали през вечно осъждане. Макар че репортажите включват конкретен вид на живот след смъртта, който би имал всеки един, окончателната съдба не е винаги ясна. В случаите на неприятните преживявания действителният изход, загатнат от преживяванията, може би ще остане отчасти прикрит от самия характер на обвинението и ние се надяваме, че последвалата корекция и насока на живота ще замести осъждането със спасение.

Ако има живот след смъртта, ако съществува метаморфоза с непрекъснато пребъдваме на духа, надживяващ тялото, тогава ние говорим за живот без смърт.

Това схващане за духовното безсмъртие е неприемливо за някои протестантски възгледи, които предпочитат да приемат, че духът умира веднага с тялото, а поел е те ще бъдат съживени в деня на възкресението. В отговор на такъв възглед мога само да предам какво ми казват моите пациенти. Те са убедени, че са имали възможност да се докоснат до истината „от първа ръка“ и искат да посветят живота си в споделяне на преживяванията си с другите. Не намирам никаква причина да се съмнявам в техните твърдения, че животът след смъртта започва непосредствено и тялото е мъртво, когато духът го напуска. Всъщност Самият Исус учеше за съзнателно съществуване, което продължава след смъртта, за тона, че има „добро място“ и „лошо място“ преди последния съд и между другото, че на мъртвите не се разрешава да разговарят с живите (Евангелие на Лука, 16 глава).

Но за главната истина всички християни са единодушни: че има Творец на живота и в едно друго измерение — било то добро или лошо — човек пак ще живее. Но не всички хора са съгласни с това. Не всички вярват в Твореца. И причините за това са различни.

Действителен ли е Бог? Или Вселената е наистина резултат от „Големия взрив“ — експлозия на първоначално огромна по заряд маса, създала много малки звезди? А откъде е дошла тази първоначална материална маса? Има, или е имало Творец? А откъде е дошъл Той? И Той ли е създал живота? Възможно ли е да е съществувал Върховен Интелект, Който да е насочвал и контролирал развитието на една Вселена, която и днес продължава да се подчинява на точните физически закони?

Покойният учен Едуин Конкин, професор по биология, сравнява вероятността животът да е произлязъл случайно с вероятността един пространен речник да бъде отпечатан чрез експлозия на печатница. И въпреки това, много високообразовани мъже твърдят, че няма Бог, а само — „наука“. Те забравят, както вече споменахме, че „богът“ на науката се мени непрекъснато, като изисква съвременност и ревизиране, докато Богът на Библията остава Същият вчера, днес и вовеки. Може би някои хора се опитват да се скриват зад атеизъм или агностицизъм, тъй като вярата в Бога би изисквала да се носи отговорност пред Него. Други хора търсят Бога с „късогледото“ си зрение, а трябва да погледнат извън себе си и да видят Неговото творение, което свидетелства навсякъде за Него. Очевидно е, че хаосът на случайността не би могъл да еволюира в настоящия Космос, характеризирани от свършен порядък.

Кой е Бог за теб? Твоят отговор на въпроса — дали съществува Бог, е важен. Трябва да знаеш, че това е най-важният въпрос в живота. Той не само определя бъдещето ти, но и начина, по който живееш в настоящето. Следователно мисля, че един от най-трудните за приемане възгледи, с които лично аз съм се сблъсквал, е представен в първите четири думи на Библията: „В началото Бог създаде...“ След като преодолях с вяра тази мъчнотия, всичко друго си дойде на мястото. Все още аз не мога да схвана безкрайността на Божията сила или чистотата на Неговата святост. Как може Един Бог, Който е така заплашителен в Своята правда, да бъде същевременно толкова любвеобилен и милостив? Неговата правда ме ужасява. Неговата любов обаче ме завладява и сломява гордостта ми. Моята представа за Него е ограничена от смъртния ми ум, който не може да Го обхване или определи. Но аз Го познавам лично чрез Исуса Христа. Той е моят Небесен Отец.

Разказва се за един човек, който организираше една вечер градинско увеселение. Вътрешният двор бил украсен с ярко светещи японски фенери. Един от гостите, който бил известен със своя агностицизъм,

запитал кой е закачил фенерите. Домакинът, поглеждайки към красивото нощно небе, забелязал, че звездите греят ярко и попитал своя гост как според него са се появили звездите. След като помислил малко, гостът отвърнал: „Не зная, мисля, че са се появили от само себе си“. Домакинът също казал: „Точно така са дошли и моите японски фенери — от само себе си“.

Това безкрайно дирене

Почти във всички световни религии човеците търсят Бога. По някакъв вроден стремеж човек търси Бога или поне някаква цел в живота. Само в християнството виждаме, че **Бог търси човека**, разкривайки се чрез пророците в Стария Завет, а в Новия Завет — чрез Своя Син. Но въпреки това, Бог остава непостижим. Няма никакъв начин да се стигне до Неговия „произход“ или да се узнае къде е Неговото „обиталище“. Той няма нито начало, нито край. Но чрез вяра Той може да ни стане по-близък от ръцете и нозете ни. Тайната на Създателя е обобщена от Давид в Псалм 90:2: „Преди да се родят планините и да си дал съществуване на земята и вселената, от века и до века, Ти си Бог!“

Божиите завети с човека остават ненарушими, но човекът продължава да нарушава заветите си с Бога. Да се използва например Божието име напразно е станало почти общоприето явление. Малцина се смуцават, когато някой къдне в името на Бога. Всъщност може да се окаже, че невярващите използват Исусовото име по-често от християните. Когато те се изправят пред някаква беда, често призовават Исуса на помощ.

Преди много години си спомням, че на едно тържество пийнах малко повече. Главата ми се замая ужасно много и когато тръгнах да си лягам, леглото сякаш „не искаше“ да се спре на едно място. Започнах да повръщам. Тогава извиках в молитва: „Бог да ми помогне да изляза от това положение и няма никога повече да го повторя!“ Известно време след това пиех на празненства само безалкохолни напитки. Но не мина много време и аз забравих за заричането си. Още на първото пошумно събиране твърде бързо пренебрегнах онова, което Му бях обещал. Една грешка стана извинение за друга. Заветът бе нарушен.

Както аз постъпих, така много хора призовават Бога в критични моменти, за да им помогне. Защо трябва да ни помага? Защо да се съобразява с нас, след като ние не се съобразяваме с Него? Защо да зачита молбите ни, щом ние не Го почитаме?

Веднъж извършвах сляп полет от Нешвил на моя верен стар „Ацтек“. Провирах се безпрепятствено през облаците, когато по невнимание

навлязох в буреносна зона. Дневната светлина се превърна в непрогледен мрак. Неизвестно откъде внезапно рукна дъжд. Пороят удряше с такава сила по бронята, че през шевовете ѝ нахлуваше мокра мъгла. Пасажерите ми започнаха да подскачат наоколо, въпреки затегнатите си колани. Главата ми се удряше в тавана. Този път наистина се уплаших. С треперещ глас повиках най-близкия контролен център, за да ми даде радарен вектор, който да ме изведе от бурята. Отговориха ми, че не могат да видят това буреносно ядро на своя радарен обхват. Центърът ме проследявал с радара, но не „напипвал“ бурята. Браво на тях, си мислех, но това не ме грееше много. Казах им, че те може да не виждат това ядро, но бе сигурно, че не го бях измислил. „Помогнете ми да изляза отгук!“ — продължавах да се моля.

През това време бе започнал да шибя град отвсякъде, а отдясно се появиха светкавици. Изглеждаше, че сме на това дередже в продължение на цял час, но съм сигурен, че всъщност бяха минали само няколко минути. Тогава изведнъж черният мрак се превърна в светъл дъжд. Дъждът спря изведнъж.

Както и при предишните кризисни моменти, бях започнал да се моля: „Исусе, помогни ми!“ Облаците бяха сменени от великолепна слънчева светлина.

Подобни инциденти се бяха случвали и в миналото, когато бях. Призовавал Исуса, без дори да помисля. Веднъж — когато един от моторите на самолета отказа да работи; друг път — когато тежък лед окува крилата; няколко пъти — при почти трагични автомобилни катастрофи: и често в медицинската ми практика при лечение на пациенти в критично положение. Изглежда всички сме склонни автоматически да прибягваме към това вътрешно, подсъзнателно „усещане“ на Бога, когато дойде катастрофата.

Глейдис Хънт обобщава в книгата си „Не се страхувай да умреш“ това „усещане“ доста сполучливо:

Ние сме ограничени от понятията за време и пространство; имаме нужда от вечна гледна точка. Твоята реакция спрямо смъртта се обуславя от реакцията си спрямо Бога. Онези, които се страхуват от Бога, се страхуват най-много от смъртта. Тези, които Го познават Добре, ще приветстват възможността да бъдат с Него. Единственото измерение, което може да трансформира смъртта е познанието на Бога (Gladys Hunt. Don't be afraid to die: Grand Rapids, Mich: Zondervan, 1971: Formerly titled, The Christian Way of Death).

Въпреки огромните ни научни постижения, все още не можем да определим Бога. Необходимостта да повярват в първите четири думи на Библията е все още „камък за препъване“ на много хора. Но и преди да е получил библейските откровения, човек е знаел за Бога. Бог е

оставил отпечатък на тъждественост върху човека, създавайки го по своя образ. Небесата са изявявали вечно славата на Бога, както намираме обобщение в Псалм 19:1-4:

„Небесата разказват славата Божия и просторът известява делото на ръцете Му. Ден на ден казва слово и нощ на нощ изявява знание. Без говорене, без думи, без да се чуе гласът им. Тяхната вест е излязла по цялата земя и думите им до краищата на Вселената. В тях Той постави шатър за слънцето...”

Приемане на посланието

Апостол Павел посочваше, че човек винаги е знаел за Бога чрез вроденото знание и инстинкти и че невярващите няма да имат никакво извинение в съдния ден:

„Понеже това, което е възможно да се знае за Бога, на тях е известно, защото Бог им го изяви. Понеже от създанието на света, това, което е невидимо у Него, сиреч вечната Му сила и божественост, се вижда ясно, разбираемо чрез творенията; така щото хората остават без извинение” (Рим. 1:19,20).

Въпреки топа вродено познание, приемане съществуването на Бога от страна на хората е различно в различните части на света. Гелъп Интернешънъл (*от англ. — Институт, който извършва анкети на общественото мнение (в случая в международен мащаб)*), докладва в едно изследване за общественото мнение на 60 националности по отношение на онези, които изповядват вяра в Бога или в „универсален дух”. Вярващите в Един Бог са, както следва: 94% в САЩ; 89% в Канада; 88% в Италия 80% в Австралия, 78% в Белгия, Холандия и Люксембург, 76% в Обединеното кралство (*или Великобритания*), 72% във Франция и Западна Германия и 65% в Скандинавските страни. Gallup Poll, New York Times, Sept.12, 1976, Dec. 31, 1976).

Вяра в задгробен живот била засвидетелствувана от 69% в САЩ, 54% в Канада, 48% в Австралия и европейските страни: Белгия, Холандия и Люксембург, 36% в Италия, 43% в Обединеното кралство, 39% във Франция, 35% в Скандинавия и 33% в Западна Германия.

Индия оглавява повечето страни по отношение на религиозните възгледи с 98% от своето население, изразяващи вяра в някакъв бог или универсален дух и 72% на вярващи в живот след смъртта.

Макар че САЩ се нарежда на първо място като страна с най-висока степен на „религиозни възгледи” в Западния свят, Джордж Гелъп докладва, че ролята на християнството в Западноевропейските страни бележи спад. Според изследването религиозните възгледи се считат за „много важни” от 56% от лицата, анкетирани в САЩ, 36% в Италия и

Канада, 26% в Белгия, Холандия и Люксембург, 25% в Австралия, 23% в Обединеното кралство, 22% във Франция и 17% в Западна Германия и Скандинавските страни.

Большинството хора в свободния свят вярват в задгробен живот. От друга страна, официалната философия на комунистическите страни възприема атеизма като доктрина за живота и идеята за унищожението на личността след смъртта.

Избор на идеология

Действително странен феномен е изборът на човека, как и в какво ще вярва. Човек подбира един обект на своята вяра, вместо друг, дори когато и двата възгледа може да изглеждат в еднаква степен абсурдно смешни. За да илюстрираме това, нека си представим, че твоят клуб покани за говорител някой лектор. Твоят интерес и доверие към предложените идеи може да варира в зависимост от това, да кажем, дали той е журналист, астрофизик или свещенослужител. След като се представи темата и лицето започне да се изявява, това ще повлияе върху твоето възприемане и способност да му повярваш.

Да предположим, че някой журналист говори пред теб за това, как човек ходи по лунната повърхност. Мислиш ли, че ще му повярваш, ако ти покаже снимки на астронавти, забиващи американското знаме на Луната? Би ли повярвал, че Луната е образувана от скали и прах, върху които не съществува никакъв живот? Или ще си кажеш, че всичко това е журналистическа измислица? Може би ще повярваш на такъв разказ, ако живееш в Америка и гледаш телевизионните предавания за това, как човек ходи по Луната. Но я си представи, че нямаш телевизионна комуникация и новини в пресата, понеже живееш в някоя бедна област в Индия? Ще повярваш ли на този разказ. А сега нека предположим, че някой астрофизик — експерт в изследването на космоса — гостува като лектор в твоя клуб. Да предположим как той разказва, че Вселената е съставена от милиарди звезди, групирани в безброй галактики. И само една от тези галактики, казва той, е нашият Млечен път, в която се включва и нашата Слънчева система като една незначителна част и накрая — нашата Земя, която в сравнение с всичко това не е по-голяма от пясъчно зрънце. Да предположим, казва той, че нашата галактика — Млечният път — е толкова пренаселена със звезди, че на всеки земен жител „се падат” средно по 33 звезди! Да предположим, че той каже и следното: че ако човек откриеше начин да пътува със скоростта на светлината — 186 000 мили/сек. - тогава биха били необходими над 100 000 години, за да се премине от единия „край” на Млечния път до другия. Би ли повярвал на всичко това?

Да предположим, че този астрофизик продължава да разказва, че има „черна дупка“ (или тъмна звезда) в нашия Млечен път, подобна на всички други, които се намират в останалите галактики, където гравитационното притегляне е толкова мощно, че времето се губи в нейната периферия и дори не може да се излъчват смъртоносни рентгенови лъчи. Освен това, казва той, тази черна дупка притежава такова колосално гравитационно притегляне, че „всмуква“ други звезди, подобно на прахосмукачка, и затова се увеличава по обем и маса и евентуално ще експлодира. Тази огромна експлозия ще започне с пробивна сила на най-малката известна материална частица „неутрино“. Би ли повярвал на всичко това? Такава е може би една от последните научни теории и наблюдения.

Нека приемем като последен пример, че гостуващият лектор е свещенослужител. Ще привлече ли този факт вниманието ти? Нека приемем, че той разказва как Бог е сътворил небето и Земята. Не съществува нищо, което Той да не е направил. Ще прозвучи ли това становище по-смешно от теориите за „черната дупка“ или „голям взрив“, или изявлението, че всичко е дошло в съществуване от само себе си? Ако Бог наистина е сътворил всички тези милиарди звезди и планети, защо е обикнал „света“ — това незначително петънце във Вселената — дотолкова, щото да го отдели като дом на живота? Освен това, защо е дал Бог на Земята всички необходими неща за поддържане на живота — кислород, хлорофил и вода — така че животът на нашата планета да бъде уникален? Още по-уникално е чудесното твърдение, което се отнася към Бога: „Защото Бог толкова възлюби света, че даде Своя Единороден Син, за да не погине ни един, който вярва в Него, но да има вечен живот“ (Евангелие на Йоана 3:16). Вярваш ли в това? Има ли някаква причина вечният живот да бъде и наше достойние?

Защо според теб някои хора биха приели вероятността на първите две от посочените три примера на лекции, а биха пренебрегнали напълно третата? Дали защото вярата в Исуса Христа е социално неприемлива? Би ли се смутил, ако някой открие, че ти си вярващ? Ако действително искаш да намериш смисъла, ето един призив към теб: „Искайте и ще ви се даде; търсете и ще намерите; хлопайте и ще ви се отвори!“ (Евангелие на Матей 7:7).

Какво точно става там?

Изследвайки странната и чудесна тайна, защо има живот на Земята, трябва да помним също така, че Бог е все още „ангажиран“ във Вселената със сътворяването на нови звезди и унищожаването на остаряващите, както се загатва в Псалм 102:25,26 и Посланието към

Евреите 1:10-12. Очевидно е, че Той не бездейства, но продължава да строи и създава, макар подробностите за творческата Му дейност да не ни се изясняват. Писанията указват обаче, че Исус „строи“ понастоящем небесни обиталища за вярващите в Него и когато приключи Своето дело, ще се върне специално, за да вземе тези хора при Себе Си (виж Евангелие на Йоана 14:2). Ако „небето“ действително съществува като сложна форма на материята някъде във Вселената (не съм сигурен дали трябва да предполагаме), тогава бихме могли да приемем, че има живот на някоя друга планета или небесно тяло.

Онези ресусцитирани пациенти, които ще да са проникнали през „преградата“ и твърдят, че са надникнали в небето, настояват, че това е реално място, съставено от солидна материя, с улици от злато, което напомня много на описанието на новия Ерусалим в Откровение 21:18-23 (въпреки, че някои от тях никога не са чели тези пасаж):

Стената му беше съградена от яспис, а самият град от чисто злато, подобно на чисто стъкло. Основните камъни на градските стени бяха украсени с всякакви скъпоценни камъни; първият основен камък беше яспис, вторият сапфир, третият халкидон, четвъртият смарагд, петият сардоникс, шестият сард, седмият хрисолит, осмият вирил, деветият топаз, десетият хрисопрас, единадесетия яцинт, дванадесетият аметист. И дванадесетте порти бяха дванадесет бисера; всяка порта бе от един бисер; и улицата на града беше от чисто злато, прозрачно като стъкло. И храм не видях в него, защото неговият храм е Господ Бог Всемогъщият и Агнето. И градът нямаше нужда от слънце, нито от луна да го осветява, защото Божията слава го осветяваше и неговото светило е Агнето.

Ако „небето“ съществува сега, често съм се чудел какъв начин на транспортиране бихме могли да използваме. Дори да бихме пътували със скоростта на светлината, би ни било нужно много дълго време. Може би със скоростта на мисълта? Писанията мълчат по този въпрос. Въпреки това, е интересно, че хората, вкусили от задгробния живот, ни казват, че пътуването често протича със скоростта на мисълта, т.е. мигновено. Може би библейският случай с Филип би могъл да послужи за един пример на мигновено транспортиране. Ще си спомниш сигурно, че в един момент той кръщаваше етиопския скопец във вода близо до пустинята Газа, а в следващия момент бе „отнесен“ или придвижен до крайбрежието (виж Деяния на апостолите 8:26-40).

След като сме развили у себе си такова отношение към света, че той ни принадлежи и ни дължи правото да живеем, продължаваме да губим живота си, като търсим моментни удоволствия. Считаме своите храна и гориво, подслон и облекло за свои „права“. Рядко спираме, за да размислим откъде са дошли и защо ги използваме. Дори не благодарим за тях. Да вземем например обикновената трева. Как се я

появила на земята и защо е зелена, а не червена или жълта, или с някакъв друг цвят? Знаем, че растителността е зелена, защото е съставена от хлорофил — един зелен елемент. Но откъде се е появил хлорофилът? Сътворен ли е, или е еволюирал от нищо? В „праисторическия мочур“ ли се е появил — по случайност? И ако е така, човекът, който е далеч по-интелигентен от „мочура“, би могъл да го създава. Но той не може! Въпреки огромните познания, които притежаваме, хлорофилът — това химическо вещество, което прави тревата зелена, е все още тайна. Ако бихме успели да произведем тази съставка, световните проблеми с изхранването биха се решили! Хлорофилът изгражда хранителните вещества. При слънчевата светлина той превръща водата и въглеродния двуокис, който издишваме, в скорбяла и захари. Тази скорбяла от хлорофила, съдържаща се в зеления цвят на растителността и повечето растителни продукти, е храна за човека и животното.

Изчислено е, че една фабрика за хлорофил с размерите на половин футболно игрище, би могла да произвежда достатъчно храна, за да изхранва населението на Земята веќе. О, ако знаехме как бихме могли да получим синтез на хлорофила! Еволюционистите искат да ни убедят, че „мочурът“ е „знаел“ как да го произвежда. Библията внушава мисълта, че само Бог може да го произведе. Човекът признава, че не знае как да го произвежда. Тогава кое ще предпочетем — мъдростта на безличния „мочур“ или на Бога?

Ангажиран, но не дотолкова!

Ако Бог е все още ангажиран с Вселената, колкото и чудно да е това, Той не е толкова ангажиран, че да не може да се запознае с мен! Т.е. да ме познава лично!

През трудните периоди на моите изследвания, свързани с живота след смъртта, една нощ преживях необикновено видение. Подобно нещо не ми се беше случвало преди. Наблюдавах себе си като в някакво калейдоскопично зрително поле, като дребно изображение, изгубено сред хиляди запалняковци, изпълнили футболен стадион. Това ме накара да разбера кой съм аз в този свят — никой! Тогава ми хрумна, гледайки на себе си отгоре, че сега виждам себе си така, както Бог трябва да ме вижда. Започнах да ставам все по-голям и започнах да разбирам, че Той наистина може да ме вижда. Той може да ме познава лично и да знае какво върша. „О, Боже! — помислих си. — Аз наистина имам значение за Него!“ За себе си аз изглеждах дребен; за Него аз бях на близко разстояние.

Тъй като ме е сътворил, Той ме познава и всяко дело или мисъл са

Му известни. Той дори знае колко косъма има на моята глава и че те намаляват непрекъснато. Исус каза: „Не продават ли се две врабчета за един асирий? И пак, ни едно от тях няма да падне на земята без волята на Отца ви. А вам и космите на главата са всички преброени. Не бойте се, прочее, вие сте много по-скъпи от врабчетата“ (Евангелие на Матей 10:29-31). Слава на Бога, че Той не е ангажиран дотолкова, че да не може да ме познава!

Нима съм толкова „зает“, че да не мога да се запозная с Него? Нямам предвид, че трябва да зная „с ума си“ всичко за Него, но трябва да Го познавам лично! Аз прекарах по-голяма част от живота си като един от онези 90 процента членове на църквата, които са християни с ума си, но не познават лично Исуса. Нима ти си един от тях?

ЗА ДА БЪДЕШ СИГУРЕН

Впускайки се подробно в моето интензивно изследване проблемите на живота след смъртта и опитвайки се да свържа казаното от моите пациенти с това, което Бог е открил в Библията, изглежда, че почти всяка категория хора, с която се срещам, скоро изгубва своето задоволство и решава да възприеме определена позиция „за“ или „против“ *живота след смъртта* като схващане, а също — „за“ или „против“ Исуса Христа като Божий Син. Случиха се някои бурни събития и не винаги съм приет радужно, особено, когато излагам публично темата за Исуса Христа.

Нека ти кажа, читателю, как виждам нещата при настоящите си пътувания като „ново създание в Христа“, провеждайки беседи с различни делови и църковни групи от хора, относно връщането на жертвите от смъртта и онова, което ми разказват за откъсания живот. Интересът е колосален. Но ако трябва да изразя откровено състоянието на църковното единство, ще кажа, че то е удивително слабо.

Три наблюдения

Първо, забелязвам, че много християни вместо да бъдат ученици на Исуса Христа, постепенно са се превърнали в *продукт на собствената си църковна доктрина*. Не ме разбирай погрешно — Христос е установил църквата и общението с другите вярващи не по избор. Но ние сме развили следното становище: „Ако не вярваш това, в което аз вярвам, не си истински християнин“. Или пък: „Моята църква е единствената? *истинска църква*“.

Струва ми се, че мнозина от нас се мамят; ние се покланяме на църквата, а не на нейния Изкупител. Мъчим се по един законнически начин да следваме буквата на закона, но така пропускаме главната цел.

Също така е интересно, че от всички ресусцитирани пациенти, които съм интервюирал, никой не ми е казал да са го питали по време на преживяването след смъртта коя църква е посещавал или в коя деноминация е членувал. Не е било от значение дали пациентите са вярвали, че душата „не съществува“, „умира“, „заспива“ или „живее вечно“; всичко това очевидно не е имало връзка с тяхната отговорност или блаженство. Нито е имало значение какво са яли, как са били облечени или къде са се покланяли. Макар, че сведенията, които съм събрал, са непълни, всяка форма на предвартителен съд се е основавала

Само на отношението на човека към Исуса Христа и нищо повече.

Второ, изглежда, че прекалено ревностните авторитети, служещи си с Писанието, изпускат същинската красота на благовестието, като се опитват да рафинират прекалено много чистотата на Словото. Те са попридирчиви от Бога! Може би трябва да се наричат „дисектори (е *медицината — човек, който разрязва мъртво тяло с научна цел*), на Словото“. Те си служат с Библията като с мъртвец, ровейки в благовестието ѝ, за да намерят същината на думите, много често с ножа на обикновената мъдрост, откъсвайки Святия Дух от съдържанието. Затова проповедта им се превръща в цвете без венчелистче, пеперуда — без крила, или диамант — без обковка. Святост без сърце е като кръст без Христос. Главната ни цел като християни е да прославим Бога в дух и истина, но без любовта не става нищо.

Трето забелязвам, че всички сме склонни да запазим Христа за себе си. Докато продължаваме да поощряваме разделението в историческата Църква със законически отклонения от главната тема, милиони наши приятели пътуват по житейския друм без карта и напредък. Едни от тях разчитат на успокоителни, за да облекчават хроническата си депресираност, постигайки мимолетни удоволствия. В житейските си странствания те се втурват, измамни към вездещата дъга на лекото щастие. Те не търсят първо Бога, а краткотрайни удоволствия и обвиняват обстоятелствата и хората, с които се сблъскват по пътя си, за своите нещастия. Писанията подчертават, че истинската радост е дар от Бога и не зависи от обстоятелствата или хора. Истината е, че хората могат да бъдат нещастни само тогава, когато техният живот не се контролира от Бога.

Огледало, огледало

По моя житейски друм мога да си спомня много случаи, когато съм променял принципите си, за да угодя на желанията си. Така се постигат удоволствия, без да се накърнява съвестта. Аз нагаждах мислите си, за да оправдая действията си. Подбирах библейски текстове, които подкрепяха възгледите ми, без да виждам контекста на тези стихове. С ума си аз бях наистина християнин, но дълбоко в сърцето си бях лицемер. Чрез самоизмама можех да продължавам в удоволствията на греха.

Спомням си, че ме повикаха една сутрин в амбулаторията на Пентагона, за да изрежа няколко бемки от гърба на ген. Джордж Маршал. Тъй като бях личен лекар на членовете на генералния щаб и лекувах цялата йерархия, се чувствах доста наперен — при мене „не можеше да се допусне грешка“. За нещастие обаче три дни след като бях изрязал бемките, те се инфектираха — до една... Като капитан от

армията, подлежах на разжалване до сержантско звание и ми предстоеше изпращане на задморска служба като наказание за тази неудача. Мислех си: „Що за лекар ще бъда, ако се занимавам с пациенти като разжалван офицер?"

Тогава започнах да си съставям извинения, които да оправдаят появилата се инфекция. Например: „Защо ме определиха да извърша този вид операция, след като съм кардиолог?" После започнах да нагаждам принципите си, за да оправдая действията си да обясня незавидното си положение. Уверяхах се: „Всеки пациент би го смятал за *привилегия*, ако специалист като мен би се заел с лечение извън специалността си просто, за да направи услуга на пациента си. В крайна сметка бях вършил толкова много неща за други генерали (един от които стана президент на Съединените Щати).

За щастие обаче не стана нужда да се извинявам. Бидейки винаги джентълмен, генерал Маршал предотврати необходимостта от извинения. Той ме увери, че все още съм негов лекар. Той ми предаде урок на принципи, защото аз се бях отклонил от принципната посока.

Книгата на пророк Исая ни казва, че има път на святостта и „нечистият няма да мине през него, но ще бъда *само* за тях; пътниците — даже и глупавите - няма да се заблуждават *по него*" (Исая 35:8). Бог казва, че ако аз не се намирам на този път на живота — пътят, който води към вечен живот — тогава аз съм глупав. Бог нарича човека само на няколко места в Писанията „безумец". Трябва добре да слушаме! Иначе как ще намерим пътя, който води към вечния живот.

Били Грем казва: „Този Божий път бе построен от един кръст. Стариият Завет очаква за Кръста, а Новият Завет поглежда назад към Кръста. Смъртта, погребението и възкресението на Христа се наричат „благовестието", т.е. Благата Вест, че Бог е приготвил един път. Да, Той е приготвил път, който извежда от тази ситуация на отчаяние. Но ти трябва не само да признаеш Исуса Христа като Господ и Спасител, ти трябва да желаеш да направиш изповед на греховете си и да се отвърнеш от тях. Защото Христовата любов не ни оставя друг избор, когато спигнем до извода, че един човек е умрял за всички и смъртта, надвиснала пад всички, е победена. Тъй като Христовата любов ни контролира, и вярваме, че Христос е умрял за всички нас, трябва също да вярваме, че сме умрели за стария начин на живот, който ни е бил присъщ. Той е умрял за всички, тъй щото всички, които живеят — след като са получили вечен живот от Него — не трябва повече да живеят за себе си, да угаждат на себе си, а да прекарат живота си, като угаждат на Христа, Който умря и възкръсна за тях".

За да бъдеш сигурен

Знаеш ли каква ще бъде учащата на душата ти, когато се отдели при смъртта от твоето тяло? Би ли желал да живееш вечно? Бог казва, че ние всички ще живеем вечно, но само една част ще пребъдват с Него. Ти можеш да избегнеш учащата на осъдението, ако призовеш Божия Син Исус Христос да стане Господ на твоя живот и Спасител на твоята душа. Това е Благата Вест.

Бог те люби толкова много, че изпрати Своя Единороден Син, Исуса Христа, за да познаеш Бога като Човек, та да се увериш в святостта и истинността на Писанията и да получиш вечен живот. Понеже Бог е свят, Библията ни казва, че Той не може да ни приеме в настоящето ни естество, на което липсва святост. Всички сме съгрешили спрямо Него, като не сме Го признали за свой Творец и Бог.

Но Бог предложи уникално разрешение на проблема. Той учеше Своя избран народ на сериозността на греха и на необходимостта от удовлетворение — кръвната жертва на нещо свършено за нещо несвършено. В Стариия Завет юдеите бяха учени на тази идея посредством животински жертви. После — в определеното време — Бог подsigури свършената и окончателна Жертва. Той допусна Неговия Син да стане Кръвната жертва заради нас. Това е централната проповед на Новия Завет и точното предсказание на Стариия Завет.

От нас се изисква само да призовем кръвта на Исуса Христа, за да получим спасение и вечен живот с Него. Този дар е свободен за всеки, който иска да го приеме. Той включва също така изискването за покорство на Бога. Той ни казва какво иска да направи чрез обитаващия в нас Свети Дух и писаното Слово.

Писанията ни казват, че ще станем сънаследници на всичко с Христа и ще можем да общуваме духовно с Него. Едно красиво напомняне за нашето наследство и цели в живота е обобщението на Петър:

„Вие обаче сте избран род, царско свещенство, свят народ, люде, които Бог придоби, за да възвестява превъзходствата на Този, Който ви призова от тъмнината в Своята чудесна светлина; вие, които някога си не бяхте народ, а сега сте Божий народ, не бяхте придобили милост, а сега сте придобили. Възлюблени, умолявам ви като пришълци и чужденци на света да се въздържате от плътските страсти, които воюват против душата" (а Пет. 2:9-и).

Не следва ли да приемем Бога още сега, щом това ще бъде от наша полза, вместо да се опитваме да Го търсим тогава, когато ще бъде вече късно? Но знаеш ли, ще дойде време, когато всеки *от нас* ще Го приеме: *Заклевам се* в живота Си, казва Господ, че всяко коляно ще се преклони пред Мене и всеки език ще славослови Бога" (Рим. 14:11,12). Това, което

сега е Блага Вест за нас, след време ще бъде Лоша Вест; това, което сега е изгодна покупка, по-късно ще бъде бедствие, когато няма да имаме повече право на избор.

Сега в Америка се наблюдава особена апатия и нравствена деградация — факт, който твърде много напомня на ситуацията, довела до залеза и падането на Римската империя, описани по един класически начин преди около 200 години от Едуард Гибън. Макар че нашата американска демокрация е съществувала само 1/5 част по време от хилядолетната история на Римската империя, същите пет атрибута, изложени от Гибън като причина за падането на Рим, съществуват злокобно в днешните Съединени Щати: (1) Охолство и лукс; (2) Унизително разделение между изключително богатите и много бедните, което насърчава граждански сблъсъци; (3) Маниакална сексуалност, стигаща до степен на крайни извращения; (4) Липса на оригиналност и творчество в личния живот и изкуствата; (5) Поява на държава с обезпечени социални грижи, която разпилява богатството и силата на правителството.

Докато американците се наслаждават на своето изобилие, осем милиона по света гладуват. Една шеста от населението на света поглъща световните блага, докато други са обречени на гладна смърт. Този вид неправда създава революционно настроена класа в Южна Америка, Индия и Африка. Смъртта, причинявана от недохранване, отнема живота на 50 на сто от юношите до 14-годишна възраст и въпреки това фантастичната експлозия на населението продължава. Образованието, културните навици и липсата на отговорност продължават да разделят имащите от нямащите. Нито парите, нито революцията могат да коригират тази ситуация.

Повсеместен е бунтът в сферата на морала и етиката. Регистрирани са над 1,3 милиона хора, които живеят без брак. Телевизията и киното показват нарастващ брой на филми за сексуални извращения, а вече се появяват и филми, които оскверняват живота на Исуса Христа. Много свещенослужители на главните ни национални църкви отстъпват от библейските учения, допринасяйки с това за осезаемо отпадане и ереси. Изглежда, че уличната максима гласи: „Ако всеки го прави, то не е чак толкова лошо!“ Сатана — големият измамник — се появява в много области на живота като фалшив „светлинен лъч“, „пророк“ или „нов стил на живот“, който отклонява мнозина. Но трябва да помним, казаното в последната глава: Бог е Победителят!

И ти ли си такъв, какъвто бях аз — християнин според удобния случай? Аз съм бил в продължение на години християнин, търсещ изгодата. Позволявал съм си да бъда безразличен в религиозно отношение, самодоволен. Действително съм действал като

християнин „от време на време“. Болшинството християни, ходещи на църква, които срещам, наподобяват твърде много на мен. С други думи, те знаят всичко за Исуса, но наистина не Го познават лично.

Големият въпрос

Веднъж една сестра ме попита след една от лекциите ми за ресусцитация какво бих казал за един курс, който тя караше, обявен със заглавието: „Как ще умра?“ Той бе предназначен да помогне на студентите, за да посрещне всеки собствената си смърт с дръзновение и хладнокръвие. Всъщност тя се опитваше да намери отговор за неотдавнашната смърт на по-младата си сестра и каква връзка би имала тя с нейния собствен живот. Тогава не можех да измисля никакъв отговор. А пък отговорът е действително много прост и е валиден за всяко време: постави Бога на първо място в живота си и няма да се плашиш от смъртта. Няма да имаш нужда от участие в никакъв курс. Исус вече е победил смъртта за теб. За теб остава само да преминеш през смъртта в друг живот. За твоето истинско „аз“, за твоята личност, смъртта никога няма да настъпи. Ти просто ще „опразниш“ тялото си до възкресението. Няма да изгубиш нищо, ако заложиш живота си на Исуса Христа! Ти си победител, без значение дали тялото ти живее или умира! Не рискувай да разчиташ на ограничените си схващания, защото действително не можеш да видиш по-далече от носа си.

Когато съм говорил пред групи от лекари, съм ги питал за тяхното мнение по два въпроса (всеки се смята за авторитет по въпросите на живота след смъртта, поне всеки има свой отговор): първо, има ли живот след смъртта? Второ, има ли Бог? С малки изключения съм наблюдавал 2/3 да отговарят с „да“ и на двата въпроса, а 1/3 - с „не“. Има случаи, когато се отговаря с „да“ на единия въпрос и с „не“ — на другия.

Също така съм анкетирали неофициално няколко църковни общества. Всеки член трябваше да напише кое според него може да бъде едно добро определение за християнина. Болшинството определения на анкетните листи се придържаха към *характера* на евентуалния християнин — неговия семеен живот, вяност, достойнства и „доброта“. Само 40 на сто от хората определяха християнина в смисъл на последовател или вярващ в Христа.

Разбира се да бъде човек „добър“ е хубаво нещо, но това не прави лицето християнина и не подписува вечен живот. Павел писа: „Защото по благодат сте спасени чрез вяра и то не от сами вас; това е дар от Бога; не чрез дела, за да се не похвали никой“ (Ефесяни 2:8,9). А Исус казва: „...никой не дохожда при Отца, освен чрез Мене“ (Евангелие на Йоана 14:6). Учудващо бе за мен, че анкетата показваше следните

резултати: много църковни членове очевидно са небрежни по отношение на Исусовите изисквания за християнството!

Сърцевината на истината

Никога не бях поставял Христа на първо място в живота си, макар да бях ходил на църква цял живот. За Мен църквата бе нещо като обществен клуб. Обличах в неделя най-хубавите си дрехи и се надявах, че хората няма да разберат колко мръсен съм бил през седмицата. Слагайки си маската на религиозно лицемерие, се опитвах да прикрия истинската си природа. Повечето хора ме считаха за ерудиран човек, но аз бях невежа по отношение на духовните истини. Бях за известно време неделен учител, но това бе все едно слепецът да води слепец, защото не бях ново създание в Христа. Бях все същият стар човек. Животът ми винаги е бил безплоден като смоковница, която заслужава отсичане.

Би ли могъл да кажеш, че не си като мен? Можеш ли честно да потвърдиш, че никога не си нарушавал заветите си с Бога, откакто си станал християнин? Не бих повярвал, ако твърдеше такава нещ! Всички ние сме отпаднали. „Ако речем, че нямаме грях, лъжем себе си и истината не е п нас" (1 Йоана 1:8). Съзнателно или несъзнателно, в плътта или с ума си, като човек аз имам *тенденцията* да продължавам да лъжа и мамя, да крада и да бъда похотлив, да пожелавам и да блудствам! Писанията учат, че човек не се спасява от клопката на греха само със знание за Божиите заповеди. Но човек се спасява само чрез Христа и Той ни дава сили, за да вършим Божията воля (виж Римляни 8:3).

Ние с теб трябва да подновяваме ежедневно своето посвещение. Ти все още ли си грешник? Да, разбира се: всички сме грешници! Когато станах християнин, бях грешник; и все още съм такъв. Разликата е в това, че съм спасен по Божията благодат. Сега аз имам сила в Христа, за да избягвам преднамерено или съзнателно греха и мога да изповядам и се отвръщам от греха си, щом го призная. Библията казва: „Ако изповядаме греховете си, Той е верен и праведен да ни прости греховете и да ни очисти от всяка неправда!" (1 Йоана 1:9).

Всяка сутрин подновявах битката си срещу Сатана и се опитвах да облека Божието всеоръжие, защото не мога да побеждавам със собствени сили. Казвам: „Господи, Ти знаеш какъв грешник съм аз. Имам нужда от Твоята помощ и прошка!"

Мисли, произхождащи от плътта, все още се противопоставят на най-ревностните ми желания. Този духовен конфликт може да се отнася до стари навици, похот, алчност, плашливост и дори омраза. Понякога битката е жестока. Но аз постигам успехи, когато посвещавам всеки ден

на Бога. Първото нещо, което изричам всяка сутрин е: „Боже, този ден е Твой. Определям го за Теб. Покажи ми какво исках да направя за Теб. Ето ме: на Твое разположение съм!" И през деня наистина ми се предоставя възможност да извърша нещо — може би да се свържа с някого, да насърча отпаднал духом човек или да утеша болен в Исусовото име.

* * *

Ако идеите в тази книга са докоснали сърцето ти и усетиш, че трябва да посветиш живота си за първи път на Исуса Христа, можеш да направиш това още сега. Склони глава и се помоли приблизително така: „Господи Исусе, открехвам вратата на живота си и Те приемам за свой Спасител и Господ. Вярвам, че Ти си Божият Син и си умрял за греховете ми. Изповядвам пред Теб, че съм грешник и се нуждая от прошка. Благодаря Ти, че ми прощаваш греховете. Благодаря Ти за познанието, което ми даваш за живота след смъртта. Благодаря Ти, че ми позволяваш да разбера какво значение имам за Теб. Вземи контрол на живота ми и ме направи такъв човек, какъвто исках да бъда. Посвещавам остатъка от живота си на теб. Амин!" Ако наистина се помолиш така, ще получиш успокоението, че Бог ти е простил веднага греховете, а Писанията посочват, че Той никога няма да те остави. Не Го изоставяй и ти!

Ако вече си станал християнин, но си охладнял във вярата си, защо не помолиш Бога да те изпълни със Святия Дух? Изпълнен вече със Святия Дух, можеш да имаш лична обхода с Исуса Христа; можеш да говориш с Него по всяко време, навсякъде — както пророците. Това ще бъде най-успешната постъпка в живота ти. Може ли да има някакъв по-добър начин, който би подсигурил бъдещето на живота ти? Помниш ли умирация пациент, който бе стигнал до ада? Някой ден можеш да изпаднеш в такава състояние, когато твоят лекар ще се опитва да те ресусцитира! Но ако си приел Господа Исуса, ти ще бъдеш сигурен къде ще прекараш задгробния си живот. Този нов живот ще бъде „имунизиран" срещу смърт. Като християнин, ти си в безопасност и няма никога да има опасност за теб, ако умреш!

